

Sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukeminen sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta

Tapaustutkimus Sisukas-projektista

Saija Liimatainen

Opinnäytetyö

Kesäkuu 2017

Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Sosiaalialan koulutusohjelma, ylempi AMK

Perheiden hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen

Tekijä(t) Liimatainen, Saija	Julkaisun laji Opinnäytetyö, ylempi AMK	Päivämäärä 1.6.2017
	Sivumäärä 96	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukeminen sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Ta- paustutkimus Sisukas-projektista		
Tutkinto-ohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma, ylempi AMK, Perheiden hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen		
Työn ohjaaja(t) Suomi Asta, Moilanen Johanna		
Toimeksiantaja(t) Pesäpuu ry		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena oli saada tietoa sosiaalityöntekijöiden kokemuksista ja ajatuk- sista koskien sijoitettujen lasten koulunkäyntiä. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää Sis- ukas eli Sijoitettu lapsi koulussa -projektiin osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden kokemuk- sia projektista ja sen kehittämisestä toimintamallista. Tavoitteena oli myös selvittää ylei- sellä tasolla projektiin osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden sekä Keski-Suomen Sijaishuol- toyksikön sosiaalityöntekijöiden kokemuksia sijoitettujen lasten koulunkäynnistä.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Kuutta Sisukas-projektiin osallistu- nutta lastensuojelun sijaishuollon sosiaalityöntekijää ja neljää Keski-Suomen Sijaishuolto- yksikön sosiaalityöntekijää haastateltiin kolmessa eri ryhmähaastattelussa. Litteroitu ai- neisto analysoitiin teemoittelemalla.</p> <p>Tulosten perusteella Sisukas-projektiin osallistuneet sosiaalityöntekijät olivat tyytyväisiä projektin saavutuksiin. Sosiaalityöntekijöiden mielestä projekti oli onnistunut luomaan te- hostettua tukea yksilöidysti sitä tarvitseville lapsille. Sosiaalityöntekijät kokivat saaneensa projektilta varmuutta ja tukea omaan ammatillisuuteensa ja tietoa siitä, milloin voi vaatia lapselle hänen tarvitsemiaan tutkimuksia ja tukitoimia. Haastateltavat olivat olleet enem- män yhteydessä kouluihin projektin myötä ja kouluasiat olivat olleet enemmän mielessä. Sosiaalityöntekijöiden mielestä koulutus ja päättötodistuksen saaminen ovat sijoituksen keskeisimpiä tavoitteita. Kouluasioihin haluttaisiin panostaa enemmän, mutta resurseja ei ole riittävästi. Sosiaalityöntekijöiden mielestä heidän rooliinsa kuuluu tukea sijoitetun lap- sen itseluottamusta ja lapsen uskoa myös omiin koulunkäynnin valmiuksiin ja taitoihin. Yh- teistyö sosiaalityön ja koulun välillä koettiin tärkeäksi, mutta vähäiseksi.</p>		
Avainsanat (asiasanat) lastensuojelu, sijaishuolto, sijoitusprosessi, koulunkäynnin tukeminen, Sisukas-projekti		
Muut tiedot		

Author(s) Liimatainen, Saija	Type of publication Master's thesis	Date 1.6.2017 Language of publication: finnish
	Number of pages 96	Permission for web publication: x
Title of publication Supporting children's school performance in foster care from social worker's perspective. Case study of the Sisukas-project		
Degree programme Master's Degree Programme in Social Services		
Supervisor(s) Suomi Asta, Moilanen Johanna		
Assigned by Pesäpuu ry		
Abstract <p>The purpose of the thesis was to obtain information about social workers' experience of and views on children's school in foster care. The aim of the study was to examine social worker's experiences related to the Sisukas – project focusing on foster children at school and to the intervention program developed in the project. The aim was also to study social workers' views on foster children's schoolgoing in general.</p> <p>The study was implemented as qualitative research. Six social workers who participated in the Sisukas-project and four social workers who worked in the Central Finland Foster Care Unit were interviewed in three group interviews. The interviews were transcribed and analyzed thematically.</p> <p>According to the results of the study, the social workers who participated in the Sisukas-project were satisfied with the project's achievements. In their opinion, the project succeeded in creating intensive and individual support for those in need. They felt that they had gained confidence in and support for their own professionalism as well as information on when to demand intensive support and examinations for the children. The respondents had been in contact to the schools more frequently, and the school affairs had been more on their mind. They thought that education and completing school were essential parts of foster care. They also wanted to pay more attention to school issues, but the recourses were insufficient for this. The respondents regarded it as a part their roles to support children's self-esteem in foster care and their confidence in their academic skills and abilities at school. The social workers thought that co-operation between social work and school was important, but in reality this co-operation had a minor role in their work.</p>		
Keywords/tags (subjects) child protection, foster care, placement process, supporting academic skills, social work, Sisukas-project		
Miscellaneous		

Sisältö

1	JOHDANTO	3
2	LASTENSUOJELU	5
2.1	Lastensuojelun määritelmää	5
2.2	Lastensuojelu ja sosiaalityöntekijän työ tänä päivänä	8
3	SIOITETTU LAPSI KOULUSSA	12
3.1	Sijoitettu lapsi koulussa	12
3.2	Koulun ja sosiaalitoimen yhteistyö	15
3.3	Lapsen koulunkäynnin tukeminen sijaishuollossa	17
3.4	Skolfam®	24
3.5	Sisukas-projekti	26
4	OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	30
4.1	Tavoitteet ja tutkimuskysymykset	30
4.2	Tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmät	31
4.3	Aineiston analysointi	34
4.4	Luotettavuus ja eettisyys	36
5	TULOKSET	38
5.1	Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia Sisukas-projektista	39
5.1.1	Sisukas-projektin merkitys sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemisessa	39
5.1.2	Sisukas-projektin merkitys sosiaalityöntekijän työssä	41
5.1.3	Sisukas-projektissa kehitetyn toimintamallin soveltuvuus sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemiseksi	44
5.2	Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia sijoitettujen lasten koulunkäynnistä	47
5.2.1	Koulunkäynnin merkitys	47

	2
5.2.2 Oman sosiaalityöntekijän merkitys	50
5.2.3 Moniammatillinen yhteistyö	53
5.2.4 Vastuu	62
5.2.5 Resurssit.....	66
5.2.6 Koulunkäyntiin liittyvien ongelmien tutkiminen	71
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	75
6.1 Tutkimustulosten tarkastelua	75
6.1.1 Vastauksia ensimmäiseen tutkimuskysymykseen.....	76
6.1.2 Vastauksia toiseen tutkimuskysymykseen	78
6.2 Opinnäytetyön tulosten hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheita	85
7 LÄHTEET	89
LIITTEET	95

1 JOHDANTO

Kodin ulkopuolelle lastensuojelullisin tukitoimin sijoitettujen lasten ja nuorten koulumenestys on tutkitusti heikompaa kuin muiden ikäistensä. Hyvä koulumenestys, päättötodistuksen saaminen peruskoulusta ja opintojen jatkaminen peruskoulun jälkeen taas ovat merkittävässä määrin suojaavia tekijöitä syrjäytymisen riskiä ajatellen. Syrjäytymisen kustannukset tulevat yhteiskunnalle kalliimmaksi kuin ennalta-ehkäisevä tuki, puhumattakaan inhimillisistä vaikutuksista. Lasten koulusuoriutumista on hyvin perusteltua tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Nykypäivän koulumaailmassa lapsi on paljon muutakin kuin vain uusien oppiaineiden opettelija. Koulu on sosiaalinen ympäristö, iso osa lapsen ja nuoren arkea ja siellä voi näyttäytyä oppimisvaikeuksien lisäksi sosiaalisia ongelmia. (mm. Aira, Hämylä, Kannas, Aula & Harju-Kivinen 2014, Mallett 2012)

Sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemiseksi on kehitelty erilaisia toimintamalleja. Tässä tutkimuksessa on paneuduttu vuosina 2012-2016 toteutettuun Sisukas-projektiin ja sen taustalla vaikuttaneeseen ruotsalaiseen Skolfam[®]-toimintamalliin. Skolfam[®]-mallissa sijoitetuille lapsille räätälöitiin tehostettua tukea koulunkäyntiin. Mallissa painotettiin lapsille annettavan tuen lisäksi sen vaikutusten arvioimista ja tulosten mitattavuutta. Sisukas on nykyään jatkuvaa toimintaa, joka pyrkii levittämään tietoisuutta sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemisesta valtakunnallisesti. (Oraluoma ja Välivaara 2016, 16.)

Opinnäytetyön tavoitteena oli kerätä Sisukas-projektiin osallistuvien sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden sekä Keski-Suomen Sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijöiden kokemuksia sijoitettujen lasten koulunkäyntiin liittyvistä asioista. Tutkimuksessa selvitettiin miten Sisukas-projektiin osallistuneet sosiaalityöntekijät ovat kokeneet projektin merkityksen, moniammatillisen yhteistyön ja koulumaailman huomioon ottamisen lastensuojelun asiakkaan kanssa työskennellessä. Opinnäytetyön tavoitteena oli myös selvittää, kuinka merkittävässä osuudessa koulunkäynti on

sosiaalityöntekijän työssä, kun hän työskentelee ja päättää sijaishuollossa olevan lapsen asioista.

Sosiaalityöntekijöiden työn kehittämisen kannalta tutkimukselle on tarvetta, sillä lastensuojelun sosiaalityöntekijän työ on kiireistä ja kaikkiin asioihin ei ehdi paneutua kunnolla. Koulunkäynnin sujuminen on kuitenkin yksi isoimmista kodin ulkopuolelle sijoituksen tavoitteista. Ongelmakohtien esiin tuominen ja hyvien käytänteiden löytäminen auttaa sosiaalityöntekijöiden työn suunnittelussa. Lapsi joutuu sijaishuollon myötä kokemaan mullistavia elämänmuutoksia ja moni joutuu tässä yhteydessä vaihtamaan kouluun. Koulunkäynnissä tukeminen on merkittävää ennaltaehkäisevää työtä myöhempää syrjäytymisen riskiä ajatellen.

Oma kiinnostukseni aiheeseen kumpuaa lastensuojelusta, jonka parissa olen työskennellyt useita vuosia. Opinnäytetyöni idea tuli alun perin Sisukas-projektin työntekijöiltä. Tutkimuskohde rajattiin ensin koskemaan Sisukas-projektiin osallistuneita lastensuojelun sijaishuollon sosiaalityöntekijöitä, mutta lopulta mukaan otettiin myös sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijöiden kokemuksia, jotta tutkimukseen saataisiin kattavammin mukaan lapsen sijaishuollon prosessia ja koulunkäynnin osuutta siinä. Lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijät rajattiin tutkimuksesta ulos, jotta tutkimus ei paisuisi liian suureksi.

Aiemmissa tutkimuksissa sijoitettujen lasten koulunkäynnistä on noussut vahvasti esiin lastensuojelun piirissä olevien lasten erityisen tuen tarve koulussa (mm. Heino ja Oranen 2012). Siksi on tärkeää tutkia kuinka koulumaailma otetaan huomioon lapsen sijoitusta suunnitellessa ja kuinka sitä aiotaan sijoituksen myötä tukea.

Lähestyn aihetta ensin määrittelemällä lastensuojelun sijaishuoltoon liittyviä käsitteitä, sekä avaamalla sosiaalityöntekijän työnkuvaa. Teoriaosuudessa tuon esiin sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemiseksi kehitetyjä toimintamalleja ja teorioita. Kuvaan tutkimuksen toteutusta jonka jälkeen tuon tutkimuksen tulokset esiin jaoteltuna kahteen osioon tutkimuskysymysten mukaan. Pohdinnassa vedän tuloksia yhteen ja teen niiden perusteella johtopäätöksiä ja kehittämissuhteita.

2 LASTENSUOJELU

2.1 Lastensuojelun määritelmää

Lastensuojelu on laissa määritettyä lasten kasvuympäristön ja turvallisen kehityksen suojelua. Lapsella on oikeus tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun. Lasten suojelun ei tulisi olla pelkästään lastensuojeluviranomaisten asia, vaan yhteiskunnan eri tahojen tulisi kaikkien osaltaan vaikuttaa lasten hyvinvoinnin parantamiseen. Lasten hyvinvointia voidaan ennen kaikkea edistää vaikuttamalla vanhempien ja siten koko perheen tilanteeseen. Taloudelliset tekijät, työttömyys ja päihteiden käyttö nivoutuvat usein lastensuojelua saavien perheiden tarinaan. (Taskinen 2007, 10-13.)

Jos lapsen vanhemmat tai huoltajat eivät kykene huolehtimaan lapsen turvallisesta kasvusta ja kehityksestä, on yhteiskunnan velvollisuus auttaa. Lastensuojelulaissa määritetään, miten ja millaisissa tilanteissa lastensuojeluviranomaisten on puututtava perheen tilanteeseen. Ensisijaisesti tuki on järjestettävä kotiin, tukemalla vanhemmuudessa ja järjestämällä tarvittavia tukitoimia. Ongelmia on pyrittävä ennalta-ehkäisemään sosiaali- ja terveystieteiden piirissä sekä kouluissa ja päivähoitossa. Avohuollon tukitoimia toteutetaan yleensä yhteistyössä perheen kanssa perheen kotona, usein perhetyön tai perhekuntoutuksen muodossa. (L 417/2007, 2 §, 3 a §, 36 §.)

Ennaltaehkäisevää työtä voidaan tehdä ilman lastensuojelun leimaa, esimerkiksi koulunmaailmassa voidaan tukea oppimisvaikeudesta kärsivää lasta ennen kuin tämä jää jälkeen muista ja seuraa isompia ongelmia. Koulunkäyntiä voidaan tukea vaikkapa silloin kun lapsi kärsii oppimisvaikeuksista, sosiaalisista ongelmista tai käytös- tai keskittymishäiriöistä. Oppiminen ja koulunkäynti ylipäätään on lapsen kehityksen kannalta tärkeää, sillä niiden merkitys lapsen tulevaisuuteen on suuri. Koulunkäyntivaikeudet ja koulun jättäminen kesken ovat isoja syrjäytymisriskejä.

Syrjäytymisestä aiheutuu kunnille ja valtiolle suuria kustannuksia. Siksi olisi tärkeää panostaa ennaltaehkäisevään työhön. (Taskinen 2007, 10, 24.)

Lastensuojelulaki velvoittaa yhteiskuntaa huolehtimaan lapsista ja perheistä niin yksilötasolla kuin yleisesti, ennalta-ehkäisemään ongelmia ja tarjoamaan korjaavia toimenpiteitä (Bardy 2009, 39). Jos kuitenkin lapsen terveys ja kehitys vaarantuu tai lapsi aiheuttaa itse itselleen vaaraa, eikä avohuollon tukitoimia koeta riittäväksi, on lapsi otettava huostaan (L 417/2007, 40 §).

Sijoitusprosessi ja sijaishuolto

Sijaishuollossa lapsi tai nuori voidaan sijoittaa joko sijaisperheeseen, perhekotiin, lastensuojelulaitokseen, tai johonkin muuhun sopivaksi katsottuun paikkaan, esimerkiksi sukulaisen luokse. Sijoittamalla lapsi sijaishuoltopaikkaan, pyritään turvaamaan lapsen turvallinen kasvu ja kehitys. Sijoittava kunta vastaa siitä, että sijoituspaikan valinnalla turvataan lapsen yksilölliset tarpeet. Lapsi voidaan sijoittaa avohuollon tukitoimena tai huostaanottaa lapsi. Sijoitus voi olla myös jälkihuollon tukitoimi tai kiireellinen sijoitus (Lastensuojelun käsikirja 2017a). Ihanteellisessa tilanteessa sijoitus on suunnitelmallinen, jolloin sijoitus voidaan tehdä yhteistyössä sosiaalitoimen, lapsen ja tämän biologisten vanhempien ja sijaishuoltopaikan kanssa.

Huostaanotolle täytyy olla lailliset perusteet. Tämän jälkeen perheen ja lähiverkoston kanssa neuvotellaan ja selvitetään sijoitukseen liittyviä tietoja lapsesta. Sijoituspaikkaa lähdetään etsimään lapsen tarpeiden mukaisesti. Asianomaisia on kuultava ja heidän mielipiteensä huomioitava huostaanoton ja sijaishuoltopaikan järjestämisessä. Asiakassuunnitelma tehdään yhdessä lapsen ja perheen kanssa ja siihen kirjataan tarvittava tuki ja keinot sen järjestämiseksi. Jos 12-vuotta täyttänyt lapsi tai vanhemmat eivät vastusta huostaanottoa, voi sosiaalityöntekijä panna sen vireille ja johdettava viranhaltija tekee asiasta päätöksen. Jos kuitenkin 12-vuotta täyttänyt lapsi tai hänen huoltajansa vastustaa huostaanottoa, sosiaalitoimi tekee siitä hakemuksen hallinto-oikeudelle. Lapsi voidaan huostaanottaa väliaikaisella määräyksellä siihen

asti kunnes virallinen päätös tulee. Huostaanotto on voimassa toistaiseksi tai viimeistään siihen asti, kunnes lapsi täyttää 18 vuotta. Huostaanotto tulee kuitenkin purkaa jo aiemmin, jos se ei ole enää lapsen edun mukaista eikä siihen ole enää perusteita. (Taskinen 2007, 54-65.)

Huostaan otettujen lasten määrä on kaksinkertaistunut viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana, lukuun ottamatta muutamaa edellistä vuotta jolloin kasvu on pysähtynyt. Vuoden 2015 aikana alle 18-vuotiaista lapsista ja nuorista oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle 1,4 % eli lukumäärältään 17 664. Huostassa oli 1 % ja kiireellisesti sijoitettiin 0,3 % alle 18-vuotiaista. Lukumäärältään suurin ryhmä kodin ulkopuolelle sijoitettuja olivat 16-17-vuotiaat nuoret, joiden sijoitukset ovat lisääntyneet merkittävästi, sekä tämän jälkeen 13-15-vuotiaat nuoret. Vähiten sijoitettuna oli 0-2-vuotiaita lapsia, joiden lukumäärä on pysytellyt samoissa lukemissa edellisten muutaman vuosikymmenen ajan. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2015, 3-4.; Aira ym. 2014, 114-115.) Kiireelliset sijoitukset lisääntyivät kovaa vauhtia 2000-luvun alusta lähtien, mutta vuodesta 2014 niiden kasvu on pysähtynyt. Myös kaikkien kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä väheni hieman vuonna 2015. (Lastensuojelun käsikirja 2017b).

Perhehoitoon sijoitetaan noin puolet lapsista. Alueelliset erot ovat kuitenkin suuria (Aira ym. 2014, 115). Eri laskentatapojen mukaan vuonna 2015 perhehoitoon (sijaisperheeseen, perhekotiin, sukulais- tai läheisperheisiin) oli sijoitettuna 40-56 % lapsista. Osuus vaihtelee riippuen siitä, miten asiaa mitataan. Lapsi on saattanut olla vuoden aikana sijoitettuna useaan eri otteeseen esimerkiksi ensin kiireellisesti ja sittemmin huostaan otettuna. Lastensuojelulakiin tuli muutos vuonna 2012, jonka mukaan lapset tulisi sijoittaa ensisijaisesti perhehoitoon. Perhehoitoon sijoitettujen lasten määrä onkin kasvanut vuodesta 2011 (49%) vuoteen 2015 (56 %). (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2015, 5-8.)

Lastensuojelun sijaishuollon sosiaalityö ja Keski-Suomen Sijaishuoltoyksikkö

Keski-Suomen Sijaishuoltoyksikön tavoitteena on tarjota laadukkaita sijaishuollon palveluita kaikkiaan 23 keskisuomalaiselle kunnalle. Sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijöiden työnkuvaan kuuluu etsiä sijoituspäätöksen saaneelle lapselle tai nuorelle soveltuva sijaishuoltopaikka. Sijaishuoltoyksikön toimenkuvaan kuuluu myös sijaishuoltopaikkojen rekrytointi, valvonta ja koulutus. Sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijät kouluttavat myös tukiperheitä ja sijaishoitajia. (Jyväskylän kaupunki 2017.) Sijaishuoltopaikkojen tietoja päivitetään sitä mukaa, mitä perheiden ja laitosten kanssa ollaan tekemisissä. Sijaishuoltoyksikkö etsii vaihtoehtojen joukosta sijaishuoltopaikan, jota suosittelee, ja käy siitä keskustelua avohuollon sosiaalityöntekijöiden kanssa. Avohuollon sosiaalityöntekijä tekee päätöksen sijoituksesta ja sijaishuoltopaikasta. Sijoituksen myötä lapsen asiakkuus siirtyy lastensuojelun sijaishuollon sosiaalityöntekijälle, joten käytännössä sijoitusprosessissa lapsi tai nuori ja hänen perheensä ovat tekemisissä useamman eri työntekijän kanssa. (Haastattelut)

Lastensuojelun sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden työnkuvaan kuuluu tarjota sijaishuollossa oleville lapsille turvallinen kasvuympäristö, jossa kasvaa ja kehittyä yksilölliset tarpeet huomioiden. Lapsia tulee tavata säännöllisesti ja osallistaa heitä myös asiakassuunnitelmaa tehdessä. Sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden tulee tehdä yhteistyötä lisäksi biologisten vanhempien ja sijaishuoltopaikkojen kanssa. Myös sijaishuollon työntekijöiden toimenkuvaan kuuluu valvoa sijaishuoltopaikkojen toimintaa, ja tarvittaessa vaihtaa lapsen sijaishuoltopaikkaa. (Jyväskylän kaupunki 2017)

2.2 Lastensuojelu ja sosiaalityöntekijän työ tänä päivänä

Vaikka keskimäärin lasten terveys ja hyvinvointi on parantunut, niin samanaikaisesti osalla lapsista menee entistä huonommin. Huostaanottojen suuri määrä tarkoittaa sitä, että korjaavia toimenpiteitä tarvitaan entistä enemmän. Vanhempia kuuntelemalla ja vanhemmuutta tukemalla voitaisiin vaikuttaa positiivisella tavalla

lasten hyvinvointiin. Tavoitteena onkin painottaa ennaltaehkäiseviin toimiin jatkossa enemmän. Ongelmien ennalta ehkäisy on miltei aina kannattavampaa niin taloudellisesti kuin tulostenkin kannalta. Ennaltaehkäisevää tukea voidaan tarjota nuorisotyössä, päivähoidossa, neuvoloissa ja eri sosiaali- ja terveysalan palveluissa. (Halme & Perälä 2014, 216-218, 224.)

Lastensuojelun sosiaalityöntekijät tekevät työtä vaativien ja moniongelmaisten perheiden kanssa. Avohuollon työhön verrattuna sijaishuoltoon ajautuu moniongelmaisista lapsista ja moninaisista perhetilanteista (Hiitola 2008, 48). Sosiaalityöntekijän työ on hyvin laaja-alaista, ja lastensuojelua tarvitsevat perheet elävät erilaisissa elämäntilanteissa. Tilanteet ja syyt miksi lastensuojelua tarvitaan vaihtelevat suuresti. Päihteet, työttömyys, väkivalta ja mielenterveysongelmat yhdistetään usein lastensuojelua tarvitsevien perheiden erityispiirteisiin. Sosiaalityöntekijä kohtaa kuitenkin hyvin erityyppisiä tilanteita työssään. Lastensuojelu voi olla joissakin tilanteissa ylisukupolvinen ongelma. Joskus hyvinvoivassa perheessä kuitenkin yksittäinen lapsi voi huonosti johtuen jostakin muusta kuin kasvuolosuhteistaan. (Bardy 2009, 41-42.)

Sijoitetut lapset ja heidän perheensä tulisi kohdata aina yksilöllisesti. Vaikka sosiaalityöntekijän työympäristöä leimaa epävarmuus ja erilaiset muuttuvat tekijät, tulisi sosiaalityöntekijän silti perehtyä riittävästi lapsen tilanteeseen ja taustoihin kyetäkseen tekemään päätöksiä lapsen elämää koskien. Lasten tarpeet vaihtelevat ja muuttuvat, joten sosiaalityöntekijöiden tulee tuntea lapset tarpeeksi hyvin voidakseen reagoida tuen muuttuviin tarpeisiin. (Eronen 2013, 82.)

Sosiaalityöntekijän rooli on merkittävä erityisesti silloin, kun sijoitetulla lapsella on erityistarpeita. Sosiaalityöntekijän rooliin kuuluu tukea ja ohjata sijaisperhettä ja lasta kohti yhteisiä tavoitteita. Lapsen positiivinen vahvistaminen ja tärkeiden tai uusien kiintymyssuhteiden luominen ja ylläpitäminen turvaavat sijoituksen onnistumista ja vähentävät mielenterveyden ongelmia ja päihteidenkäyttöä. (Valkonen & Janhunen 2016, 55.)

Lapsuuden olosuhteilla on merkittävä vaikutus myöhempään elämään ja ongelmat periytyvät sukupolvelta toiselle. Vanhempien työttömyys, taloudelliset ja terveydelliset vaikeudet lisäävät lasten koulunkäynnin ja mielenterveyden ongelmia. Vaikka ylisukupolvisista ongelmista on tieteellistä näyttöä, ei kuitenkaan lapsuuden tapahtumat määrittele aina ihmisen kohtaloa. Tarpeeksi varhain annettu ja oikein kohdistettu tuki voittaa ennusteet. Suomalaisessa palvelujärjestelmässä on se vika, että se toimii vasta vahingon jo tapahduttua, ja vailla kokonaisvaltaista näkemystä tilanteesta. (Paananen & Gissler 2014, 212-214.) Myös Lämsän (2009, 101) tutkimuksen mukaan lastensuojelun asiakkuus oli ylisukupolvinen ilmiö; osalla lastensuojelun sijais- ja jälkihuollon palveluita saavissa perheissä lastensuojelun asiakkuutta oli jo kolmannessa polvessa.

Lapsiperheiden hyvinvointi 2014 selvityksessä todetaan, että korkeammin koulutettujen vanhempien lapset kouluttautuvat myös itse enemmän, kuin niiden vanhempien lapset jotka eivät ole jatkaneet peruskoulun jälkeistä koulutusta. Koulutetummat käyttivät myös harvemmin psykiatrisen sairaanhoidon palveluita ja toimeentulotukea, ja heillä oli vähemmän merkintöjä poliisin ja oikeuslaitoksen rekisterissä. Taloudellinen toimeentulo on myös merkittävä tekijä lasten hyvinvointia tarkastellessa. Niistä lapsista jotka olivat sijoitettuina kodin ulkopuolelle, jopa yhdeksän kymmenestä vanhemmista olivat saaneet toimeentulotukea. Kahdeksan prosenttia toimeentulotukea saaneiden vanhempien lapsista oli sijoitettuina kodin ulkopuolelle, kun taas niiden ketkä eivät ole saaneet toimeentulotukea, lapsia oli sijoitettuina 0,4 %. Niiden vanhempien, ketkä olivat saaneet pitkäaikaista toimeentulotukea, sijoitettuina oli jopa 24 % lapsista. (Paananen & Gissler 2014, 209-211.)

Lämsän (2009, 100-101) tutkimuksessa mukana olleiden sijoitettujen lasten perheissä yli puolet lasten vanhemmista oli eronneita tai he eivät olleet missään vaiheessa asuneetkaan yhdessä. Suurin osa lasten isistä ja myöskin iso osa äideistä ei ollut työelä-

mässä. Suurin osa perheistä sai jatkuvaa toimeentulotukea. Suurin osa lapsista oli sijoitettu muista syistä kuin lapsen omien ongelmia johdosta, mutta silti 10 % lapsista oli kouluun liittyviä ongelmia, kuten oppimisvaikeuksia, ongelmia kouluun sopeutumisessa tai luvattomista poissaoloista. Peruskoulun alimmat ja ylimmät luokat olivat ongelmaisimmat paikat, jolloin ongelmia esiintyi eniten.

Hiitolan (2008, 23-26) tutkimuksessa puolet sijoitettujen lasten biologisista perheistä oli saanut toimeentulotukea joko lyhyt- tai pitkäaikaisesti. Tutkimuksen mukaan myös sijoitettujen lasten vanhempien työllisyysaste oli huomattavasti pienempi kuin muun väestön. Huostaanottojen syyt johtuivat suurilta osin vanhemmuuden ongelmista. Suurimpia syitä huostaanottoihin olivat riittämätön vanhemmuus ja vanhempien päihteidenkäyttö. Muita syitä olivat lasten mielenterveysongelmat, lasten päihteidenkäyttö ja lapsen itsetuhoinen käyttäytyminen. Vanhempien keskinäinen väkivalta ja ristiriidat perheissä mainittiin myös syinä huostaanottoihin.

Verrattaessa lastensuojelun avohuollon tukea saaviin asiakkaisiin, huostaan otettujen lasten perheissä vanhemmuuden ongelmat itsessään olivat merkittävämpiä syitä perheiden ongelmille. Avohuollon asiakkailta ongelmat liittyivät usein arkeen, kuten taloudellisiin ongelmiin, työttömyyteen ja asumiseen liittyviin ongelmiin. Avohuollon asiakkailta perheristiriidat johtuivat väkivallan käytöstä, kun taas huostaan otettujen lasten perheissä ristiriidat johtuivat useista eri syistä. (Hiitola 2008, 29.)

Huostaan otetuilla lapsilla on monesti ollut fyysisen ja emotionaalisen hoivan puutetta. Hiitolan (2008, 30-31) tutkimuksessa lapsiin liittyviä ongelmia havaittiin huomattavasti vähemmän kuin vanhempiin liittyviä ongelmia. Ylipäätään huostaan otettujen lasten tilanteet olivat vakavia. Suurella osalla lapsista oli huono psyykinen terveydentila, lapsilla oli ristiriitoja vanhempien kanssa ja he olivat kokeneet väkivaltaa. Huostaanotetuilla lapsilla oli huomattavan paljon enemmän vaikeuksia koulun käynnissä verrattuna avohuollon asiakkaisiin.

Heinon (2014, 293-294) mukaan kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrän lisääntymiselle on useita syitä. Lasten kaltoinkohteluiden määrä on lisääntynyt. Perheitä hajoaa ja muodostuu erilaisia uusioperheitä. Peruskoulun loppuvaihetta käyvien teini-ikäisten elämässä tapahtuu paljon erilaisia kriisejä aiheuttavia asioita. Nuorten pahoinvointi lisääntyy ja koulun keinot puuttua nuorten ongelmiin ovat riittämättömät. Yksilöityä palvelukokonaisuutta on vaikeaa järjestää sektorirajojen ja kustannusten pallottelun vuoksi. Peruspalvelut turvautuvat lastensuojeluun, jonka työmäärä kasvaa.

Sijoitus kodin ulkopuolelle ei tarkoita automaattisesti sitä, että lapsen elämä rauhoittuu ja hän saa turvallisen, pysyvän kasvuympäristön. Erosen (2013, 8-9) tekemä seurantatutkimus osoittaa, että suurin osa lapsista sai olla yhdessä sijoituspaikassa koko sijoituksensa ajan ja sosiaalityöntekijöiden arvion mukaan heidän tarpeisiinsa vastattiin sijoituksella hyvin. Kuitenkin osalla lapsista sijoitus tarkoitti katkonaista polkua, jossa lapsen kanssa toimivat aikuiset ja kodit vaihtuivat, joka oli riski lasten turvallisuudelle ja hyvinvoinnille. Erosen tutkimuksessa mukana olleista lapsista reilulla 40 %:lla havaittiin tuen tarvetta koulussa, mutta vain reilu 30 % lapsista oli saanut tarvitsemaansa tukea.

3 SIOJITETTU LAPSI KOULUSSA

3.1 Sijoitettu lapsi koulussa

Sijoitetut lapset suoriutuvat muuta ikäryhmää heikommin koulussa, vaikka heillä olisi kapasiteettia suoriutua paremmin. Syitä tähän on arveltu olevan koulunkäyntiin tul-

leita aukkoja, tiedonkulun ongelmia ja oppimisvaikeuksia. Myöskin lasten kanssa toimivien aikuisten pessimistiset oletukset vaikuttavat heikentävästi lasten suoriutumiseen. Sijoituspaikkojen ja koulujen vaihdokset voivat vaikuttaa negatiivisella tavalla lasten oppimiseen. Oppimisen aukot olisi helposti korjattavissa, mutta täytyisi muistaa myös hoitaa ongelmien syitä, eikä vain seurauksia. Vaikka oppimisen aukot olisi syytä paikata jotta uusien asioiden oppimisen olisi helpompaa, täytyy lapsen tilanne ja voimavarat arvioida aina tapauskohtaisesti, jotta oppiminen ei käy liian raskaaksi. (Räty, Väливаara, Mäntymaa, Saksola & Pirttimaa 2014, 49.)

Kestilä, Väisänen, Paananen, Heino & Gissler (2012, 614-616) havaitsivat seurantatutkimuksessaan, että sijoitus itsessään ei välttämättä paranna lapsen ja nuoren tilannetta eikä kykyä pärjätä koulussa. Sijoitus on voinut tapahtua liian myöhään tai lapsuudessa on ollut niin paljon ongelmia, jotka vaikuttavat vielä pitkälle tulevasuuteen. Sijoitetut lapset saivat myös muita todennäköisemmin aikuistumisen kynnyksellä toimeentulotukea ja olivat muita todennäköisemmin työttömiä, ja saivat muita todennäköisemmin psykiatrisia palveluita. Aikuistumisen kynnykselläkin tuen tarve on merkittävä.

Sijoitettujen lasten koulunkäyntiä tukiessa täytyykin muistaa jokaisen lapsen yksilöllinen tuen tarve. Sijoitetuilla lapsilla on joitakin erityispiirteitä liittyen koulunkäynnin vaikeuksiin, kuten että he eivät käytä kaikkea potentiaaliaan koulussa. Suuri osa heistä kuitenkin käyttäytyy normaalisti. (Räty ym. 2014, 50.) Myös Erosen (2013, 49, 79) mukaan sijoitetuista lapsista ei voida puhua yhtenä ryhmänä silloin, kun ajatellaan heidän tuen tarvettaan. Lasten tuen tarve on erilainen ja samankin lapsen kohdalla tuen tarve voi muuttua lapsen kasvaessa. Eronen muistuttaa, että olisi tärkeää ottaa huomioon, rakennetaanko lapsen sijoituksen polku lapsen tarpeista käsin vai saneleeko organisaatioiden rakenteet sijoituksen kulun.

Sijoitettuja lapsia tarkastellaan usein haavoittuvina oppilaina, joiden menneisyyden ajatellaan vaikuttavan myös heidän tulevaisuuteensa. Varhaisen kiintymyssuhteen

vaurioituminen saattaa vaikeuttaa myöhemmässä lapsuudessa esimerkiksi lapsen suhdetta opettajaansa, jos tämä ei ole oppinut luottamaan aikuisiin. Kuitenkin on syytä muistaa, että kaikki huostassa olevat lapset eivät ole yhtenäinen ryhmä siinä mielessä, että kaikki lapset eivät ole joutuneet kokemaan varhaislapsuudessa huonoa kiintymyssuhdetta hoitajaansa. (Heywood 2014, 2.)

Sijoitetut lapset saattavat joutua muuttamaan yllättäen niin asuinpaikkaansa kuin kouluakaan, joskus useita kertoja lapsuutensa ja koulu-uransa aikana. Lasten kanssa työskentelevät aikuiset saattavat vaihtua usein. Sijaishuolto paikan työntekijöillä, sijaisperheillä, sosiaalityöntekijöillä ja opettajilla saattaa olla negatiiviset odotukset sijoitettujen lasten koulunkäynnin taidoille. Vähäinen tuki aikuisten taholta vaikuttaa negatiivisella tavalla lasten koulutaitoihin. (Heywood 2014, 4.)

Erytystä tukea peruskoulussa saavien lasten määrä on yli kaksinkertaistunut viimeisten 20 vuoden aikana. Tämän voi selittää esimerkiksi diagnoosien saamisen helpottuminen, tuen tarpeiden huomioiminen ajoissa ja ylipäättänsä niihin puuttuminen. Erytysten tuen piirissä oli kuitenkin enemmän oppilaita isoimmilla vuosiluokilla kuin pienemmillä. Erytystä tukea sai 5 % ensimmäisellä luokalla olevista lapsista ja 10 % 9.luokalla olevista lapsista. (Aira ym. 2014, 69.) Tuen tarpeen määrittäminen ja tuen saaminen saattaa kestää kauan. Kuitenkin myös vaatimukset lisääntyvät. Jos tukea ei ole saanut tarpeeksi ajoissa, on opiskelu myöhemmillä vuosiluokilla vaikeaa. Lämsän (2009, 104) tutkimuksessa moni sijaishuollossa oleva lapsi oli ollut erityisopetuksen piirissä. Fyysiset vammat, pitkäaikaissairaudet ja lasten sosiaaliseen sopeutumattomuuteen liittyvät ongelmat olivat usein syitä erityisopetukselle.

Erytystä tukea saavat oppilaat käyvät yhä useammin tavallista perusopetusta. Perusopetuksen inklusiivisuuden mukaan yhä enemmän oppilaita pyritään tukemaan tavallisessa luokassa erityiskoulun sijaan. Oppilaalle pyritään mahdollisuuksien mukaan järjestämään joustavasti perusopetus omassa luokassaan. Julkaisun mu-

kaan lasten heikko lukutaito on yleistynyt. Tytöistä 5 % ja pojista jopa 18 % oli luokiteltavissa heikkoihin lukijoihin vuonna 2012. Myös pelkästään peruskoulututkinnon omaavilla on isompi riski syrjäytyä kuin opintojaan jatkaneilla. Julkaisun mukaan 9 % peruskoulun päättäneistä 9.luokkalaisista ei jatkanut toisen asteen opintoihin tai edes vastaaviin. (Aira ym. 2014, 71-75.)

3.2 Koulun ja sosiaalitoimen yhteistyö

Lastensuojelun ja koulun välisestä yhteistyöstä on tutkittu viime vuosina. Yhteistä näille tutkimuksille on, että yhteistyö koulun ja sosiaalityön nähtiin olevan haasteellista ja siinä olisi paljon parantamisen varaa. Molemmat osapuolet kokivat yhteistyön kuitenkin tärkeäksi ja yhteistyötä haluttiin parantaa.

Ylösen (2007, 70) mukaan minkäänlaisia valmiita työkäytäntöjä tai toimintaohjeita ei ole olemassa kouluilla tai sosiaalitoimella yhteistyötä koskien. Lastensuojelulaki määrittää, että yhteistyötä on tehtävä, mutta laissa ei ole eritelty tarkemmin, millä tavoin. Yhteistyötä tehtiin useimmiten yksittäisten lasten ja nuorten neuvotteluissa, joissa sosiaalityöntekijän roolina oli usein motivoida lasta ja perhettä jatkotutkimuksiin sekä ylipäätään koulunkäyntiin.

Erkkilä-Wahteran pro gradu-työssä (2015, 51-57) sosiaalityöntekijät eivät tiedäneet mitä heiltä odotetaan, ja koulu ei tiedä mitä sosiaalityö voisi tarjota. Tutkimuksen tuloksissa korostui koulun antama ennaltaehkäisevä vaikutus sekä turvasatamana olo. Koulun rytmit ja rakenteet tuovat jo itsessään turvaa ja kouluissa puututtiin ongelmiin nopeasti. Tiedonkulun nähtiin kuitenkin olevan haasteellista ja juuri lastensuojelun työntekijät saivat vaihtelevasti tietoa kouluissa jo annetusta tuesta. Tutkimuksen tulosten perusteella sekä koulu että lastensuojelu pitivät yhteistyötä tärkeänä. Hyviä käytänteitä on kehitelty, mutta aikaa yhteistyön kehittämiseksi ei ole ollut riittävästi.

Tutkimuksessa nähtiin tärkeäksi hyvien käytänteiden esiin tuominen ja niiden levittäminen. Lisäksi niin koulun kuin lastensuojelun tulisi perehtyä enemmän toisen tekijän toimintaan ja olla tietoisempi toistensa tekemästä työstä.

Myös Siltasen (2007, 86-92) mukaan koulukuraattorit ja lastensuojelun sosiaalityöntekijät pitivät yhteistyötä tärkeänä. Yhteistyötä tehtiin useimmiten vain tarvittaessa, painottuen lastensuojeluprosessin alkupäähän (lastensuojeluilmoitus) tai vastaavasti vasta siinä vaiheessa, kun tilanne oli jo kriisiytynyt. Koulukuraattorien nähtiin olevan tiedonantajia lastensuojeluun. Yhteistyön toimimattomuudelle Siltasen tutkimus löysi erinäisiä syitä; mm. lastensuojelun ja koulun erilaiset toimintaympäristöt, lastensuojelun työntekijöiden kiire ja työmäärä, salassapito, työntekijöiden vaihtuvuus tai toisten työtä ei tunneta. Kuitenkin silloin kun yhteistyötä oli tehty, olivat toimijat kokeneet lapsia tulleen autetuiksi.

Parkkonen-Manninen (2014, 45-50) tutki luokanopettajien yhteistyöverkostoja ja -tapoja silloin, kun luokassa on kodin ulkopuolelle sijoitettu lapsi. Tutkimuksen mukaan luokanopettajat kokivat olevansa eniten yhteydessä lapsen sijaisvanhempiin tai perhekodin työntekijöihin. Sosiaalityöntekijöihin yhteys oli vähäisempää, mutta heihin pidettiin silti enemmän yhteyttä kuin biologisiin vanhempiin. Myös erityisopettajat, oppilashuoltoryhmät, koulunkäynninohjaajat ja terapeutit kuuluivat sijoitetun lapsen verkostoon, jotka opettajat kokivat tärkeiksi. Sosiaalityöntekijät koettiin näistä etäisimmiksi, mutta koulutuspäivät koskien lastensuojelua koettiin tärkeiksi.

Heinon (2014, 289) mukaan lastensuojelun tarve kasvaa, koska esimerkiksi kouluissa ei pystytä tukemaan tarpeeksi yksilöllisesti oireilevaa lasta isossa ryhmässä. Myös Heino oli sitä mieltä, että eri toimijoiden yhteistyötä perus- ja erityispalveluissa pitäisi parantaa, samoin kuin palveluiden laatua ja saatavuutta. Ennaltaehkäisevät lastensuojelulliset toimenpiteet eivät toimi niin kuin ne on tarkoitettu, ja koska perheet ei-

vät saa ajoissa apua, on tehtävä korjaavia toimenpiteitä. Heino peräänkuuluttaa varhaisista yhteistyötä, tiedon jakamista ja asiakkaan kunnioittavaa kuulemista ja motivoimista, jotta perheiden ongelmiin pystyttäisiin pureutumaan ajoissa.

Lähes puolet lastensuojelutarpeen selvityksistä johti lastensuojelun asiakkuuteen vuonna 2012. Lastensuojelun asiakkaille kuuluu tehdä asiakassuunnitelma, johon kirjataan tuen tarve ja tukitoimet. Näin pyritään varmistamaan, että lapselle järjestetään tarvittavat tukitoimet. Heinin (2014, 291) mukaan kuitenkin näin ei aina ole, vaan joskus on jopa jätetty kirjaamatta tarvittavia tukitoimia, joita kunta ei pysty järjestämään.

3.3 Lapsen koulunkäynnin tukeminen sijaishuollossa

Sijoitettujen lasten tuen tarve on aina yksilöllistä. Koska sijoitetuilla lapsilla on suurempi riski syrjäytyä aikuisiällä, olisi tärkeää huomioida yksilölliset tarpeet jo varhaisessa vaiheessa ja koulumenestyksen kautta karttaa syrjäytymisen riski. (Räty ym. 2014, 5, 52.) Mitä enemmän ja mitä varhaisemmassa vaiheessa lapsen hyvinvointia tuetaan, sitä enemmän siitä kertyy myös yhteiskunnalle säästöä. Yksi laitossijoituksessa oleva lapsi maksaa vuosittain sijoituskunnalleen noin 90 000 euroa. Tällä rahasummalla saisi THL:n arvion mukaan intensiivistä perhetyötä seitsemäksi vuodeksi. THL arvioi, että jokainen euro, joka sijoitetaan koulussa käytöshäiriöitä aiheuttavaan lapseen, tuottaa takaisin 84 euroa. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2014)

Sosiaalihuoltolain mukaan kunta on velvollinen seuraamaan ja edistämään erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden hyvinvointia sekä poistettava epäkohtia ja ennaltaehkäistävä niiden syntymistä. Huostaan otetut lapset ovat erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Niin sosiaalihuoltolain kuin lastensuojelulain perusteella sosiaalityöntekijä voi vaatia lapselle tarvittavia tutkimuksia. (SL 1301/2014))

Löhösen (2014, 49-52, 81-82) tutkimuksen mukaan sijoitetut lapset saivat keskimääräistä huonompia arvosanoja ja pärjäsivät huonommin testeissä. Sijoitetuilla lapsilla oli jopa kolminkertainen riski huonoon koulumenestykseen kuin muilla. Löhösen mukaan sijoitetut lapset ovat käyttäytymiseltään hyvin samanlaisia kuin muutkin lapset, eikä heidän koulukäyttäytymisestään voi tehdä yleistyksiä. Toisaalta tutkimuksen löydöksistä kävi ilmi, että sijoitetuilla lapsilla oli muita useammin ongelmia käyttäytymisen saralla ja eteenkin pojilla oli enemmän käytöshäiriöitä. Löhösen tutkimustulokset eivät ole sellaisenaan siirrettävissä Suomeen, sillä kaikki hänen tutkimusaineistonsa ovat ulkomailta. Löhösen mukaan juuri tästä aiheesta ei ole Suomessa tehty tutkimuksia.

Zima, Bussing, Freeman, Yang, Belin ja Forness (2000, 88, 95-100) tutkivat sijoitettujen lasten koulumenestystä ja käytöshäiriöitä Yhdysvalloissa. Heidän mukaansa niiden sijoitettujen lasten lukumäärän odotetaan kasvavan, jotka kärsivät käytösongelmista ja huonosta koulumenestyksestä. Siksi olisi tärkeää arvioida, kuinka lapsia voitaisiin tukea niin mielenterveyshuollossa kuin koulun saralla. Jos lapsi oli joutunut vaihtamaan sijoituspaikkaa, huomattiin sen vaikuttavan negatiivisella tavalla hänen koulumenestykseensä; ainakin yhdessä taidossa huomattiin viivästymä. 69 %:lla tutkituista lapsista huomattiin käytöshäiriö, tai heidän koulusuoriutumisen oli heikkoa. Sijoitetuilla lapsilla oli huomattavan paljon vakavia puutoksia akateemisissa taidoissa. Iso osa lapsista oli erotettu koulusta, jotkut useampaankin kertaan, ja iso osa oli kerrannut luokkansa. Vain kolme prosenttia lapsista ei ollut koskaan erotettu koulusta. Tutkimuksen mukaan mitä rajoitetummassa sijaishuoltopaikassa lapsi asui, sitä enemmän hänellä huomattiin käytöshäiriöitä ja sitä useammin lapset kertasivat luokan. Huolestuttavaa oli se, että lapsilla oli niin huomattavassa määrin kouluvaikeuksia, vaikka tutkimuksen lapset olivat hyvin nuoria, 6-12-vuotiaita.

Yhteistyön merkitys

Tiedonkulkuun liittyvät ongelmat voivat olla syynä, miksi sijoitetut lapset eivät aina saa tarvittavia tukitoimia koulussa. (Heino & Oranen, 2012, 241.) Myös Löhönen

(2014, 11-12, 53-55) peräänkuuluttaa tiedonkulun tärkeyttä, jotta sijoitettujen lasten koulunkäyntiä voitaisiin tukea heidän tarvitsemallaan tavalla. Löhösen tutkimuksen mukaan tiedonkulku sosiaalityöltä kouluun oli huonoa, ja suuri osa opettajista ei ollut saanut tietoa luokallaan olevista sijoitetuista lapsista sosiaalitoimelta. Lisäksi sosiaalityöntekijät ja sijaishuoltoapaikat painottivat suhteita biologisiin vanhempiin ja fyysisiä tarpeita ja kehittymistä tärkeämpänä kuin koulunkäyntiä.

Gedoski (2000, 154-156) painottaa yhtäläillä yhteistyötä sosiaalityön ja koulun välille. Jotta sijoitetun lapsen ongelmiin pystytään puuttumaan tehokkaasti, on sijaisperheen, koulun kuraattorin, sosiaalityöntekijän ja mielenterveyspuolen oltava yhteistyössä. Moni sijoitettu lapsi tarvitsee tiivistä ja pitkäaikaista psykoterapiaa kohdatakseen traumansa, ja koulukuraattorin ohjaukset tulisi olla sitä täydentävää. Kuraattorin ohjaus voi olla esimerkiksi leikkiterapiaa tai ratkaisukeskeistä; on tutkittu että näistä kaikki ovat asiallisia eivätkä toistaan parempia. Sijoitetun lapsen tapaamisia tulisi jatkaa säännöllisesti ja tarkistaa sujuuko koulu, kaverisuhteet, onko aggressiivisuuden tai masennuksen kanssa ongelmia. Sijoitetun lapsen kanssa työskentelyn tulee olla pitkäjänteistä ja se voi vaatia ajoittain tiivistäkin työskentelyä. Myös ryhmätyöskentely voi auttaa sijoitettua lasta tuntemaan olonsa ryhmän jäseneksi, saamaan vertaistukea ja oppimaan sosiaalisen kanssakäymisen sääntöjä.

Sosiaalinen tuki ja aikuisten merkitys

Löhösen tutkimuksessa (2014, 56-57, 73-77) selvisi, että mitä useampi sijaishuolto- paikka lapsella oli takana, sitä huonompi oli lapsen koulumenestys. Itse sijoitus ei näyttänyt olevan merkittävää huonolle koulumenestykselle tai sen selittämiselle. Sen sijaan tapahtumat ennen sijoitusta merkitsivät enemmän, kuten kodittomuus ja kaltoin kohtelut. Sijaisperheessä asuneet lapset suhtautuivat myönteisemmin jatko- opintoihin kuin rajoitetuimmissa paikoissa, kuten lastensuojelulaitoksissa asuneet. Ylipäättään sijoitetut lapset suorittivat valtaväestöä harvemmin peruskoulun jälkeisen tutkinnon tai jättivät sen kesken. Sijoitettujen lasten koulusuoriutuminen oli heikompaa muuhun ikäryhmään nähden. Sosiaalinen tuki olisi myönteistä koulumenestystä

ajatellen, mutta sijoitetut lapset saivat tukea liian vähän, jopa vähemmän kuin valta-
väestö. Lasten nähtiin alisuoriutuvan verrattuna heidän kykyihinsä ja kognitiiviseen
kapasiteettiinsa. Siksi tarvittavan tuen tarjoaminen olisi erityisen tärkeää.

Vigren (2014, 46-53) havaitsi sijoitetuilla lapsilla olevan monituisia ongelmia liittyen
koulunkäyntiin. Monilla oli diagnooseja jo sijoitusvaiheessa. Tutkimuksen lapsilla oli
paljon erityisiä oppimisvaikeuksia, keskittymiskyvyttömyyttä, tunne-elämän vaikeuk-
sia ja häiriökäyttäytymistä. Lasten ongelmat olivat laaja-alaisia. Ongelmana on,
kuinka koulu voisi vastata lasten tarpeisiin ajoissa, jotta ongelmat eivät kasautuisi
niin pahoiksi, että päädytään sijoitukseen, koska lapsen koulunkäynti ei suju. Vigren
pohtii, keskittykö koulu antamaan tukea vain kognitiivisten taitojen kehittämiseen,
ja jättää tunne-elämän ja sosiaaliset taidot huomiotta. Koulu ja opettajat voivat kui-
tenkin halutessaan olla suuressa roolissa lapsen sosiaalisen pääoman kartuttami-
sessa, itsetunnon kohottamisessa, ryhmähengen luomisessa tai minäkuvan ja moti-
vaation parantamisessa.

Myös Hämäläinen (2014, 4, 37-40) toteaa, että opettajalla voi olla suuri merkitys si-
joitetun lapsen koulunkäynnin tukemisessa. Sijoitetun lapsen koulutiellä voi olla on-
gelmia myös henkilökohtaisten yksittäisten ongelmien lisäksi hallinnollisen tason on-
gelmien, kuten tiedonkulun riittämättömyyden vuoksi. Opettajan pitäisi saada hyvä
yhteys ja vuorovaikutus lapsen lisäksi tämän sijaishuoltopaikkaan, sosiaalityönteki-
jään ja mahdollisesti myös biologisiin vanhempiin, jotta lasta kyettäisiin tukemaan
parhaalla tavalla. Opettajien ja koulun tulisi ottaa huomioon luokalle tuleva sijoitettu
lapsi jo ennen kuin tämän varsinainen koulutaival alkaa. Lapsen koulunkäynnin taustat
olisi hyvä tietää, ja alussa tulisi pitää yhteinen palaveri tavoitteiden asettamiseksi.
Uudelle lapselle tulisi selittää perusteellisesti koulun tavat ja rutiinit, ja tässä luokan
ryhmäytymisellä olisi iso rooli. Opettajan tulisi pitää huolta kattavasta tiedottami-
sesta sosiaalitoimeen ja oppilashuoltoon. Opettajan roolina olisi vaatia lapselle tarvit-
tavia tutkimuksia ja tukimuotoja.

Gedoskin (2000, 152-154) mukaan koulukuraattoreilla voi olla merkittävä rooli siinä, kuinka sijoitettuja lapsia voidaan tukea. Kuten muutkin tutkimukset ovat osoittaneet, myös Gedoski tuo esiin, että laiminlyödyillä lapsilla koulumenestys jää huonommaksi kuin muilla. Ennen sijoitusta aiheutuneista traumaista yhdistettynä sijoituksesta aiheutuneeseen kriisiin, lapset voivat kokea käytösongelmia, akateemiset saavutukset eivät ole niin hyviä kuin vertaisillaan, sosiaaliset suhteet ovat vaikeita. Huostaan otetut lapset syyllistyvät todennäköisemmin rikoksiin, lintsaavat koulusta ja häiriköivät tunneilla enemmän. Gedoskin mukaan koulu ja koti voivat auttaa vain omalta osaltaan, mutta suuresti lasten hyvinvointiin vaikuttaa myös heidän vertaisryhmänsä. Sijoitettuja lapsia saatetaan kiusata herkemmin kuin muita, ja jos lapsen kanssa ei ole keskusteltu siitä, miten hän vastaa kysyttäessä biologisista vanhemmistaan, lapsi saattaa hämmentyä niin että se vaikuttaa hänen koulumenestykseensä sekä sijoituksen onnistumiseen. Sijoituspaikan vaihtaminen tuo myös tullessaan niin uuden kaveripiirin kuin uudet opettajat, uuden koulun sekä luokan tavat ja säännöt. Gedoskin mukaan lapset eivät läheskään aina saa ajallaan tukea ja apua koulunongelmiin tai psykiatrisen puolen ongelmiin.

Positiivisten asioiden ja vahvuuksien huomioiminen on tärkeää sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemisessa. Sijaisvanhemmilla ja opettajilla saattaa olla huonommat mielikuvat lasten oppimisen valmiuksista, kuin mitä ne oikeasti ovat. Lasten itsensä itsetunnon vahvistaminen saa myös aikaan positiivista vaikutusta koulunkäyntiin. (Räty ym. 2014, 49-50.)

Interventioita

Mallettin (2012, 13-16) mukaan kaltoinkohtelua kohdanneet lapset ovat suuremmissa vaarassa kärsiä huonosta koulumenestyksestä, ja heille olisi erityisen tärkeää järjestää juuri heille kohdistettuja tukimuotoja. Vaikka jotkut kaltoin kohdellut lapset selviävätkin juuri ilman minkäänlaista erityistä tukea, suurin osa kuitenkin tarvitsee erityistä tukea ja siksi olisi tärkeää sitä järjestää kaikille lapsille, jotka ovat kaltoinkohte-

lua kokeneet. Mallettin mukaan erityisesti huostassa olevat lapset olivat todennäköisimmin niitä, kenellä diagnosoitiin oppimisvaikeuksia ja ylipäättänsä huonompaa koulumenestystä. Koulussa annettu tuki kantaa pitkälle elämään. Mallett kertoo Yhdysvalloissa Ohiossa vuonna 2001 käyttöönotetusta tukimuodosta, jossa kaltoin kohdelluille lapsille järjestettiin erityistä tukea koulunkäyntiin. Panostamalla erityiseen tukeen lasten koulunkäynnissä pystyttiin parantamaan lasten koulusuoriutumista merkittävässä määrin. Oli sitten kyse vapaaehtoistyöstä tai ammattimuotoisesta tuesta, erilaisilla tukimuodoilla kyettiin parantamaan huomattavasti lasten koulusuoriutumista.

Tideman, Vinnerljung, Hintze ja Aldenius Isaksson (2011, 45) tuovat esiin artikkelissaan useita tutkimuksia, joiden mukaan sijoitettujen lasten koulusuoriutuminen on heikompaa muuhun ikäryhmään verrattuna. Huono koulusuoriutuminen ja matala koulutustaso on osoitettu olevan suurimpia yksittäisiä riskitekijöitä myöhempää syrjäytymisriskiä ajatellen. Sijoitetuilla lapsilla oli myös suurempi riski myöhemmällä iällä tapahtuneisiin itsemurhayrityksiin, vakaviin rikoksiin ja pitkäaikaiseen julkisen tuen tarpeeseen. Riski kuitenkin puolittui, jos lapset olivat saaneet tukea koulunkäyntiinsä. Sijoitettujen lasten koulunkäyntiä tukevia ohjelmia on kuitenkin kehitelty hyvin vähän, ja näissäkin on tuettu enemmän yläkouluikäisiä nuoria. Työryhmä oli löytänyt vain kolme alakouluikäisille sijoitetuille lapsille järjestettyä tukiohjelmaa, kaksi Englannissa ja yhden Kanadassa.

Vaikka Tideman kollegoineen toi esille vain muutaman tukiohjelman, niitä on kuitenkin tehty enemmän. Heywood (2014, 9-13) tuo tutkimuksessaan esiin yksitoista tutkimusta ja tukiohjelmaa, joissa sijoitettujen lasten koulunkäyntiä tuettiin erilaisin keinoin. Heywoodin listaamat tukiohjelmat ovat toteutettu vuosien 2001-2012 välillä USA:ssa, Kanadassa ja Iso-Britanniassa, Irlannissa ja Ruotsissa. Eri ohjelmissa tuki kohdennettiin erilaisille lapsiryhmille. Joissakin haluttiin painottaa tukea lapsille, joilla oli tietyn tyyppinen oppimisvaikeus, joissakin kohderyhmäksi oli valittu tietynlaisessa sijoitusmuodossa olevia lapsia. Tukea järjestettiin kouluissa ja sijaishuolto paikoissa. Iältään lapset olivat 4-18-vuotiaita ja heitä oli 20-268 osallistujaa. Heywood kritisoi,

että joissakin tutkimuksissa, kuten SkolFamissa, tutkimuksen ulkopuolelle oli jätetty lapsia, joiden akateeminen suoriutuminen oli todella heikkoa tai joiden käyttäytymisessä oli isoja ongelmia. Heywoodin mukaan interventioihin olisi syytä ottaa lapsia sattumanvaraisesti eikä valikoidusti, jotta tuloksia voitaisiin pitää valideina. Sijoitettujen lasten joukossa kun on paljon lapsia ja nuoria, joilla on käyttäytymisen ongelmia ja heikkoa akateemista suoriutumista.

Heywoodin (2014, 15, 22) mukaan suurin osa interventioista sai aikaan myönteisiä vaikutuksia lasten ja nuorten oppimistuloksissa. Koska intervention olivat niin erilaisia, niiden vertaileminen oli jossain määrin vaikeaa. Kuitenkin lasten lukutaito ja matemaattiset taidot paranivat suurimmassa osassa interventioita. Useissa interventioidissa myös lasten suhteet muihin ikätovereihinsa ja ylipäätään tunneille osallistuminen oli aktiivisempaa. Lasten ikä kuitenkin vaihteli suuresti, samoin sillä oli merkitystä oliko tuki annettu koulussa vai sijaishuoltopaikassa. Koska tutkimuksia oli tehty eri maissa, myös erilaiset koulusysteemit saattoivat olla hankalia verrata toisiinsa.

Tutkimukset osoittavat kiistattomasti, että sijoitettujen lasten koulunkäyntiin liittyy huomattavissa määrin ongelmia. Koulunkäynnin tukemiseksi on viime vuosina alettu kehittää toimintamalleja, joissa painotetaan varhaisen vaiheen tukea. Tässä opinnäytetyössä esitellään tarkemmin Sisukas- Sijoitettu lapsi koulussa-projektia ja sen taustalla vaikuttanutta ruotsalaista Skolfam[®]-mallia. Skolfam[®] mallia on levitetty lukuisiin Ruotsin kuntiin, ja sitä on pilotoitu myös Norjassa. Tanskassa on kokeiltu vastaavaa LUKoP-mallia. Sisukas-malli aloitti projektina ja jatkaa nyt valtakunnallista toimintaa. (Oraluoma & Välivaara 2016, 16.)

3.4 Skolfam®

Skolfam®-toiminta alkoi vuonna 2005 Ruotsissa Helsinborgissa tutkimusprojektina, jossa pyrittiin parantamaan tutkimukseen osallistuneiden 25:n perhehoitoon sijoitetun lapsen koulumenestystä. SkolFam® toiminnan taustalla oli tieto, että pitkäaikaisessa sijoituksessa olevilla lapsilla on yli kolminkertainen riski saada huonompia arvosanoja kuin muut ikätoverinsa. Vielä isompi riski sijoitetuilla lapsilla on jättää opinnot peruskoulutasolle, joka taas on suuri riski syrjäytymistä ja siihen liittyviä ilmiöitä ajatellen. Jos lapsia tuetaan koulussa, riski lähes puolittuu. (SkolFam 2017)

Projektiin otettiin alakouluikäisiä lapsia, iältään keskimäärin 10-vuotiaita. Kaksi kolmesta huostaanotetusta lapsesta Ruotsissa ovat teini-ikäisiä. Lapset otettiin työskentelyyn tiiviisti mukaan osoittaakseen, ettei lapsista puhuttaisi vain ongelmina vaan tiimin jäseninä. Projektiin palkatut erityisopettaja ja psykologi motivoivat jatkuvasti opettajia tukemaan lasten koulusuoriutumista. (Tideman ym. 2011, 46.)

Tutkimusprojektin alussa lasten tilanne kartoitettiin pedagogisessa ja psykologisessa osioissa. Lasten potentiaali, vahvuudet ja heikkoudet koulunkäynnissä kartoitettiin erilaisilla standardoiduilla testeillä. Testien tulosten perusteella erityisopettaja ja psykologi pystyivät työskentelemään sijaisperheen ja opettajan kanssa ja luomaan räätälöityä tukea lapselle (Tideman ym. 2011, 51.)

Kun alkukartoituksen tuloksia verrattiin intervention jälkeisiin, tuloksissa huomattiin älykkyydosamäärän parantumista sekä edistystä lukemisen, kirjoittamisen ja matemaattisten taitojen osalta. Skolfam®in tuloksista havaittiin, että epäsuotuisat kasvuolosuhteet saattoivat johtaa lasten alisuoriutumiseen. Lapset pystyivät kuitenkin parantamaan suoritustaan, jos saivat tehostettua, räätälöityä tukea koulussa. Itsetunnon vahvistamisen havaittiin olevan tärkeää niin lapsille itselleen kuin heitä hoitaville

aikuisillekin. Positiivisten tulosten kuuleminen ja tunne pärjäämisestä vahvistivat myös itsessään kognitiivisia kykyjä. (Heino & Oranen, 2012, 230-231.)

Skolfamin alkukartoituksen perusteella pohdittiin, miksi lapset alisuoriutuivat testeissä heidän potentiaaliinsa nähden. Syynä oli usein vuosien ajan kasaantuneet aukot oppimisessa. Projektin kannalta tuloksen ajateltiin olevan hyvä asia. Jos kyse olisi ollut kognitiivisesta kyvystä, psykologisista traumaista tai varhaislapsuuden heitteillejätöstä, olisi tilanne ollut vaikeammin korjattavissa. Oppimisen aukot pystytään korjaamaan tarjoamalla tukea lapsille ja heitä auttaville aikuiselle. Yllättäen myös lasten sosiaaliset taidot olivat parantuneet projektin myötä. (Tideman ym. 2011, 52.)

Skolfam® onnistui nostamaan yhteistyön merkityksen jalustalle lasten auttamiseksi. Mitä parempaa yhteistyötä lapsen kanssa tekemisissä olevat tahot tekivät, sitä paremmin lasta pystyttiin auttamaan. Skolfam® antoi edellytykset sijaisperheille luoda paremman suhteen kouluun, sosiaalityöntekijöille työskentelyn jatkuvuutta ja lapsille mahdollisuuden saada irrottaa ongelmansa heistä itsestään ja nostaa ne ympäristöön, yhteistyöhön ja organisaatioon. Lasten tarpeisiin pyrittiin vastaamaan yksilöllisesti ja yhteistyön sujumiseen kiinnitettiin erityistä huomiota. Jokainen lapsen kanssa työskentelevä taho sai ohjausta oman roolinsa täyttämiseen. (Heino & Oranen 2012, 230-234.)

Työskentelymallilla on myös merkittäviä yhteiskunnallisia vaikutuksia. Syrjäytynyt nuori tulee kustantamaan valtiolle 1,2 miljoona euroa, kun taas ennaltaehkäisevään työhön panostamalla rahaa kuluu noin 11 000 euroa. Skolfam® -työskentelyn avulla on Ruotsissa laskettu säästettävän sosiaalitoimen kustannuksissa 22 lapsen ryhmässä noin 400 000 euroa viidessä vuodessa (Oraluoma & Väливаara 2016, 84-85).

Skolfam-projekti aloitti yhdessä kaupungissa pienellä lapsimäärällä ja siksi sen tuloksia ei voitu pitää täysin yleistettävänä. Projektin toimintamallia on sittemmin laajennettu ympäri Ruotsia ja sitä pilotoidaan myös Norjassa. Alun perin Skolfam mallissa lapsia seurattiin kahden vuoden ajan, ja siksi ei tiedetäkään auttaako räätälöity varhainen tuki myöhemmässä vaiheessa, kuten teini-iän myllerryksessä. Helsingissä malli otettiin projektin jälkeen laajemmin käyttöön ja koskemaan myös vanhempia lapsia. (Tideman ym. 2011, 53.)

3.5 Sisukas-projekti

Pesäpuu on valtakunnallinen lastensuojelujärjestö, joka pyrkii lisäämään lastensuojelun piirissa olevien lasten ja perheiden hyvinvointia. Pesäpuu kehittää lastensuojelua ja sen perhehoitoa, vahvistaa siinä lapsen osallisuutta ja kuulluksi tuleamista sekä edistää lapsen terveyden, kehityksen ja hyvinvoinnin toteutumista. SISUKAS eli Sijoitettu lapsi koulussa-projekti alkoi Pesäpuun hallinnoimana projektina vuosina 2012-2016. Projekti oli osa STEA:n (entisen RAY:n) tukemaa Emma & Elias-avustusohjelmaa. Sisukas-projektiin otettiin mallia Ruotsista Skolfam® -mallista, ja projekti teki tiivistä yhteistyötä Pohjoismaiden muiden toimijoiden kanssa. Sisukas-projektin päätaavoitteena oli edistää sijoitettujen lasten hyvinvointia ja ennaltaehkäistä sijoitettujen lasten syrjäytymistä. Tavoitteena oli kehittää monitoimijainen yhteistyömalli koulunkäynnin tukemiseen. Sen tavoitteena oli myös vahvistaa aikuisten osaamista ja vastuuta, sekä lasten osallisuutta. (Pesäpuu 2016, 16.)

Sisukas-projektin kohderyhmänä olivat esiopetus- ja alkuopetusikäiset, perhehoitoon pitkäaikaisesti sijoitetut lapset. Projektiin osallistui 20 lasta, iältään keskimäärin noin 8-vuotiaita. Pilottialueena mallin kehittämisvaiheessa vuosina 2012-2016 oli Keski-Suomi. (Oraluoma & Välivaara 2016, 3, 21.)

Sisukas-projektin alkuvaiheessa 2013 oli mukana seitsemän sosiaalityöntekijän asiakaslapsia viidestä eri kunnasta. Lasten tilanne kartoitettiin aluksi kokonaisvaltaisesti lapsen hyvinvoinnin ja oppimisvaikeuksien osalta. Alkukartoituksessa tutkittiin myös lapsen tunne-elämää ja sosiaalisia taitoja. Alkukartoituksesta selvisi, että kaikilla projektiin osallistuneilla lapsilla oli tarvetta yksilölliseen tukeen koulunkäynnissä. Alkukartoituksen pohjalta lapsille toteutettiin lapsen tarpeista lähtevää tukea kouluun ja sijaisperheeseen. Tukimuotoina käytettiin mm. oppiaineiden pilkkomista, koulupäivän keventämistä, pienryhmäopetusta, lukemisen ja matematiikan harjoitteluhelmien avulla sekä kannustamalla pienissäkin onnistumisissa. Lisäksi lasten sosiaalisia ja tunnetaitoja pyrittiin edistämään. Lapsille tehtiin yksilölliset oppimissuunnitelmat joihin kirjattiin tavoitteet ja vastuut. Verkosto kokoontui neljästi vuodessa seuraamaan ja päivittämään tukitoimien toteutumista. Lapsia pyrittiin osallistamaan eteenkin palavereissa. (Pesäpuu 2014a, 3.)

Kuva 1. Sisukas-mallin vaiheet (Pesäpuu 2014b)

Koska projektin kohderyhmä oli pieni, alkukartoituksesta saatuja tuloksia verrattiin Skolfam[®]-mallin vastaaviin. Skolfam[®]-mallin laajennettua toimintaansa, sen käyttöä koskevia tutkimuksia oli tehty ainakin Helsingborgissa, Norrköpingissä ja Gävlessä. Kaikkien lasten alkukartoituksen tulosten keskiarvot olivat keskimääräisiä heikompia. Kaikissa Skolfam[®]-tutkimuksissa lasten tulokset paranivat kahden vuoden seurannan jälkeen. Sisukas-projektin lapsilla ja Skolfam[®]-mallin lapsilla oli joitakin eriävyyksiä koskien lasten kognitiivisia taitoja. (Räty, Väливаara, Mäntymaa, Saksola & Pirrtimaa 2014, 38.)

Sisukas-lapsilla ilmeni joitakin eroavaisuuksia Skolfam-lapsiin verrattuna. Kielellisen päättelyn taidot olivat Sisukas-lapsilla heikommät kuin Skolfam® -lapsilla. Näin ollen yleistyksiä ei voitu kaikista osa-alueista tehdä. Lapsissa oli myös yhteneväisyyksiä. Helsingborgin lapsia lukuun ottamatta työmuistin heikkous yhdisti lapsia. Huonon työmuistin ajateltiin voineen johtua varhaislapsuuden traumatisoimisen aiheuttamasta kiintymyssuhdehäiriöstä. Työmuistiin pystyttiin vaikuttamaan positiivisesti harjoitusten avulla. (Räty ym. 2014, 39.)

Kognitiivisten taitojen lisäksi lasten psykososiaalista hyvinvointia mitattiin. Sisukas-lapsilla huomattiin erilaisia vaikeuksia psykososiaalisen elämän saralla, kuten käyttäytymis- ja toveriongelmat, yliaktiivisuutta ja sosiaalisten taitojen puutteita. Sisukas-lapsilla löytyi enemmän ongelmia käyttäytymisen saralla kuin tunne-elämän puolelta. Lapsilla oli myös aggressiivista ja sääntöjä rikkovaa käyttäytymistä. (Räty ym. 2014, 40-44.)

Sisukas-projektissa työskenteli kehityspäällikön lisäksi sosiaalityöntekijä, psykologi ja erityisopettaja, jotka konsultoivat ja tekivät yhteistyötä mm. perheneuvolan, lastenpsykiatrian ja terapeuttien kanssa (Räty ym. 2014, 11). Projektissa tukea jatkettiin kahden vuoden ajan, jonka jälkeen projektin vaikutuksia mitattiin kartoittamalla lasten vahvuudet ja tuen tarpeet. Lasten verkoston kanssa myös suunniteltiin jatkoseurantaa peruskoulun loppuun saakka. (Oraluoma & Väliavaara 2016, 19.) Sisukas-projektin etenemistä arvioitiin niin Pesäpuun sisällä kuin ohjaus- ja ideointiryhmissä. Lasten sijaisvanhemmilta, opettajilta, sosiaalityöntekijöiltä ja lapsilta kerättiin säännöllisesti palautetta. (Pesäpuu 2014a, 9.)

Opettajat ja sijaisvanhemmat sitoutuivat yhteistyöhön ja kertoivat saaneensa konkreettista hyötyä lasten koulunkäynnin tukemiseen. Projektin avulla pystyttiin myös

vaikuttamaan koulun ulkopuolisiin asioihin, kuten lastenpsykiatrian tai perheneuvolan tuen saamiseen sekä kouluavustajan ja oppimateriaalien saamiseen. Myös lasten suhtautuminen hankkeeseen oli myönteistä. Sosiaalityöntekijät kokivat lasten asioiden edistyneen ja lasten saaneen tarvitsemiaan tukimuotoja. Sosiaalityöntekijät kokivat olevansa tietoisempia lasten koulunkäynnistä ja sen merkityksestä. (Oraluoma & Väливаara 2016, 66, 71, 74-75, 83.)

Projekti vaikutti myönteisellä tavalla lastensuojelun, kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön. Projekti tuotti materiaaleja, koulutusta ja konsultaatioita, joiden avulla lasten kanssa työskentelevien aikuisten osaaminen on vahvistunut. Sijaisvanhemmat olivat kokeneet tulleen paremmin kuulluiksi projektin myötä, samoin lasten osallisuus oli lisääntynyt. Lasten oppimistulokset paranivat, samoin joidenkin lasten sosioemotionaalinen hyvinvointi. Kun suojaavia tekijöitä lasten elämässä vahvistetaan, lasten selviytymiskyky elämässä paranee. Lapsilla on paremmat mahdollisuudet peruskoulun loppuun suorittamiseen ja jatko-opintoihin. (Pesäpuu 2016, 18.)

Sisukas-mallin valtakunnallinen levittäminen jatkuu, ja Sisukas onkin tällä hetkellä jatkuvaa toimintaa Pesäpuussa. Sisukas-mallissa tukea jatketaan kahden vuoden ajan. Lapsen tukemisessa ja oikeanlaisen tuen räätälöimisessä huomioidaan lapsen vahvuudet. (Oraluoma & Väливаara 2016, 18.)

4 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön aiheen rajaus tehtiin yhteistyössä Sisukas-projektin työntekijöiden kanssa. Aihe rajattiin projektin tarpeiden mukaisesti sekä ajatellen opinnäytetyön tavoiteltua laajuutta. Sisukas-projektin työntekijöillä oli tarve saada tietoa sosiaalityöntekijöiden näkemyksistä sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemisessa ja Sisukas-projektin toimivuudesta. Projektin ja mallin vaikutuksia on mitattu eri keinoin ja projektiin osallistuneiden lasten ja verkoston mielipiteitä on selvitetty. Sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä projektista ei kuitenkaan ole vielä selvitetty tässä mittakaavassa ennen tätä tutkimusta. Työelämän näkökulmasta sosiaalityöntekijän työn kehittäminen on tärkeä ja ajankohtainen aihe. Sosiaalityöntekijät kohtaavat työssään resurssipulaa, joten työn kehittäminen olemassa olevilla voimavaroilla on tärkeää.

Opinnäytetyön tarkoituksena on saada tietoa sosiaalityöntekijöiden kokemuksista ja näkemyksistä koskien sijoitettujen lasten koulunkäyntiä. Tarkoituksena on kerätä kokemuksia Sisukas-projektiin osallistuneilta lastensuojelun sijaishuollon sosiaalityöntekijöiltä sekä Keski-Suomen sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijöiltä.

Opinnäytetyöni tavoitteena on:

- 1) selvittää Sisukas-projektiin osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden kokemuksia projektista ja sen kehittämästä toimintamallista sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemiseksi

- Miten projektiin osallistuneet sosiaalityöntekijät ovat kokeneet projektin merkityksen, moniammatillisen yhteistyön ja koulumaailman huomioon ottamisen sijoitetun lapsen kanssa työskennellessä.
- 2) selvittää projektiin osallistuneiden sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden ja Keski-Suomen Sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijöiden kokemuksia yleisellä tasolla sijoitettujen lasten koulunkäynnistä.
- Millainen merkitys koulunkäynnillä on sosiaalityöntekijän työssä, kun hän työskentelee ja päättää sijaishuollossa olevan lapsen asioista?
 - Kuinka kouluasiat huomioidaan sijoitusprosessin eri vaiheissa?
 - Kuka kantaa vastuun sijoitetun lapsen kouluasioiden hoitamisesta?

4.2 Tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmät

Tutkimusongelman ja tutkimuskysymysten asettamisen jälkeen tutkijan tulee valita tutkimusote, jonka avulla lähtee tutkimuksessaan etenemään. Tutkimusmenetelmät voidaan jakaa laadulliseen eli kvalitatiiviseen ja määrälliseen eli kvantitatiiviseen tutkimukseen. Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa kerätään usein haastattelujen ja havainnoinnin keinoin. Tutkimuskysymyksiin saadaan vastaus tiedolla, joka on kerätty valitulla tiedonkeruumenetelmällä ja sitten jalostettu analysoimalla. (Kananen 2015, 65.)

Tämän tutkimuksen kohderyhmänä olivat lastensuojelun sijaishuollon sosiaalityöntekijät sekä Keski-Suomen sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijät. Tutkimuskohteeksi valittiin aluksi Sisukas-projektiin osallistuneita lastensuojelun sijaishuollon sosiaalityöntekijöitä. Lopulta päädyttiin ottamaan mukaan myös Keski-Suomen sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijöitä, jotta koulunkäynnin osuudesta sijaishuollon prosessista saataisiin kattavampi kuva.

Päädyin valitsemaan aineistonkeruumenetelmäksi haastattelun. Tutkimusta varten haastattelin yhteensä kymmentä sosiaalityöntekijää. Sisukas-projektiin osallistuneita sosiaalityöntekijöitä osallistui haastatteluihin kuusi, ja Keski-Suomen sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijöitä neljä. Haastattelut toteutettiin kolmena eri ryhmähaastatteluna teemahaastattelun muodossa. Haastattelua varten olin teemoitellut aihe-alueet, joista lähdimme keskustelemaan. Itseäni varten olin kirjannut tarkentavia kysymyksiä, joita voisin kysyä, jos keskustelu ei lähtisi soljumaan omalla painollaan. Sisukas-projektiin osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden ja sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijöiden haastattelupohja oli muuten sama, mutta sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijöiltä ei kysytty Sisukas-projektiin osallistumiseen koskevia kysymyksiä.

Teemahaastattelun ideana on sananmukaisesti haastatella aihealueittain, teemoittain. Haastattelija on miettinyt valmiiksi teemat joiden mukaan haastattelun runko rakentuu, ja itse haastattelutilanteessa on tarpeeksi väljyyttä keskustelun liikkua sinne suuntaan, mihin se haastateltavilla luontaisesti lähtee. Teemahaastattelussa edetään nk. suppilotekniikan mukaisesti. Yksittäisiä teemoja käsitellessä siirrytään yleisistä aiheista yksityiskohtiin. (Kananen 2015, 148-149.)

Ryhmähaastattelusta todetaan, että se on tehokas tapa kerätä aineistoa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 210). Valitsemalla ryhmähaastattelun pyrinkin varmistamaan, että saisin mahdollisimman monta haastateltavaa aineistoani varten. Ryhmähaastattelutilanteesta toivoin tarpeeksi rentoa, että haastateltavat kokisivat olonsa turvalliseksi puhua ajatuksistaan, mutta myös riittävän virallista, jotta pysyttäisiin aiheessa. Sosiaalityöntekijöiden haastattelut sovittiin Pesäpuun työntekijöiden välityksellä.

Ryhmähaastattelussa on sekä hyviä että huonoja puolia. Ryhmä voi auttaa muistamaan tai korjaamaan väärinkäsityksen. Ryhmä voi myös jossain tapauksissa estää yksittäisen mielipiteen esittämisen, jos joku haastateltavista dominoi haastattelua eikä anna muille suunvuoroa (Hirsjärvi 2013, 211). Jokaisessa tekemissäni ryhmähaastattelussa oli enemmän ja vähemmän puheliaita haastateltavia. Kuitenkin jokainen sai halutessaan äänensä kuuluviin, ja useimmat kysymykset käytiin läpi niin, että jokainen haastateltava vastasi vuorollaan. Näin varmistettiin, että jokainen sai sanottua rauhassa asiansa.

Haastattelut toteutettiin Keski-Suomen sijaishuoltoyksikön ja Pesäpuun tiloissa. Haastattelut kestivät 1-1,5 tuntia. Nauhoitin jokaisen ryhmähaastattelun ja litteroin ne heti haastatteluiden jälkeen tarkalleen sanasta sanaan puhekielellä. Äänenpainojen kirjannut erikseen. Litteroitua aineistoa tuli yhteensä 59 sivua, fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1.

Teoreettista viitekehystä lähdin hahmottamaan käsittelemäni aiheen kautta. Tutkimuksessani tarkastellaan sijoitettujen lasten koulunkäyntiä ja siihen liittyviä ajankohdaisia asioita, taustalla vaikuttavia tekijöitä sekä sosiaalityön suhtautumista sijoitettujen lasten koulunkäyntiin. Alasuutarin (2007, 80-81) mukaan tutkijan tulisi löytää hankkimastaan aineistosta se tieto, mitä hän haluaa tutkia. Aineistoa tarkastellaan tietystä, halutusta näkökulmasta käsin. Alasuutari toteaa, että tutkimuksessa tulisi mennä havaintojen ”taakse”, ja tutkijan tulisi pitää havaintoja johtolankoina, joiden avulla pääsee tutkimuksen tuloksena esitettyihin johtopäätöksiin.

Tiedonhakuja tein eri tietokannoista, kuten Nelli (=Finna), Melinda, Theseus ja Google Scholar. Hakusanoina käytin mm. lastensuojelu, sijaishuolto, koulu, koulunkäynnin tukeminen. Sain myös Pesäpuulta käyttöni joitakin heidän julkaisemiaan materiaaleja.

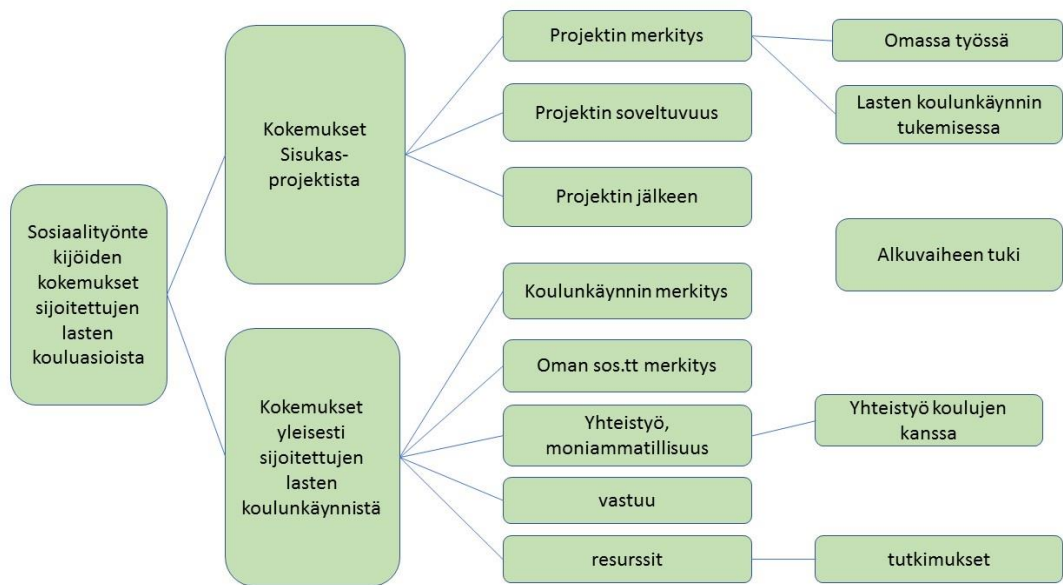
Kuva 2. Opinnäytetyöprosessi

4.3 Aineiston analysointi

Kanasen (2015, 129) mukaan aineiston ollessa pieni, manuaalinen lukeminen on riittävä keino löytää olennaiset teemat ja ratkaisut tutkimusongelmiin. Jos aineisto on laaja, se pitäisi yhteismitallistaa ja käsitellä tietyillä tietoteknisillä menetelmillä. Päädyin valitsemaan oman tutkimukseni aineiston käsittelyyn pelkän lukemisen ja aiheiden teemoittelun. Litteroinnin jälkeen teemoittelin aineiston ja lähdin sen perusteella tulkitsemaan sitä. Teemoittelua tein käymällä aineistoa läpi manuaalisesti merkitsemällä aineistosta nousevia teemoja eri värisillä kynillä. Kuvassa 2 on esimerkki teemoittelusta.

Lainaus	Teemat		
<p><i>”minusta tää sisukas-hanke on ollut mahdottoman tärkeä siinä että sijoitetun lapsen kohdalla on, jokaisen lapsen kohdalla mutta erityisesti sijoitetun lapsen kohdalla olis mahdottoman tärkeä että ei lähdetäis liikkeelle vaan yleisellä toteamuksella että on niinku koulutaidot on heikot tai oppimisvalmiudet on heikot. aina pitäis tietää että mikä on se heikko ja mikä on sitten se vahva ja mitkä tässä on niinku sitä joka tarvii erityisesti sitä apua. että helposti tällaisella yleisellä niin painetaan sitten lapsen mahdollisuuksia alas. ja se on hyvä musta sisukas-hanke on nostanut sitä esiin”</i></p>	<p>Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia Sisukas-projektista</p>	<p>Projektin merkitys</p>	<p>Projektin merkitys lasten koulunkäynnin tukemisessa</p>

Kuva 3. Esimerkki teemoittelusta

Kuva 4. Teemat

Aineiston analysointia varten aineistoa täytyy lukea yhä uudelleen ja uudelleen. Tulosten täytyy perustua aineistoon ja sieltä johdettuihin johtopäätöksiin. Laadullinen tutkimus ei pyri yleistämään vaan ymmärtämään käsiteltävää ilmiötä. (Kananen 2015, 163, 331, 353.) Hirsjärvi ym. (2013, 229-230) toteavat, että tutkimuksen tulosten analysointi ja esittäminen eivät riitä. Tuloksia täytyy tulkita ja tehdä niistä synteesiä. Synteesien perusteella voidaan tehdä johtopäätöksiä. Synteesit tarkoittavat, että tuloksista olisi löydettävä olennaisimmat vastaukset tutkimuksen ongelmiin.

4.4 Luotettavuus ja eettisyys

Olen itse työskennellyt lastensuojelun parissa yksityisen palveluntuottajan ominaisuudessa, ja tehnyt yhteistyötä niin avohuollon, sijaishuollon kuin sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijöiden kanssa työni puitteissa. Siksi oli äärimmäisen mielenkiintoista päästä kuulemaan ja kyselemään sosiaalityöntekijöiden mielipiteitä sijoitusprosessista, sijaishuoltopaikan valinnasta ja koulunkäynnin merkityksestä sosiaalityönteki-

jän työssä. Haastattelurunkoa tehdessäni minun oli rajattava aihe tiiviisti vain tutkimustani koskevaksi, ettei keskusteltu lähtisi poukkoilemaan sivuraiteille. Haastatteluja tehdessäni huomasin, että mielenkiintoisia keskustelunaiheita meinasi syntyä jatkuvasti yli tutkimukseni rajojen, mutta ajanpuutteen vuoksi jouduin ohjaamaan keskustelun takaisin tutkimukseni aihetta koskevaksi. Tutkimuksen eettisyyden kannalta oli tärkeää, että keskityimme vain ennalta sovittuihin aiheisiin.

Lastensuojelu on alana ja aiheena erittäin arkaluontoinen ja sosiaalityöntekijöillä on ehdoton salassapitovelvollisuus asiakkaidensa asioista. Haastatteluissa sosiaalityöntekijät kertoivat case-luontoisesti asiakkaista heidän henkilöllisyyttään paljastamatta. Haastateltavien henkilöllisyys salattiin tässä tutkimuksessa niin, että käytän lainauksissa haastateltavista merkintöjä H1-H10.

Tieteelliselle tutkimukselle on ominaista läpinäkyvyys, joka syntyy vain tarkan dokumentoinnin avulla. Tutkijan tekemät valinnat menetelmien käytöstä tulee perustella. Laadullisessa tutkimuksessa on aina vaarana tutkijan vaikuttaminen tutkittavaan. Haastattelija voi tahtomattaan ohjailta haastateltavaa tai valita keskustelun aiheita. Luotettavia tuloksia saadaan vain, jos tutkija säilyttää etäisyyden tutkittavaan aiheeseen. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden varmistaminen on vaikeaa, siksi tarkka dokumentointi on tärkeää. (Kananen 2015, 66-68, 73, 143.)

Tutkijan tulee valita sellainen menetelmä, jolla saadaan vastaus tutkimuskysymyksiin. Useimmiten, jos tutkittavasta aiheesta tai ilmiöstä on tarjolla vähän aiempaa tutkittua tietoa, päädytään laadulliseen tutkimukseen. Laadullinen tutkimus auttaa ymmärtämään ja kuvaamaan ilmiötä. Tutkittavien suhtautumista ja asenteita pystytään kuvaamaan vain laadullisen tutkimuksen keinoin. Laadullinen tutkimus on aikaa vievää, sillä aineiston kerääminen ja analysointi vaativat aineistoon perehtymistä useaan kertaan. Tutkimus ei saa sisältää tutkijan omia mielipiteitä vaan tutkimuksen aineistosta nousseita johtopäätöksiä. Tutkijan tulee osata myös tarkastella niin omaa tekstiään kuin käyttämiään lähteitä kriittisesti. (Kananen 2015, 70-73, 121-122.)

Reliaabelius tarkoittaa tutkimuksen tulosten toistettavuutta. Tämän opinnäytetyön tulokset ovat samankaltaisia viittaamiini aiempiin tutkimuksiin nähden. Validius on tutkimusmenetelmän kyky mitata juuri sitä mitä halutaankin mitata. (Hirsjärvi ym. 2013, 231.) Vertaamalla omasta tutkimuksesta saamiaan tuloksia aiheesta aiemmin tehtyihin tutkimuksiin, tutkija parantaa oman työnsä luotettavuutta (Kananen 2015, 115.) Näihin palataan tässä työssä vielä pohdinnassa.

Valitsemalla aineistonkeruutavaksi ryhmähaastattelun uskon saaneeni luotettavaa tietoa haastateltavilta. Haastattelut pystyttiin tekemään rauhallisissa tiloissa ilman häiriötekijöitä. Haastatteluiden nauhoittaminen ja niiden litteroiminen heti haastatteluiden jälkeen auttoivat aineiston tulkinnassa. Tulosten perusteella voidaan todeta, että tutkimuskysymyksiin saatiin vastauksia.

5 TULOKSET

Tutkimustulokset olen jakanut tutkimuskysymysteni mukaan kahteen osaan; sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin Sisukas-projektista sekä sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin yleisesti sijoitettujen lasten koulunkäynnistä. Tulokset olen esitellyt löytämieni teemojen perusteella. Pohdinnassa tuon esiin kehittämissuhteita ja jatkotutkimusaiheita, joita aineistosta nousi.

5.1 Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia Sisukas-projektista

Tässä osiossa esitellään Sisukas-projektiin osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden kokemuksia projektista. Tulokset on jaettu kolmeen eri teemaan; Sisukas-projektin merkitykseen sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemiseksi, Sisukas-projektin merkitys sosiaalityöntekijän työssä sekä Sisukas-projektissa kehitetyn toimintamallin soveltuvuus sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemiseksi.

5.1.1 Sisukas-projektin merkitys sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemisessa

Sisukas-projektiin osallistuneet sosiaalityöntekijät kokivat, että projekti oli onnistunut löytämään lasten koulunkäyntiin liittyviä taitoja ja valmiuksia sekä niitä alueita joissa lapsi tarvitsi erityisesti tukea. Koulunkäyntiä oli tuettu tehostetusti. Yleisesti oltiin sitä mieltä, että Sisukas-hankkeen piirissa olevilla lapsilla oli asiat hyvin. Sisukas on ottanut projektiin osallistuneiden lasten tarpeet laaja-alaisesti huomioon ja projektin myötä oli tehty kattavia tutkimuksia. Erään haastateltavan mielestä projektin vaikutus näkyy aivan varmasti myönteisesti, koska on pystytty puuttumaan oppimisen pulmiin ja tuettu koulunkäyntiä tehostetusti. Sosiaalityöntekijöiden kokemus oli, että sekä hankkeeseen osallistuneet sosiaalityöntekijät, että lapset olivat etuoikeutetussa asemassa.

”sisukas-lapset, nehän hoituu hyvin tässä, niitten lasten osalta tää koulunkäynti todella hyvin” H6

”sisukas-lasten osalta voi huokaista!” H5

”et siksi se mitä tossa puhuttiin tavallaan niinku et kaikilla sijoitetuilla lapsilla pitäis olla nää tietyt oikeudet jotta, niin kuin sanoin, saatais niitä kiviä sieltä koulutieltä pois” H9

Sisukas-hanke oli onnistunut pilkkomaan sijoitettujen lasten koulunkäynnin taitoja eri osa-alueisiin ja huomaamaan ne asiat, joissa lapsi tarvitsee apua. Näin pystyttiin myös tuomaan esille ne alueet, joissa lapsi pärjää hyvin. Koettiin, että niin sosiaalityöntekijät, sijaisvanhemmat kuin koulukin oli saanut hyvää tukea Sisukkaasta. Eri-tyisopettaja oli projektissa mukana kertomassa käytännön vinkkejä sijaisvanhemmille, kuinka toimia lapsen kanssa kotona, mitä tehtäviä harjoitella ja lukea ja miten pitkään illasta.

Erään haastateltavan mukaan lähtökohtana lapsen koulunkäynnille ei saisi olla vain yleinen toteamus, että lapsen koulunkäynnin taidot tai oppimisvalmiudet ovat heikot. Samalla lapsella on voinut olla joillakin osa-alueilla erinomaiset taidot, toisella kohtaa tämä sama lapsi on voinut olla kehitysvammaisen tasolla. Yksi saattoi viedä mahdollisuudet moneen muuhun. Eräs haastateltavista kertoi esimerkin lapsesta, jolle oli kattavien tutkimusten jälkeen saatu pidennetty oppivelvollisuus ja erityiskouluun siirtyminen. Ilman Sisukasta tämä olisi saattanut kestää useita vuosia, ja lapsi olisi ehtinyt pudota kelkasta.

”se on syventänyt ja sit sellaisia asioita on tullut esille mitä ei välttämättä koulussa ei olisi nähty eikä sijaisvanhemmatkaan olisi nähnyt – tää ottaa laaja-alaisesti huomioon lapsen tarpeet” H6

”minusta tää sisukas-hanke on ollut mahdottoman tärkeä siinä että sijoitetun lapsen kohdalla on, jokaisen lapsen kohdalla mutta erityisesti sijoitetun lapsen kohdalla olis mahdottoman tärkeä että ei lähdetäis

liikkeelle vaan yleisellä toteamuksella että on niinku koulutaidot on heikot tai oppimisvalmiudet on heikot. aina pitäis tietää että mikä on se heikko ja mikä on sitten se vahva ja mitkä tässä on niinku sitä joka tarvii erityisesti sitä apua. että helposti tällaisella yleisellä niin painetaan sitten lapsen mahdollisuuksia alas. ja se on hyvä musta sisukas-hanke on nostanut sitä esiin” H1

5.1.2 Sisukas-projektin merkitys sosiaalityöntekijän työssä

Projektiin osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden mielestä projekti oli saanut aikaan aktiivisempaa työtettä koskien sijoitettujen lasten kouluasioita. Haastateltavat olivat olleet jossain määrin enemmän yhteydessä kouluihin projektin myötä. Kouluasiat olivat olleet enemmän mielessä. Projekti oli ollut konkreettista, käytännön läheistä toimintaa. Projektin tapaamisten puitteissa oli ollut mukava jakaa yhdessä ajatuksia liittyen lasten koulunkäyntiin. Projektin myötä kouluasioista keskusteltiin enemmän ja kiinnitettiin lasten koulunkäyntiin ylipäättään enemmän huomiota. Projektista oli saanut tietoutta siihen, mitkä asiat ovat tärkeitä, mihin kannattaa kiinnittää huomiota ja mitä pitää osata vaatia. Erään haastateltavan mielestä oli ollut myös mukavaa, kun arjen kiireistä oli päässyt irtautumaan hankkeen toimintoihin.

”se oma asenne, jos se nyt muuttuis” H5

”et kyllähän se varmaan opettajille tuo sellaista turvallisuuden tunnetta, että on työntekijä siellä johonka voi ottaa yhteyttä” H6

”heti tulee pari casea mieleen jossa vois alkaa soittelemaan.” H7

”tulee vaikka kuin paljon!” H5

”on sen verran että on tullut semmoista niinku aktiivisempaa otetta tuonne koulun suunnalle” H7

Projekti oli tuonut mukanaan positiivista painetta olla aktiivisempi kouluasioiden suhteen. Haastateltavien mukaan yhteyden ottaminen eri tahoihin oli luontevampaa projektin myötä, ja tiesi paremmin millaisissa tilanteissa ottaa yhteyttä. Haastateltavien mukaan kouluasioihin kiinnitti enemmän huomiota myös siinä mielessä, ettei olettanut koulunkäynnin alkavan sujua automaattisesti silloin kun lapsi sijoitetaan sijaisperheeseen. Projektin myötä huomioitiin myös sijaisperheiden jaksaminen ja pärjääminen lasten kouluasioiden kanssa.

”mä ajattelen että enemmän on kyllä tullut oltua kouluihin yhteydessä sen myötä että on ollut tässä Sisukas-hankkeessa tiiviisti mukana. se on jotenkin koko ajan mielessä että mitenhan siellä koulussa, ja tulee sellaista mukavaa painettakin että nyt pitäis muuten olla yhteydessä kouluun kun on tavallaan, sillä tavalla niinkun aktiivisemmin ajattelee niitä kouluasioita” H7

”entistä enempi huomaa itekin tää sisukas sopivasti niinku patistaa tähän kouluasiaan, et musta tää on hyvä asia, hyvä juttu. nii ainakin mä ite huomaan että entistä enempi mietin sillei et miten meidän pitäis, pitäiskö meidän entistä tiiviimmin, tai miten me voitais jotain omaa työtapa ehkä muuttaa sillei tavallaan vähän niinku mitä tässä on jo nousnut niistä lasten tilanteisiin liittyvistä tuloksista. miten voitais niinkun jo joitakin asiaa auttaa ponnekkaammin eteenpäin, jotta jo heti siinä sijoituksen alussa. – mä ajattelin että näin pitäis toimia monessa muussakin paikassa eikä heti nostaa ehkä käsiä pystyyn” H9

Palavereita kouluasioiden tiimoilta oli ollut enemmän kuin normaalisti. Yleensä sosiaalityöntekijät eivät olleet pystyneet osallistumaan lasten koulupalavereihin niin

usein kuin olisi ehkä ollut tarve. Yleinen ajatus kuitenkin oli, että jos kouluasiat sujuvat hyvin, sosiaalityöntekijän rooli koulupalavereissa on aika mitätön. Jos koululla tai sijaisperheellä ilmenee huolia lapsen koulunkäynnistä, sosiaalityöntekijän täytyy olla niistä tietoinen.

Projektissa mukana olo oli tuonut myös tuntemuksia omasta riittämättömyydestä. Projektin myötä oli huomattu, että työssään pitäisi olla enemmän yhteydessä kouluihin ja olla aktiivisempi lasten kouluasioissa. Käytännössä kuitenkin resurssit eivät aina riitä. Yleisesti ajateltiin, että sosiaalityöntekijän on priorisoitava ja rajattava työtään, sillä työpäivän aikana ehtii hoitaa vain ne kaikkein akuuteimmat ja tärkeimmät. Kaikki tiesivät mikä on ihanteellista ja miten pitäisi toimia, mutta realiteetti oli se, ettei kaikkea ehdi hoitaa. Tällöin koettiin, että sosiaalityöntekijän rooli sijoitetun lapsen kouluasioissa on ohjeistaa sijaisvanhempia ja laitoksia olemaan aktiivisia, menemään koulupalavereihin ja vaatimaan tutkimuksia. Sosiaalityöntekijät kokivat myös lastensuojelulaitoksista saatavan kuukausikoosteen tärkeäksi tiedonsaantikeinoksi lapsen kouluasioista.

Haastateltavat toivat esiin monessa yhteydessä, että projektin myötä olivat oppineet vaatimaan sijoitetuille lapsille heidän tarvitsemiaan tutkimuksia ja etuuksia. Eräs haastateltavista totesi, että omaa työmäärää ei pidä lisätä, vaan vaatia oikeita tahoja, esimerkiksi psykologia, tekemään tarvittavia tutkimuksia. Haastateltavat ajattelivat, että tarvittavien tukitoimien järjestäminen ja tutkimusten tekeminen vaativat rahaa nyt, mutta jos lasten asioita ei hoida ajoissa, tulee ongelmien hoitaminen myöhemässä vaiheessa moninkertaisesti kalliimmaksi. Rahan lisäksi ongelmiin pitäisi puuttua ajoissa inhimillisten syiden vuoksi.

”kun ne tulee täysi-ikäiseksi, niin sitten voi voi, se polku on jo niin repeileinen siinä vaiheessa. ne keinot puuttua jos sä et osaa lukea, on aika.. koska sitten ollaan jo, se maailma on, ollaan jo ehkä tehty rikoksia ja käytetään aineita. tai haetaan sille omalle itsetunnolle vahvistusta, tai

muut osaa käyttää hyödyksi, hyväksi, kun on ehkä vähän tyhmempi, jos saa sanoa” H9

”siinä on jo tie viitoitettu valitettavasti” H10

”onhan se koulunkäynti ihan hirveetä jos ei osaa lukea” H8

Sosiaalityöntekijät arvostivat sitä, että heidän osaamistaan ja ammattitaitoaan arvostettiin ja heidän työtään lähetettiin kehittämään. Haastateltavien mukaan kukaan ei voi kehittää yksinään toisen ihmisen työtä, vaan kehittämisen täytyy tapahtua yhdessä.

”niin mä ajattelen et myös kehittämistyössä arvostetaan sitä arjen osaamista. koska meillä ei oo aikaa ehkä viedä kaikkia asioita eteenpäin mut mä ajattelen et meillä on se tietämys jota ei taas voi olla ihan pelkästään täältä vinkkelistä. niin siks tää on hyvä. ja mä arvostan niinku sitä et arvostetaan meidän ammattitaitoa tässä” H9

5.1.3 Sisukas-projektissa kehitetyn toimintamallin soveltuvuus sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemiseksi

Sisukkaan myötä sosiaalityöntekijöiden oma tietämys sijoitettujen lasten kouluasioista oli lisääntynyt. Osa haastateltavista ajatteli, että projektissa kehitetty toimintamalli oli ihanteellinen. Projektin ympärillä toimi moniammatillinen verkosto ja projektiin osallistuneet lapset saivat kattavat psykologiset tutkimukset. Erään haastateltavan mielestä vaatisi vielä paljon enemmän työtä, että projektin toimintatavat siirtyisivät kouluihin ja käytäntöihin pysyvästi. Jotta toimintamalli siirtyisi kouluihin, tulisi sosiaalityöntekijän tai sijaisvanhempien olla aktiivisia ja vaatia, ja sosiaalityöntekijän ohjeistaa ja kannustaa. Joskus voi pinnan alla olla jotain mitä ei heti näy. Joskus voi myös olla että tutkimusten myötä ei löydy mitään erityistarvetta.

"mä ajattelen, tää on mun oma tuntuma, että välttämättä nämä asiat eivät siirry kouluun tällä tavalla. se vaatii pitkän, pitkän ajan ennen kuin se niinku alkaa tapahtumaan samalla tavalla. koska nää lapset saa erityispalveluita jotka on tässä mukana, ja ne katotaan laaja-alaisesti mutta että.. ei se koulussa se ei välttämättä näy psykologille eikä opettajalle se pulma sillä tavalla kuin se on täällä näkynyt" H6

Projektiin osallistuneet sosiaalityöntekijät kokivat, että hanke on tuonut mukanaan uudenlaisen asenteen työhön, jonka myöskin ajateltiin jäävän voimaan. Tämä tarkoitti käytännössä sitä, että kouluasioihin kiinnitettiin enemmän huomiota. Toivottiin että hankkeen idea jäisi omalla tavallaan elämään, ja saataisiin tietyt sapluunat ja toimintamallit joiden mukaan toimia jatkossakin. Ajateltiin, että hankkeen saavutuksia täytyy voida hyödyntää jatkossakin.

"kyl mä ajattelen että kyllä tästä jää. et ainakin just tää että meidän tietämys on lisääntynyt, ja sitten vaikka me ollaan tiedetty, mut aina kun se tulee sit näitten, kun nää on niitä meidän lapsia, niin konkreettisesti niiden kautta, voi peilata niihin tilanteisiin, niin kun mä ajattelen et kyl tästä pitää jäädä. ja jää ihan varmaan. ja just mitä puhuttiin äsken siitä alkuvaiheen tuesta että sinne jotenkin myös tätä koulua. et jotain toimintatapojen pientä skarppaamista ja muuttamista ainankin" H9

"Joissakin asioissa pitää olla optimistinen niin mä uskon että tästä nyt jotain hyvää jää!" H9

Haastateltavat ajattelivat, että myös sosiaalityöntekijöillä oli vastuu saada projektissa kehitellyt toimintamallit pysyväksi käytännöksi. Ajateltiin, että resursseja tuskin tulee lisää, mutta omia toimintatapoja muuttamalla koulunkäynnin huomioimisen voi saada mahdutettua työpäivään. Ajateltiin, että joko sosiaalityöntekijöiden tulisi olla

aktiivisempia koulun saralla, tai sitten heidän tulisi ohjeistaa sijaishuoltopaikkaa olemaan aktiivisempia. Viime kädessä kuitenkin on sosiaalityöntekijän roolina vaatia lapselle hänen tarvitsemiaan tutkimuksia ja tukimuotoja.

”vaatimalla joitain asioita, niin me saadaan ehkä joitain asioita eteenpäin.” H9

Jatkossa toivottiin alkuvaiheen tukea koulunkäyntiin sekä toimintatapojen skarppaamista ja muuttamista. Haastateltavien mukaan olisi hyvä, jos kaikille uusiin sijoitusperheisiin meneville lapsille järjestettäisiin intensiivistä tukea sijoituksen alkuvaiheeseen. Työtaakka ei olisi määrällisesti liikaa yhtä työntekijää kohden. Tällainen toimintamalli olisi hyvä ja selkeä rutiini. Eteenkin tämä olisi tarpeellista uusille sijaisperheille jotka saavat ensimmäisen sijaislapsensa. Erään haastateltavan mukaan olisi hyödyllistä ottaa heille kehittämispäivään aiheeksi tämänkaltainen alkuvaiheen intensiivinen tuki.

”näillä sijoitetuilla lapsilla ne koulunkäynnin tuen tarpeet on niin yksilöllisiä, tavallaan melkein niinku räätälöityä, et ei siellä käy mikään varmaankaan sellainen yhteinen sapluuna kaikille vaan ne on niinkun oli puhetta että voi johtua niin moninaisista syistä ja sit mä ajattelisin että siinä sijoitushetkellä myös se lapsen ikä vaikuttaa varmaan aika paljon se mitä hän on siinä kokenut ja minkälaisissa oloissa ollut, että kyllähän sekin voi olla että sijoitetaan sit minne sijoitetaan lapsi ja minkä ikäisenä sijoitetaan. mutta ne on niinku aika kriittisiä vaiheita ne alkuvaiheet, että tavallaan joku tällainen intensiivisen tuen vaihe niinkun koulunkäynnin suhteen siinä sijoituksen alussa esimerkiksi voisi kuvitella että olis hyvin sellainen mikä tukis. koska se jos mikä on sitä ennaltaehkäisevää. jotenkin ajattelis että sitä sen lapsen koulumenestystä eteenpäin, jos ajattelee. kun se että jos se lähtee se negatiivinen kierre tai joku jo siinä alkumetreillä. että kaikki mahdollinen tuki mitä siinä..” H4

5.2 Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia sijoitettujen lasten koulunkäynnistä

Tässä osiossa tuodaan esiin kaikkien haastateltavien kokemuksia ja näkemyksiä yleisellä tasolla sijoitettujen lasten kouluasioista. Tulokset on teemoiteltu kuuteen eri osa-alueeseen; koulunkäynnin merkitys, oman sosiaalityöntekijän merkitys, moniammatillinen yhteistyö, vastuu, resurssit sekä koulunkäyntiin liittyvien ongelmien tutkiminen.

5.2.1 Koulunkäynnin merkitys

Haastateltavien näkemys oli, että koulunkäynnillä on lasten ja nuorten elämässä todella suuri merkitys. Haastateltavien mielestä koulunkäynti on yksi tärkeimpiä asioita alaluokilta lähtien ja koulunkäynnin sujuminen on yksi sijoituksen keskeinen tavoite. Päätötodistuksen saaminen ennaltaehkäisee syrjäytymistä. Sijoitusta suunnitellessa lapselle pyritään etsitään sijoituspaikka, joka tukee lasta ja hänen tarpeitaan laajalaisesti. Koulunkäynti ja siinä tukeminen oli yksi tärkeimmistä osa-alueista, joita tarkastellaan, kun etsitään sopivia sijoituspaikkoja.

Eräs haastateltavista sanoi, ettei todistuksen numeroilla ole niinkään väliä, vaan miten koulussa lapsia kohdellaan. Opettajalla on suuri merkitys, vahvistaako vai heikentääkö hän oppilaan itsetuntoa. Lapselle ja nuorelle olisi tärkeää saada myös myönteistä palautetta. Ongelmiin tulisi puuttua ajoissa. Esimerkkinä yksi sosiaalityöntekijä kertoi lähes täysi-ikäisestä nuoresta, joka oli leimattu laiskaksi ja ylivilkkaaksi. Nuorelle tehtiin erilaisia tutkimuksia vasta aikuisuuden kynnyksellä, joiden pohjalta sai diagnoosin mm. oppimisvaikeuksille. Jos tätä kyseistä nuorta olisi tutkittu ja autettu aiemmin, hänen koulumenestyksensä olisi voinut olla paljon parempaa ja sitä kautta olisi saanut myös paremmat eväät myöhempään elämään.

Haastateltavien mukaan useimmilla nuorilla on itsellään halu saada jatko-opiskelupaikka ja työpaikka, mutta joskus heille joutuu valottamaan mitä tarkoittaa tulevaisuudelle, jos jää ajelehtimaan ilman koulupaikkaa. On myös niitä, jotka asettavat ja joille asetetaan rima liian alhaalle osaamiseen ja pärjäämiseen nähden. Esimerkkinä tästä eräs sosiaalityöntekijä kertoi nuoresta, joka olisi todistuksensa puitteissa voinut hakea opiskelemaan suoraan lääketiedettä, mutta nuori haki varalta ”vain” sairaanhoitajaksi. Osalla nuorista usko itseensä ei ole niin vahva.

”no sehän on ihan yks tärkeimpiä asioita. että sen huomaa näitten nuorten kohdalla, jos alkaa olla vaara että ei saa peruskoulun päästötodistusta, niinkun aina ittekin pitää hirveitä ropinoita sitten nuorelle, että ymmärrätkö, et jos sä tässä vaiheessa alat syrjäytyä, mitä se elämä sit tulee olemaan. jotenkin se on ihan sieltä alaluokilta lähtien se on ihan niitä tärkeimpiä asioita” H5

”eihän sitä haluais sellaisia kauhuskenaarioita maalata näille nuorille, mut joskus on kun tuntuu että nuori ei itse ymmärrä ollenkaan että mihin hän on ajautumassa, niin tuntuu että pakko on sillä tavalla valottaa että mitä se oikeesti tarkoittaa, jos siinä kohtaa tipahtaa ja ei saa jatko-opiskelupaikkaa ja jää niinku olemaan. että ei ne nuoret tiedä itsekään mihin ne lopulta voivat ajautua, tai välttämättä heillä on jotenkin niin erilaiset näkemykset siitä että mitä se elämä voi olla ilman koulupaikkaa ja muuta, mutta mitä se sitten todellisuudessa on, ja mitä se tarkoittaa myöhemmälle elämälle niin kyllä mä niitä valottavia keskusteluita joskus nuorten kanssa käyn. mutta aika usein näillä nuorilla on se halu saada se koulupaikka ja ammatti” H7

”koulunkäynnillä on ihan äärettömän suuri merkitys. oman lapsen näkökulmasta voi kertoa että, kauhean ikävä sanoa mutta jos koulussa on niinku se asenne jo yleensä esimerkiksi poikalapsia kohtaan että ne on

laiskoja, ja ne ei viitti ja ne ei yritä, eikä tuu myönteistä palautetta. mun oma poika sanoi että hän muistaa yhden ainoa tilanteen yläkouluajalta kun yksi opettaja kehui häntä. niin kyllä se tuntui ihan kauhealta. sit hän pääsi jatko-opiskelupaikkaan missä on saanut hyvää opetusta ja kannustusta ja hän pärjää todella hienosti. sillä on hirveen suuri merkitys ja mä en näe et sillä on merkitystä että mitä numeroita saadaan vaan nimenomaan se että miten näitä lapsia siellä kohdellaan, sillä on äärettömän suuri vaikutus – ja miten niinku itteeni havahdutti se, että jos olis kyseessä lapsi, jolla ei olis niin vahvaa tukea sieltä omasta kodista tai harrastuksista ollut, niin mikä olis ollut hänen tiensä peruskoulun jälkeen” H2

Erään haastateltavan mielestä ei haluta leimata, mutta se on fakta että suurella osalla näistä lapsista on ongelmia koulunkäynnin suhteen, ja siltä ei voi ummistaa silmiään. Ei voi tuudittautua siihen ajatukseen, että nyt kun sijoitettu niin elämä parane ja ongelmat korjaantuu sillä itsestään. Kävi myös ilmi, että usein lapsilla oli psykiatrisen puolen hoitosuhteet kunnossa, mutta koulunkäynnin vaikeuksiin ei oltu saatu apua.

”silloin kun lapsen tarpeita kartoitetaan niin kyllä suurimmalla osalla on jotakin pulmaa siinä koulunkäynnissä. suurimmalla osalla jotakin pulmia mutta joillakin tosi isoja. että siinä sijoitusvaiheessa sitä pohditaan. monet on tuplannut luokan ja on erityisluokalla” H3

”kun on tavannut lapsen vanhempia ja lastakin niin toisaalta tuntuu että se lapsi on yksin, aika yksin sen koulunkäynnin suhteen, että ei ne vanhemmat paljoa tiedä siitä lapsen koulunkäynnistä, miten se todella menee ja tuntuu että ei oo niinku sitä semmoista tukea ollut sieltä kotoa mitä yleensä on. kun jotakin kysyy niin vanhemmat ei välttämättä tiedä lapsen koulunkäynnistä” H3

Erään haastateltavan mielestä koulun tulisi kyetä näkemään jokainen lapsi ja nuori yksilöinä, ja tuoda esiin jokaisen vahvuudet, joita sitten vahvistaa. Se on haastateltavan mielestä iso vaatimus, mutta silti myös velvollisuus. Ei niin että meillä on yksi putki jonka läpi kaikkien pitäisi mennä. Haastateltavan mielestä opettajilla riittää työtä jo tarpeeksi, joten sellaista tukiverkostoa voisi etsiä myös muualta, joka antaisi lapselle mahdollisuuden pärjätä omana itsenään, niiden vahvuuksien kera joita hänellä on.

5.2.2 Oman sosiaalityöntekijän merkitys

Haastateltavien yhteinen näkemys oli, että lapsen oma sosiaalityöntekijä on tärkeässä roolissa. Koulunkäynti on yksi isoista kokonaisuuksista lapsen elämässä, ja oman sosiaalityöntekijän roolina on tukea lasta koulunkäynnissä. Nähtiin myös, että lapset ja nuoret kokivat oman sosiaalityöntekijän tärkeäksi. Koettiin tärkeäksi selvittää lapselle ikätason mukaan oman sosiaalityöntekijä rooli, ja missä tilanteissa häneen voi olla yhteydessä.

”ja sitten toinen mitä yrittää näiden lasten kanssa käydä jo pienestä pitäen, käydä sitä keskustelua et mikä on meidän sosiaalityöntekijöiden rooli sen lapsen elämässä. yleensä sitä aina vähän lapsen iän mukaan yrittää aukaista ja selvittää sille lapselle että ne tietää minkä takia mä käyn siellä ja jututtamalla heitä ja missä asioissa he voi olla yhteydessä ja saa ja olla ja kannattaa” H7

Sosiaalityöntekijät ajattelivat olevansa lapsen etujen puolustajia ja lapsen puolesta puhujia. Sosiaalityöntekijät kokivat heidän rooliinsa koulunkäynnin tukijana kuuluvan myös lapsen itseluottamuksen tukemisen ja kannustamisen. Heidän kokemuksensa mukaan suuri osa sijoitetuista lapsista ei usko omiin kykyihinsä ja taitoihinsa. Jo varhaisessa iässä koetut vastoinkäymiset vaikuttavat suuresti itsetunnon kehittymiseen.

Eräs haastateltava näkikin, että sosiaalityöntekijän roolina juuri koulunkäynnin suhteen on valaa lapsiin ja nuoriin uskoa heidän omiin kykyihinsä, jotta he uskoisivat itseensä ja tekisivät sen mukaisia ratkaisuja.

”mikä on myös meidän rooli koulunkäynnin tukemisessa näille nuorille niin valaa sitä uskoa heidän omiin kykyihinsä, että he uskoisivat itseensä ja tekisivät sen mukaisia ratkaisuja” H7

”mut sitten on myöskin paljon niitä jotka asettaa liian alhaalle sijais- huollossa oleville lapsille, että sitten oon tosi iloinen kun joku opiskelee yliopistossa ja siitä tulee opettaja, että se on niinku jes!” H6

”Ettei lytätä sitä vähäistä itsetuntoa ihan nolville.” H10

Haastateltavat eivät kokeneet olevansa yhteistyön käynnistäjinä, sillä aina ei edes oltu osallistuttu aloituspalavereihin. Ajateltiin että ennemminkin koulu on ollut yhteistyön käynnistäjän roolissa. Ajateltiin kuitenkin, että Sisukas-hankkeen myötä ehkä myös sosiaalitoimi voisi toimia yhteistyön käynnistäjänä.

Sosiaalityöntekijä ei ehdi olla joka paikassa, mutta hänen toimenkuvaansa kuuluu koordinoida lapsen asioita. Sosiaalityöntekijälle informoidaan lapseen liittyvät asiat, jotta työtä voidaan tehdä samoista lähtökohdista. On myös tärkeää informoida biologisia vanhempia kouluun liittyvistä asioista, etteivät he ajattele, että sijaisvanhemmat ”puuhastelee” heidän ohitse. Biologiset vanhemmat on pidettävä myös ajan tasalla lapsensa asioista. Sosiaalityöntekijällä pitää olla kaikki langat käsissään, jotta hän voi parhaiten auttaa lasta.

”mut kuitenkin se että jos on sijoitettu lapsi niin ehdottomasti kaikki ketkä tässä puuhastelee sen lapsen ympärillä niin pitää ehdottomasti olla yhteyksissä lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään. tää on se pointti. ehdottomasti, joka pitää muistaa kaikkien. ei saa alkaa, ei ees sen sijaisvanhemman kanssa alkaa puuhastelemaan jos ei oo yhteydessä lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään” H9

Nähtiin myös että koulun ei välttämättä tarvitse olla yhteydessä biologisiin vanhempiin, vaan jos sosiaalityöntekijä tietää vanhempien tilanteen paremmin niin hänen on helpompi ottaa yhteyttä. Parhaassa tapauksessa vanhemmat voivat olla hyvin myönteisellä tavalla mukana yhteistyössä. Heillä on lapsen Wilma-tunnukset käytössä, josta voi seurata koulunumeroita ja –asioita. Jos biologiset vanhemmat on pidetty ajan tasalla, niin heidän on myös helpompi hyväksyä lapseen kohdistuvat toimenpiteet, esimerkiksi tehostettu tuki. Jos asiat tulevat yllätyksenä, saattavat he ajatella että sijaisvanhemmat eivät osaa ”hoitaa hommiaan”. On niitä vanhempia jotka haluavat tietää kaiken ja niitä ketä ei niin paljoa kiinnosta. Parhaimmillaan yhteistyö voi olla sitä, että biologiset vanhemmat ovat kiinnostuneita lapsensa asioista ja tietävät mitä hänelle kuuluu. He ymmärtävät, että lapsi ei voi asua kotona, mutta haluavat kuitenkin osallistua esimerkiksi juhliin ja olla osallisia lapsensa elämässä. Monesti yhteistyötahoja hämmentää, että vanhemmat pysyvät huoltajina, mutta käytännössä sijaisperhe hoitaa arjen. Lopulta kuitenkin lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä päättää aika pitkälti lapsen asioista.

Sosiaalityöntekijät toivat monessa otteessa esiin sen, että heidän tulee osata oikeissa tilanteissa vaatia lapsille heidän tarvitsemiaan tutkimuksia ja tukitoimia. Sosiaalityöntekijän roolina oli heidän mielestään puolustaa lapsen etuja vaatimalla tarvittavia etuuksia. Tämän lisäksi sosiaalityöntekijät kokivat, että heidän kuuluu kannustaa ja ohjeistaa myös sijaishuoltopaikkaa vaatimaan lapsille tarvittavia tutkimuksia ja tukimuotoja.

”sit on näitäkin tilanteita että koulu mahdollisesti säästösyistä, resurssien puutteesta niin meinaa tipauttaa lapsen vaikka erityistuen piiristä pois. niin siinäkin kohtaa se että sosiaalityöntekijä on niinku valveutunut ja vaatii siitä asiaa jonkin sortin selvitystä että miksi näin kun lapsi tarvitsee sen vahvan tuen. niin siinäkin voi olla että asia kääntyykin sitten hyväksi ja lapsi saa sen mitä tarvitsee. tässä nyt oli yks tällöinen tilanne mut siinä oikeestaan sijaisvanhemmat oli niin aktiivisia että lopulta se lapsi sai sen mitä se tarvitsi” H7

”mut sit monesti me joudutaan just sijaisvanhemmille tätä et teidän pitää vaatia, teidän pitää taistella, te ootte lapsen puolesta taistelijoita. ja vasta nyt viime viikolla annoin palautetta yhdelle sijaisäidille mikä oli tosi aktiivisesti hoitanut senkun heillä ei kunnassa ollut mitään psykologia, ei mitään mikä olis voinut tutkia sitä lasta. niin hän lähti viemään sitä asiaa eteenpäin. niin mä annoin positiivista palautetta hänelle, mä sanoin et se on ihanaa et sä oot osannut vaatia, että myös sijaisvanhempien niin kuin meidän sosiaalityöntekijöittekkin pitää olla rohkeutta vaatia sille lapselle” H5

5.2.3 Moniammatillinen yhteistyö

Moniammatillisen yhteistyön ajateltiin olevan tärkeää. Haastateltavien mielestä jokaisen, joka on tekemisissä sijoitetun lapsen kanssa, täytyy olla yhteydessä lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään. Sosiaalityöntekijä ei voi itse olla joka paikassa mukana, vaan sosiaalityöntekijän täytyy voida luottaa, että kaikki muut tahot jotka lapsen ympärillä työskentelevät, ovat aina itse tarvittaessa yhteydessä sosiaalityöntekijään. Esimerkiksi lastenpsykiatrin tai perheneuvolan on tärkeää olla samalla linjalla muiden tahojen kanssa. Sosiaalityöntekijät halusivat olla myös tietoisia lasten elinolosuhteista sijaishuoltoapaikassa. Esimerkkinä eräs haastateltavista mainitsi sijaisvanhemman terapian. Asiasisällöistä sosiaalityöntekijän ei tarvitse tietää, mutta ylipäätään sen, että vanhempi käy terapiassa ja hakee apua ongelmiinsa. Kun sijaisvanhempaa lähdetään hoitamaan, niin näkökulma voi olla ihan eri kuin lapsen asioista

vastaavalla sosiaalityöntekijällä. Päällekkäisyyttä ei saa olla vaan täytyy tehdä yhdessä. Kaikilla osapuolilla tulee olla sama ajattelumaailma ja kaikkien työ täytyy tehdä näkyväksi.

Todettiin että sijaisperheetkin ovat tavallisia perheitä joissa on ongelmia, mutta sosiaalityöntekijöiden tulee olla tietoisia mitä perheissä tapahtuu. Tällöin kyetään tukemaan sijaisvanhempia jaksamaan, jotta lapsellakin hyvä olla. Haastateltavilla oli kuitenkin kokemuksia, että on niitäkin perheitä, joissa salaillaan asioita. Sosiaalityöntekijän roolina onkin myös kontrollointi ja valvonta. Tietysti yritetään tehdä hyvää yhteistyötä, jotta avoimuus ja luottamus säilyisi puolin ja toisin.

Eräs haastateltavista mietti, muistaako ja ymmärtääkö kuitenkin aina oikealla hetkellä esimerkiksi pyytää koulupalaveriin mukaan tarvittavat tahot, kuten psykologin tai neurologin. Yleensä jos lapsi on käynyt esimerkiksi neurologisissa tutkimuksissa, sieltä kutsutaan vuosittain tutkimusjaksoille. Sijaisvanhemmilla on lausunnot ja epikriisit, joiden kautta voidaan selventää asioita koululle. Jos tämä ei riitä, voi vaikkapa kutsua neurologin koulupalaveriin selventämään, mitä lapsen ongelmat käytännössä tarkoittavat. Tällöin lapsen ongelmat avautuvat aivan eri tavalla ja kouluunkin tulee ymmärrystä lisää.

Yhteistyö koulujen kanssa

Haastateltavilla oli ollut sekä hyviä että huonoja kokemuksia yhteistyöstä koulujen kanssa. Sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijöiden yhteistyö koulujen kanssa oli ollut varsin vähäistä. Sijoituspaikkaa etsiessä mietitään, onko sijoituspaikkakunnan kouluissa mahdollisuus pienryhmiin tai erityisopetukseen. Mutta opettajilta ei kysytä, haluavatko he sijoitetun lapsen kouluunsa. Sosiaalityöntekijät osallistuivat harvoin koulupalaveriin, joissakin tapauksissa olivat olleet puhelimitse yhteydessä. Eräs haastateltavista toi esiin seikan, että koska työ on kiireistä, ei haluta istua turhissa palavereissa. Joskus sosiaalityöntekijän rooli koulupalavereissa on varsin mitätön. Toinen

haastateltavista pohti, että tarkoituksena näissä on kuitenkin yhteistyön sujuminen ja tiedonkulun parantaminen. Turhien palaverien sijaan yhteistyötahojen tulee tietää, milloin olla yhteydessä lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään eikä puuhastella sijaisvanhempien kanssa sosiaalityöntekijän tietämättä. Ettei ole päällekkäisyyttä, vaan työskennellään yhdessä yhteisiä tavoitteita kohti. Enemmän avoimuuden työntekijät olivat olleet yhteyksissä entisiin kouluihin ja sijaishuollon sosiaalityöntekijät uusiin. Joskus koulujen kanssa tehtiin yhteistyötä, kun pyydettiin sijoitusta varten lausuntoja. Eniten kouluasioiden hoitamisessa vaadittiin kuitenkin sijaisperheitä.

”kyllä niitä kohtia on aika monta missä huomaa että nyt on se hetki että nyt viimeistään täytyy olla yhteydessä kouluun, tai sitten useimmiten menee niin päin että koululla jos on jostain asiakkaasta huolta niin he ovat sitten koululta meihin päin yhteydessä, niinkun nyt vaikka tällä viikolla viimeksi tullut koulupsykologilta soitto että lapsella koulunkäynti ei oikein suju, ja tää koulupsykologi kertoo että mitä lapsella on mielen päällä ja minä järjestän sitten lapsen tapaamisen ja sitten jossain kohdassa koulullakin palaveri” H7

Yksi haastateltavista kertoi esimerkin pieneltä paikkakunnalta, jossa paikallinen sosiaalijohtaja esitti sijaishuoltoyksikölle toiveen, etteivät enää sijoittaisi lapsia heidän kuntaansa. Toisaalta osa kouluista ja opettajista olivat ottaneet kunnia-asiakseen hoitaakseen hyvin sijoitettujen lasten koulunkäyntiin liittyvät pulmat. Joillakin haastateltavilla oli tuntuma, että etenkin pienissä kouluissa panostetaan ja räätälöidään. Siinä vaiheessa, kun opettaja nostaa kädet pystyyn, ollaan jo aika pitkällä ongelmassa. Sitä ennen olisi jo pitänyt pysähtyä.

”mä muistan aina kun yhen kunnan sosiaalijohtaja soitti minulle ja itki että älkää te laittako enää niitä lapsia tänne kuntaan että me ollaan ihan uuvuksissa, meidän koulu ei pysty ottamaan vastaan ja meillä ei ole voimavaroja eikä näitä henkilökohtaisia avustajia. elikkä tuntuu että

he kokivat että he ovat oman osuutensa tehnyt kun heillä on näin paljon jo lapsia. ja tuota eihän me kauheen paljon, me ei kyllä kouluja paljon mietitä muuta kuin että onko siellä mahdollisuus pienryhmiin tai erityisopetukseen, mutta ei me opettajilta kysytä että haluatteko te oppilasta tai ei. että se on valitettavaa mutta, sieltä tulis muuten monta kertaa, tai me ainakin pelätään sitä että ei tänne enää mahdu. eli kyllä ne tulee sinne myös, jos ne tulee yllärinä perheeseen, yllärinä kouluihin, niin kyllä ne tulee yllärinä myös opettajillekin, aika monesti” H1

Haastateltavien näkemys oli, että kun luokkaan tulee sijoitettu lapsi, koko luokkaa tulisi tukea. Muiden oppilaiden, sekä heidän vanhempiensa tukeminen antaisi paremmat mahdollisuudet sijoitetulle lapselle tuntee kuuluvansa joukkoon. Sijoitettu lapsi saa monesti leiman otsaansa, ja joutuu syytetyksi asioista, joihin ei ole tosiasiasa edes sekaantunut. Ympäristön paine luo sekä muille lapsille että heidän vanhemmilleen tietyn toimintatavan. Samoin tulisi tukea tietysti myös sijaisperheen muita sijoitettuja sekä heidän omia lapsiaan.

Ajateltiin, että sosiaalityöntekijällä on viime kädessä valta ja vastuu sijoitetun lapsen kouluasioissa. Vaikka ollaankin koulun tontilla, on sosiaalityöntekijän puututtava jos lapsen koulunkäynnissä ilmenee vaikeuksia. Ajateltiin että sosiaalityöntekijällä on valta ja vastuu, sekä oikeus ja velvollisuus vaatia lapsesta tietoa eri tahoilta, esimerkiksi lääkäreiltä tai koulusta. Tiedonkulun nähtiin kuitenkin olevan ongelmallista monessa suhteessa. Haastateltavien mukaan jopa toinen sosiaalityöntekijä on kieltäytynyt antamasta lapsen perhettä koskevia tietoja salassapitoon vedoten. Nähtiin myös, että sosiaalityöntekijän tulee antaa enemmän tietoa kouluille, riittävästi koulunkäynnin kannalta. Ajateltiin, että vaikka ei osallistuisi palaveriin niin kouluun tulisi olla vähintään puhelimitse yhteydessä. Sosiaalityöntekijät myös arvostivat sitä, että muut lasten kanssa toimivat tahot, kuten päiväkodit, ovat heihin tarvittaessa yhteydessä.

Erään haastateltavan mielestä oli yllättävää, että tiedonkulku ei aina toimi ammattilaisten, ei edes kollegoiden kesken. Toinen haastateltava taas oli kokenut tiedonkulun ihan hyväksi. Ajateltiin, että on henkilöstä ja ammattitaidosta kiinni, miten lastensuojelu huomioidaan esimerkiksi koulupalaverissa. Aina ei sosiaalityöntekijää pyydetty palaveriin mukaan. Haastateltavien mielestä olisi mielenkiintoista olisi kuulla opettajien ja päivähoiton henkilökuntaa ja heidän mielipiteitään lastensuojelusta. He saavat hyvin vähän tietoja sijoitetun lapsen asioista salassapitovelvollisuuden vuoksi.

”et meidän tehtävä on myös antaa enemmän tietoutta kouluille, et mä ajattelen että siinä meillä on vielä paljon petrattavaa. että jos nyt koulupalaveria ja verkostopalaveria ei kouluun järjestetä niin vähintään se että me soitetaan sinne että mä olen sen lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, ja lapsi on silloin ja silloin siirtynyt sijaisperheeseen, ja lyhyesti ehkä se syytkin siinä kohtaa että heillä on tietoa siitä lapsesta jonkin verran. se riittävä tieto koulunkäyntiä varten” H7

”ja sit voi samalla kertoa että missä tilanteessa voitte olla minuun yhteydessä” H5

Sosiaalityöntekijöiden mielestä olisi tarpeen kehittää yhteistyötä koulujen kanssa ja lisätä opettajien tietoisuutta sijaishuollossa olevien lasten ongelmista ja tilanteista. Haastateltavat olivat olleet tilanteissa ja palaverissa, joissa opettajat suhtautuvat kyllästyneesti sijoitettuihin lapsiin ja heidän ongelmiinsa. Joskus myös sijaisvanhempiin on suhtauduttu työkeästi, kun ei eroteta mitä lapsen ongelmista tulee jo ”edellisestä elämästä”, mitä on lapsuuden traumoja. Aina opettajat eivät näe erityispulmaa vaan kiittaavat tilanteen sillä, että on vain alkuvaikeuksia. Tai sitten opettajat eivät vaadi riittävästi sijoitetuilta lapsilta. Varsinkin pienten lasten kohdalla jää paljon aukkoja oppimiseen. Haastateltaville oli myös jäänyt käsitys, että jos oppilas on erityisen hankala, hänestä halutaan vaan päästä eroon.

”se ajatus pitäis saada jotenkin kääntymään niin päin, että ei niin että koulussakin ajatellaan niin että voi ei, meidän luokalle, että opettaja että nyt meidän luokalle tulee tämmönen haastava lapsi, miten tän kans selvitään. vaan päinvastoin, nyt mun luokalle tulee tällainen lapsi, mun kunnia-asia, tää on meidän koulun maine että me selvitään näitten lasten kans. eli nostaa se ajatusmaailma ihan toiseen. et nyt tällä me saadaan meriittiä. et kun se on jotenkin niin negatiivinen se ajatusmaailma tällä hetkellä” H2

Koulujen ja opettajien tietoisuutta sijoitettujen lasten erityispiirteistä ja yleisimmistä ongelmakodista tulisi lisätä. Tämän tulisi kuitenkin tapahtua leimaamatta kaikkia sijoitettuja lapsia samaan lokeroon. Haastateltavien mielestä opettajien koulutukseen tulisi sisällyttää tietty määrä lastensuojelun opintoja. Haastateltavat toivoivat opettajille ymmärrystä palapelilapsesta. Sijoitetun lapsen koulunkäynti on voinut olla aiemmin todella repaleista johtuen elämäntilanteesta kotona.

”sit välillä tulee mieleen et onks se sellaista yleistä tietoisuuden lisäämisen tarvetta vai liittyykö se sijoitettuun lapseen, kun tota sijaisvanhempi on todella aktiivinen ja hoitaa tosi täpäkästi oppilaan asioita, ja on tietenkin erityispulmia, esimerkiks lukuvaikeus. nii sitten opettaja sanoo että kaikillahan se on niinku englanti hankalaa ja vaikeaa tässä alkuvaiheessa. että tavallaan ei näe sitä erityispulmaa vaikka sen on psykologi todennut, ihan oikeesti niin ei näe sitä erityispulmaa lapsella. ja sit siinä lapsella tulee niinku turhautumista ja että en mä viitti sitten mitään. ja sit sijaisvanhempi saa takoa ja takoa sitä joo että nyt tässä on tällainen tilanne että tää ei todellakaan nyt opi ihan samalla tavalla, että se ei oo siitä kiinni et mennään yleisellä tasolla et tää on hidasta vaan sillä lapsella on se erityispulma” H6

”mut sit voi olla taas päinvastoin että joskus opettajat eivät vaadi riittävästi niiltä sijoitetuilta lapsilta ja monesti sijaisvanhemmat tai sitten on

näitten nuorten kohdalla että katotaan sillai läpi sormien että kunhan se nyt, vaikka nuori, kunhan se nyt vaan jotenkin täällä koulussa on, että kyllä se sen päästötodistuksen saa, että kyllä vaikka on minkä veran niitä puutteita. niin sekään ei oo hyvä. ja varsinkin pienten lasten kohdalla, jos jää hirveen paljon niinku aukkoja oppimisessa, niin et tavallaan se ei oo hyvä jos on liian löperö tai sitten semmonen niinku ne ääripäät siellä” H5

”kun on oikein hankala oppilas ja on hirveen paljon kaikkea pulmaa niin sitten että päästään vaan eroon, että se menee nyt tuosta. että kyl tämänöinen viimeks ihan tällä viikolla palaute tuli” H6

”kun mä itekin aina yritän välttää sitä että ei niinkun leimais tai ettei kukaan vaan ymmärrä väärin että sijoitetut lapset on niin.. mut sit se on kuitenkin se fakta, että me tiedetään et 60 %:lla on niinkun vaikeuksia, niin siks mä kuitenkin aina sanon mut sit mä aina yritän sanoa et en mä halua leimata niitä. mut se on tosiasia ja me ei vältytä siltä et niillä sijoitetuilla lapsilla on niin paljon ongelmia ja meidän pitää lähteä siitä lähtökohdasta eikä olettaa et kaikki sujuu hyvin” H9

Erään haastateltavan mielestä tietojen vaihto on erityisen tärkeää silloin, kun lapsi menee uuteen kouluun. Opettaja tapaa sijaisvanhempia ja hoitaa alkututustumisen. Joskus opettaja ollut mukana osan aikaa asiakassuunnitelmapalaverissa. Riippuu lapsesta, haluaako hän että koululuokalle kerrotaan etukäteen hänen tilanteestaan jostain, tai kertooko itse. Lapsen kanssa voi keksiä suojaavan tarinan, jolloin ei tarvitse kertoa kaikkea muulle luokalle. Joskus jos on ulkoinen asia minkä vuoksi voi tulla kiusatuksi, on hyvä kertoa jotta muut oppilaat suhtautuisivat ymmärtäväisemmin.

”just joku suojaava tarina mitä se lapsi voi kertoa kun tulee uutena kouluun että mitä se kertoo siitä itsestään, että ei aina tarvii kertoa kaikkea. niin ja sitten opettajankin kanssa miettiä että mitä se opettaja kertoo esimerkiksi muille opettajille, koska eihän kaikkien tarvii tietää kaikkea” H8

Moni sijoitetuista lapsista on tuplannut luokan ja osa on erityisluokalla. Haastateltavien mukaan joskus on ollut vaikeuksia löytää lapselle sijoituspaikkaa kouluvaikeuksien vuoksi. Sijoitettujen lasten piirissä on myös todella lahjakkaita lapsia, joiden ongelmat ovat tunnepuolella ja käyttäytymisessä, minkä takia pitää räätälöidä koulunkäyntiä koskevia ratkaisuja. Usein lapsilla tulee esiin levottomuutta, aggressiivisuutta ja keskittymisvaikeuksia. Osalla lapsista on jo diagnoosit, kuten ADHD tai Asperger. Myös kiintymyssuhteessa näyttäytyy usein ongelmia oppimisen pulmien lisäksi.

Yhdennetty työ – eriytetty työ

Sosiaalityöntekijät tekivät eriytettyä sosiaalityötä eli toimivat vain yhdellä sosiaalityön osa-alueella. Osa haastateltavista oli kuitenkin tehnyt edellisissä työpaikoissaan yhdennettyä sosiaalityötä, jossa työnkuvaan kuului lastensuojelun lisäksi esimerkiksi aikuissosiaalityö, yhteistyö päiväkotien kanssa ja niiden valvonta tai koulun sosiaalityö. Erään sosiaalityöntekijän mielestä olisi hyvä palata entiseen, yhdennettyyn työmalliin siinä määrin, että ennen sosiaalitoimen alaisina toimi koulu- ja lastenpsykologeja. Selvityksiä ja tutkimuksia tehtiin kaikille sijoitetuille lapsille. Kouluvaikeuksiin pystyttiin vaikuttamaan ajoissa. Alkuun työmäärä oli suuri, mutta lopulta se tasaantui, kun lasten ongelmiin oltiin pystytty vaikuttamaan ajoissa.

”mieltii että kun koulujen resurssitkin on mitä on, että oishan se hyvä kun sijaishuollossa olis vaikka oma psykologi tässä tiimissä joka voisi olla koulujen apuna, esimerkiksi. just tällöisiä pitkän ajan tavoitteita. olis varmasti työtä” H10

Yhteistyö koulujen ja päiväkotien kanssa oli luontevampaa, sillä sosiaalityöntekijä oli fyysisesti paljon läsnä kouluissa ja päiväkodeissa, ja näin opettajat osasivat helpommin ottaa yhteyttä tuttuun työntekijään. Sosiaalitoimen alaisena työskenteli koulu-psykologeja ja lasten psykologeja, jolloin tutkimuksia ja selvityksiä pystyttiin tekemään paljon ja varhaisessa vaiheessa. Kouluvaikeudet tulivat ilmi varhaisessa vaiheessa ja niihin pystyttiin vaikuttamaan. Joka alueella oli oma psykologi, joka työskenteli koulujen ja päiväkotien kanssa ja silloin löydettiin ajoissa lapset, jotka tarvitsivat tukea oppimiseen.

Eräs haastateltavista koki, että tällöin pystyi sosiaalityöntekijänä vaikuttamaan paremmin, ja näin myös huoliin pystyttiin puuttumaan jo ennen kuin oli tarvetta tehdä lastensuojeluilmoitus. Eriytetyt palvelut tuntuivat haastateltavan mielestä pirstaleiselta verrattuina yhdennettyyn työmalliin. Ennaltaehkäisevät palvelut ovat nouseva trendi, mutta aiemmin yhdennetyn työn muodossa sitä on tehty jo kauan sitten. Jos resursseja olisi, yhdennetty työ olisi haastateltavan mielestä parempi työmenetelmä.

”uskon enempi yhdennettyyn työhön. uskon että kun on se kokemus ja nyt kun on nähnyt taas tässä roolissa sitten kun on eriytetty näitä palveluita niin miten pirstaleista se on ja miten paljon sosiaalityöntekijänä pystyy vaikuttamaan kun on jo siellä niinkun päiväkodissa työntekijöiden kanssa keskustelemassa jostakin mistä on huoli niin ennen kuin mitään lastensuojeluilmoituksia on tehtykään. niin sillä tavalla uskon kyllä vahvasti siihen” H2

”kaikkien kanssa, siinä samalla alueella missä me työskenneltiin niin siinä oli moniammatillinen tiimi. nyt puhutaan moniammatillisesta työotteesta. me ollaan tehty sitä jo, tietysti meidän vanhemmat muistaa, meidän alueella, me kaikki toimijat tunnettiin toisemme, se helpotti sitä työn tekemistä, oli helppo ottaa toiseen yhteys. mut se vaati sitä semmosta työskentelyotetta” H5

Toinen sosiaalityöntekijä puolestaan koki yhdenmätyn työn uuvuttavaksi pienessä kunnassa, jossa sosiaalityöntekijä joutui olemaan vastuussa lastensuojelun ja aikuisten sosiaalityön lisäksi toimeentulotuesta, kotipalvelusta ja perhepäivähoidosta. Hän koki, että nykyinen työ isomman työyhteisön kanssa on antoisampi, koska voi vaihtaa mielipiteitä ja saa erilaisia kokemuksia. Hänen mielestään eriytetty työ on turvallisempaa ja parempaa.

5.2.4 Vastuu

Kaikki sijaishuollon sosiaalityöntekijät kokivat yksimielisesti, että vastuu lapsen asioista siirtyy heille siirtopalaverissa avohuollolta. Sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijöiden vastuulla on kartoittaa koulupaikkaa avohuollon sosiaalityöntekijän kanssa. Kun ollaan jo sijoittamassa, niin avohuollon sosiaalityöntekijän, sijaishuoltoyksikön ja koulun vuoropuhelun tulee toimia. Lapsen koulunkäynnistä huolehtiminen jää usein sijaishuoltopaikan ja koulun väliseksi asiaksi. Arjen asioista ja koulunkäynnin sujumisesta käytännössä vastaa lapsen sijaishuoltopaikka. Koettiin, että viime kädessä vastuu lapsen kouluasioiden hoitamisesta oli lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä.

Sosiaalityöntekijä koordinoi lasten kouluasioita, kunnan koulutoimi vastaa. Haastatteluvien mielestä koulujen tulisi myös ottaa enemmän vastuuta. Koulujen tulisi vastata jokaisen lapsen tarpeisiin, eikä niin että lapsi joutuu vaihtamaan sijoituspaikkaa ja paikkakuntaa, jotta kouluasiat saadaan sujumaan.

”koulun tulisi vastata jokaisen lapsen oppimistarpeisiin ja muokata sitä toimintaansa niin että jokainen lapsi saa omaa kykyään vastaavaa koulutusta, eikä niin että me joudutaan kускаamaan 200 kilometrin päähän jotta löytyy sopiva koulusysteemi” H1

”ettei sijaishuoltopaikkaa tarvitse vaihtaa sen takia että se koulu ei suju. näin tapahtuu” H2

”on joskus epätoivoista ettiä ympäri suomea sitä paikkaa jossa olis riittävän hyvää ja vahvaa osaamista sekä kouluun että muihinkin näihin sitten. koulun pitäisi joustaa ja se on oppivelvollisuuslaissa. kunkin pitää saada oman kykynsä mukaista opetusta” H1

Nähtiin, että sosiaalityöntekijöillä on silloin vastuu miettiä mitä tehdään, jos lapsen koulunkäynti ei suju. Lapsen tuen tarve koulua varten tulisi olla kartoitettuna hyvin jo ennen sijaishuoltopaikan valintaa. Tällöin ei välttämättä tulisi tilanteita eteen, joissa sijaishuoltopaikkaa olisi vaihdettava kouluvaikeuksien vuoksi, vaikka muuten sijoitus olisi sujunut hyvin.

”niin et käytännön vastuu on niillä sijoituspaikoilla, mutta sitten vastuu on myös meillä. meidän pitää sit, jos ei suju, niin mitä sitten” H9

Haastateltaville oli tullut esiin myös tilanteita, ettei ole löytynyt tahoa joka ottaa vastuun lapsen koulunkäynnistä. Esimerkkinä haastateltava kertoi sijaisperheen muu-
tosta ulkomaille, jossa kukaan ei halunnut ottaa vastuuta sijoitetun lapsen koulun-
käynnistä. Eräällä haastateltavalla oli tosin käsitys, että aina ei kouluilla edes tiedetä
lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää.

Eräällä haastateltavista oli näkemys, että usein sijaisvanhemmat jäävät yksin lapsen kouluongelmien kanssa. Hän arvioi myös, että monesti lapsen kouluasiat jäävät sijais- huoltopaikan ja koulun väliseksi yhteistyöksi, ilman sosiaalityöntekijää. Monesti lapsi oli joutunut biologisessa perheessään olemaan aika yksin kouluasioidensa kanssa. Vanhemmat eivät olleet välttämättä olleet kovin aktiivisia lapsen kouluasioiden suh- teen.

”mutta käytännössä väitän että se monta kertaa jää sen sijaisperheen, perhe- kodin, laitoksen ja koulun väliseksi jutuksi. että kyllähän monet perheet on an- taneet hyvin usein palautetta että he ovat niinku epätoivoisia joissakin tilan- teissa lapsen koulunkäyntiin nähden, niinkun opettajat viestittää monenlaista ja on yrittänyt tukea, ja on tunne että ei saa siihen oikein mitään lisäksi, että mä uskon että nää on varmasti olleet ihan iloisia nää kaikki perheet jotka on mukana tässä sisukas-hankkeessa ollut koska se lapsi on ollut siinä polttopis- teessä ja se koulunkäynti. että mä uskon että kyllä siinä usein jää aika yksin se sijaisvanhempi koulun kanssa, ja siihen täytyis löytyä niinkun selkeä tuki- muoto, sapluuna mikä se sit on” H1

”ja se missä se meidän vastuu näkyy niin näissä avustaja-asioissa. – meillä on yks kokemus mikä on nyt sulla, niin siinä on todella hyvä yhteistyö niinku oppi- laan ja opettajan kanssa. siinä tehtiin yhteistyötä, opettaja oli aseeton taval- laan siinä tilanteessa että ei voinut tietysti omaan kuntaan vaatia sitä mutta oli sitä mieltä että oppilas tarvitsee avustajan ja sijaisvanhemmat oli sitä mieltä, niin siinä sitten mä pyysin lausunnot eri tahoilta ja sitten mä pyysin päätöstä ja avustaja tuli. ja se oli monta vuotta ja koulussakin ne totesi että tää on erinomainen asia että tää oppilas on edistynyt. ja hän ei tarvinnut sit- ten avustajaa enää myöhemmin. siinä mä koen että meidän rooli, tai siis sosi- aalityöntekijän rooli oli merkittävä” H6

Nähtiin että koululla ja opettajilla on suuri merkitys lasten itsetunnon kehittymiselle. Opettajien vastuulla on tukea ja kannustaa niin niissä asioissa missä oppilailla on heikkouksia mutta myös vahvuuksia. Positiivisen palautteen antaminen olisi erityisen tärkeää lapsille, jotka ovat jo kokeneet paljon pettymyksiä ja menetyksiä elämässään.

”ja tosi suuri vaatimushan se on koululle että jokaisesta oppilaasta pitäis nähdä ne yksilölliset vahvuudet, et mitä vois sitten vahvistaa. sehän on ihan äärettömän suuri vaatimus. näinhä se pitäisi olla, että jokainen sais loistaa sillä omalla osaamisalueella ja vahvistua siinä. eikä niin että meillä on yksi putki minkä läpi pitäis kaikkien niinku klaarata” H2

”mä en syytä opettajia koska niillä on ihan riittävästi tekemistä niiden tavoitteiden kanssa, mutta miten saatais siihen sitä tukiverkostoa, joka antais jokaiselle lapselle mahdollisuuden pärjätä omana ittenään, ja niitten vahvuuksien kera. -- ja minusta toi asennepuoli kans joka tulee tuolta että miten pystyy pienilläkin vahvistuksilla ja asenteella vaikuttamaan lapseen erittäin voimakkaasti. näitä esimerkkejä on myös ihan tavallisten perheitten lapsissa” H1

”jos lapselle sanotaan jo pienenä että sä oot avuton ja luuseri niin kyllähän se kantaa läpi elämän, että hän muistaa tällaiset sanomiset opettajalta. mikä on ihan äärettömän loukkaavaa. et kyl mä ihan loukkaantuisin jos työkaveri tulis tolle mulle aamulla sanomaan, et sä avuton täällä ja oot ihan luuseri, sehän loukkais ihan älyttömästi. kun yrittää hulluna tehdä töitä ja toinen..” H2

5.2.5 Resurssit

Haastateltavat olivat varsin yksimielisiä sen suhteen, että lastensuojelun sosiaalityöntekijän työ on kiireistä, resursseja ei ole riittävästi ja työssä täytyy jatkuvasti priorisoida työtehtävien välillä, mihin aika riittää. Osa haastateltavista koki, että työ on aina vain pintaraapaisua. Sosiaalityöntekijän työ koettiin raskaaksi, mutta mielenkiintoiseksi. Osa ajatteli tekevänsä liian vähän lasten kouluasioiden saralla, osa taas oli sitä mieltä, että oli ajan tasalla lasten kouluasioissa.

”kyllä sitä on aika hyvin tietoinen kaikkien lasten koulunkäynnistä, ainakin noin niinkun suurin piirtein, että onko siellä paljon pulmia, vähän pulmia vai sujuuko koulu hyvin vai todella hyvin. ja sen mukaan sitten pystyy jo itekin miettimään että kenen lapsen asioissa niinku olis syytä olla kouluun yhteydessä. että siinä ikään kuin saa sitten rankattua mielessään..” H7

”ja sittenhän me kirjataan kuitenkin aina asiakassuunnitelmaan se myös siitä lapsen koulunkäynnistä aina, sehän on yks hirveen tärkeä osa sitä että, millä luokalla, kuka on sen opettaja, miten se koulu menee, missä aineissa on vaikeuksia, onko erityisopetusta, onko pienryhmäopetusta” H5

”hyvä olis olla, mut sitten niinku työkiireiden takia jos jokin asia jää, niin se on ehdottomasti juuri tämä, että ei oo kouluun riittävän ajoissa yhteydessä” H7

”vaikka kuinka tiedämme mikä on sitä ihanteellista ja miten pitäis toimia, niin me ei aina pystytä, se on se realiteetti” H5

”koska se on tietyllä tapaa kriisi, se vaatii resursseja, mutta sit mä ajattelen että niinhän tässä meidänkin työssä nousee koko ajan kriisejä ja ei me voida vaan oottaa et meille tulee joku toinen tekemään vaan se pitää hoitaa. et pitäis tavallaan jonkun alkaa kohdentamaan niitä resursseja” H9

”ei ole riittävästi resursseja. se on sitä jatkuvaa priorisointia, mikä on niinku tänään tarkeeta tehdä ja mihin aika riittää” H10

Koulun huomioiminen sijoitusprosessin eri vaiheissa

Suunnitelmallisesti sijoitettujen lasten ja nuorten kohdalla kaikki haastateltavat kokivat, että kouluasiat ovat merkittävässä roolissa sijaishuoltopaikkaa etsittäessä. Suurimmalla osalla sijoitettavista lapsista ja nuorista on jotakin pulmaa koulunkäynnissä. Sopivan sijaishuoltopaikan löytäminen koettiin hankalaksi, jos lapsella tai nuorella oli merkittäviä kouluvaikeuksia. Vaikeudet eivät välttämättä olleet aina oppimisen saralla, vaan myös tunne-elämän ja käyttäytymisen puolella. Osalla vaikeudet ovat läheneet jo varhaisen kiintymyssuhteen ongelmista. Kouluvaikeuksia määrittäessä ajatellaan sen olevan yleinen leima. Monesti kouluvaikeudet näyttäytyvät levottomuutena, aggressiivisuutena tai keskittymisvaikeuksina koulussa. Osalla on diagnoosina esimerkiksi ADHD tai Asperger, osalla tarkkaavaisuuden pulmia.

”joskus on mahdottomuus löytää sijoituspaikkaa pitkälti kouluvaikeuksien vuoksi” H1

”että jotkut tarvii niin vahvaa tukea siihen koulunkäyntiin” H3

”meidän pitäis joskus oikein kerätä näistä meille tulleista tarpeista, että miten nähdään se kouluvaikeus, onko se tällainen yleinen leima vai

onko siinä kerrottu että mikä kohta siinä on tai mitä siinä on. mä väittäisin että se ois, että se on pitkälti tällainen yleinen.. mutta tuota olis jännä jossakin vaiheessa kattoo sitä” H1

Sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijät olivat yksimielisiä, että kiireellisissä sijoituksissa ei ole mahdollista panostaa koulunkäyntiin liittyvissä asioissa, mutta suunnitelmallisissa sijoituksissa on mahdollista ottaa ne hyvin huomioon. Erään haastateltavan mukaan kiireelliset sijoitukset ovat lisääntyneet viimeisten vuosien aikana huomattavasti. Hänen arvionsa mukaan sijoitukset ovat nykyään lähes pääsääntöisesti kiireellisiä, ja niiden määrän nousu on valtakunnallinen ongelma. Perheen haasteita tulisi lähteä purkamaan aiemmin, jotta välttyttäisiin kiireelliseltä sijoitukselta. Haastateltavan arvion mukaan noin puolet lapsista ja nuorista jäivät heille (sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijöille) vieraiksi, koska kiireelliset sijoitukset ovat muuttaneet sen, etteivät he (työntekijät) tule näkyviksi.

Kiireellisissä sijoituksissa kyse voi olla tunteista, jolloin lapselle etsitään ja löydetään sijoituspaikka. Tällaisissa tapauksissa sosiaalityöntekijöiden saamat tiedot lapsesta voivat olla hyvin puutteellisia, eikä ajan puutteen vuoksi lapsen kouluasioihin voi antaa suurta merkitystä. Eräs haastateltava näki kiireelliset sijoitukset ongelmallisiksi myös siltä kannalta, että lapsi tai nuori on vaikea saada kiinnittymään sijaishuolto- paikkaan, kun päätökset asioista pitkittyvät ja tulevat yllätyksinä. Eteenkin kiireellisissä sijoituksissa sijaishuoltoyksikön osuus lapsen sijoitusprosessissa on erittäin lyhyt.

Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että omassa työssään tulee kiinnitettyä huomiota lasten koulunkäyntiin, silloin kun koulu ei suju, kun tulee jokin kriisi. Haastateltavien mukaan on yleinen ajattelutapa, että kun lapsi sijoitetaan, niin asiat alkavat sujumaan. Näin ei kuitenkaan aina ole, vaan esimerkiksi koulunkäynnin ja oppimisen ongelmat eivät häviä itsestään sijoituksen myötä. Kyse on kuitenkin erityistä tukea tarvitsevista lapsista, koska tulevat kaikki vaikeista oloista ja vaikeista tilanteista.

Alkuvaiheen tuki

Haastateltavat toivat useassa kohtaa esille, että sijoituksen alkuvaiheeseen tulisi panostaa ja jouduttaa tutkimuksiin, ei kuitenkaan sosiaalityöntekijän työmäärää lisäämällä. Alkuvaiheen työskentelyyn tulisi saada selkeä rutiini. Pahimmassa tapauksessa isot pulmat oppimisessa jäävät huomaamatta ja lapsi voi kulkea koulutaivalta useamman vuoden, ilman että jää kenenkään ”haaviin”. Useat haastateltavat toivat esiin tapauksia, joissa vasta myöhemmällä iällä huomattiin mittavia oppimisen pulmia, esimerkiksi lapsi ei ole osannut lukea, vaikka on ollut koulussa jo useamman vuoden.

vaikka voi olla että perheelle ja lapsellekin voi olla niinku vaikee niistä saavutetuista tuista luopua, mutta tavallaan että enemmän intensiivistä tukea ensi alkuun josta sit pikkuhiljaa karsitaan et ei ehkä tarvii-kaan näin paljon. se on kumminkin ehkä lyhytkestoinen. ja sit toisaalta siinä akuutissa, tavallaan siinä siirtymisvaiheessa, sijoitusvaiheessa niin sehän on yhtä mylläkkää se koko sen lapsen ja sen sijaisperheen elämä että jotenkin niinku se, että se tarvii siinä paljon tukea ja sit se elämä lähtee ehkä rauhoittumaan jollakin tavalla ja hakee ne omat uomansa. ja sit vasta rupee näkemään et mikä se lapsen tilanne niinku on. et mikä sillä menneellä on, että onko oppimisongelmia tai jotain muuta tämmöistä” H4 sivu 39!

Sijoituksen onnistumiseen ja lapsen koulumenestykseen vaikuttaa suuresti se, missä vaiheessa lapsen elämää ja kriisiä lapsi on sijoitettu. Minkä ikäinen lapsi on ollut ja minkälaisissa olosuhteissa hän on joutunut elämään määrittelevät suuresti sitä, minkälaiset lähtökohdat sijoitukselle ja koulutaipaleelle saa. Myös sijaishuoltoon siirtyminen on erityisen tärkeää hoitaa hyvin. Erään haastateltavan mielestä siirtymävaiheet ovat kriittisiä, koska niiden aikaiset tapahtumat määrittelevät suuresti sen, kuinka sijoitus lähtee sujumaan. Siksi alkuvaiheen intensiivinen tuki olisi erityisen tärkeää. Tukea voisi pikkuhiljaa vähentää, kun sen tarve luonnollisesti vähenee. Kaikki sosiaalityöntekijät olivat yhtä mieltä siitä, että alkuvaiheen tuki on erityisen tärkeää.

Vaikka lasten ja heidän perheidensä mielipiteitä pyritään ottamaan huomioon sijoituksen suunnittelussa, lapset ja nuoret haluaisivat olla yhä enemmän osallisina. Osallistamalla lapsi ja hänen biologinen perheensä saataisiin varmistettua sijoituksen onnistuminen kaikin puolin. Jos biologiset vanhemmat ovat yhteistyössä, ei lapsellekaan tule ristiriitaa siitä, kenelle kuuluu olla lojaali.

”lasten mielipiteitä kun on kuunnellut tässä niin sieltä nousee tää että yhä enempi lapset haluais että heidänkin mielipiteitään kuunneltais, heiltä kysyttäis mitä mieltä he olis eri vaihtoehtoista, jopa sijoituspaikkavalinnoissa he kokevat sen erittäin merkittävänä, ikään liittyen tietysti, mutta se minusta tuntuu että se on sellainen joka on koko läpi lastensuojelun, sitä pitäis pikkusen voimakkaammin ruveta miettimään miten se näkyis. koska lapset ovat ymmärtäviä, he tietävät, havainnoivat, heillä on tarkkoja havaintoja ja heitä täytyy myös kuunnella” H1

Kouluasiat sosiaalityöntekijän työssä

Erään haastateltavan mielestä työhön liittyy enemmän kouluasioiden ajattelemista kuin tekemistä. Perinteisesti sijaishuoltoapaikat ovat hoitaneet lasten käytännön kouluasiat. Sosiaalityöntekijöillä ei ole edes lasten Wilma-tunnuksia, joista voisi tarkastella päivittäisiä kouluasioita. Haastateltavien mielestä olisi hyvä olla enemmän yhteydessä kouluihin, mutta työkiireiden takia eivät nähneet sen aina olevan mahdollista.

”hyvä ois olla suoraan kouluun yhteydessä, mu sitten jos jotain jää tekemättä työkiireiden takia, niin se on ehkä juuri tämä, että ei oo kouluun riittävän ajoissa yhteydessä” H7

Erään sosiaalityöntekijän mielestä kouluasioiden hoidossa olisi paljon tekemistä ja sosiaalityöntekijät tiedostavat sen kyllä. Aika ajoin tulee kuitenkin myös tilanteita, joissa itse täytyy olla aktiivisempi, esimerkiksi etsiä nuorelle uusi koulupaikka sijoituksen päättyessä tai sijoituspaikan vaihtuessa. Haastateltavat painottivat, että koulujen tulee olla yhteydessä lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään, jos jotain huolta ilmenee. Ei pelkästään hoitaa asiaa sijaishuoltoapaikan kanssa.

Erään haastateltavan mukaan lasten ja nuorten kouluasiat olivat lähes päivittäin mielessä. Esimerkiksi asiakassuunnitelmaneeuvotteluissa koulunkäynti on yhtenä asiakonaisuutena. Koulunkäynnin nähtiin olevan merkittävän iso osa lapsen ja nuoren elämää. Sijaishuoltoyksikön työssä esimerkiksi sijaishuoltoapaikan vaihdoksessa kouluasiat tulevat esiin, kun tarkastellaan lapsen tilannetta; miten on kouluasiat järjestetty, onko oma kotikoulu, onko oppimisessa pulmia.

Eräs haastateltavista näki, että vaikka sosiaalityöntekijät eivät ole aina aloituspalaverissa mukana, niin heidän tulee olla aktiivisempia siinä vaiheessa, kun lapsen koulunkäynnissä ilmenee ongelmia tai sijaisperhe tarvitsee apua. Sosiaalityöntekijän työnkuvaan kuuluu ohjata sijaisvanhempia ja pohtia miten järjestetään erityistä tukea koululle. Haastateltavien mielestä on hyvä olla tietoinen, sujuuko koulu, vai onko vähän vai paljon pulmia. Sen mukaan tietää, kenen asioissa olisi syytä olla enemmän yhteydessä kouluun.

5.2.6 Koulunkäyntiin liittyvien ongelmien tutkiminen

Haastateltavien kokemuksen mukaan kouluikää lähestyviä lapsia oli ohjattu tutkimuksiin, mikäli oli huomattu pulmia oppimisessa. Olisikin tärkeää tietää jo ennen kouluun menoa, missä asioissa lapsi mahdollisesti tarvitsee tukea koulussa, onko oppimiseen liittyviä ongelmia tai onko lapsi ylipäätään kypsä kouluun.

Haastateltavat kertoivat, että harvoin lasta lähetetään uusiin tutkimuksiin sijoitusvaiheessa, mutta tutkimuotoja kartoitettaessa käytetään pohjana niitä tutkimuksia, mitä jo tehty. Esimerkiksi lastenpsykiatrialla odotetaan, että muu elämäntilanne rauhoittuu ennen kuin lähdetään tekemään mitään tutkimusjaksoja. Diagnoosin saaminen ei välttämättä ole aina pelkästään positiivinen asia. Haastateltavien kokemuksen mukaan, kun lapsi saa diagnoosin, monesti ymmärretään liikaa ja laitetaan asioita diagnoosin piikkiin. Lapsi pääsee helpommalla eikä häneltä vaadita enää niin paljoa.

Haastateltava kertoi sijoitettujen lasten nostavan aika ajoin esiin saman asian, että heiltä ei vaadita samaa sijaisperheessä asuessaan kuin mitä kotona asuvilta lapsilta. Sosiaalityöntekijöiden kokemuksen perusteella huono koulumenestys perustellaan sijoituksella. Opettajat ymmärtävät liikaa ja hyväksyvät monia asioita, joita eivät normaalisti hyväksyisi. Lapset eivät kuitenkaan halua olla alisuoriutujia. Useimmilla lapsilla on halu oppia ja pärjätä, kunhan esteet raivataan tieltä pois. Lapsilla itsellään on paljon kielteisiä tunteita ja epäonnistumisia, joista on vaikea päästä eteenpäin ja muuttua myönteiseksi.

”sisukkaassa ne rupes palastelemaan ihan kaikkia näitä erilaisia puolia, ne huomaa et se saattoi on niin että niillä oli erittäin hyviä joitakin taitoja, sit saattoi mennä jokin yks juttu tänne syvemmälle alas, melkein kehitysvammaisen tasolle. ja sitten muut olikin sitten vähän tätä näin, ja se yks saattoi viedä mahdollisuudet moneen muuhun. – just et miten ne määrittelee sen huonot kouluvalmiudet, vai liittyyks siihen tää psyyken puolikin ja tämä tällainen traumaattiset kokemukset vai onks se puhtaasti oppimisjuttuja. ja sen sit vähän peilata että riittääkö se vai leimataanko sillä, onks sillä tää tällainen takapuolella leima joka ajattelee että tuokin, ei tarvii vaatia ihan niin paljon” H1

”en tarkoita et hirveätä lisähommaa, mut tarkoitin et ehkä jotenkin siihen alkuvaiheeseen, kun lapsi sijoitetaan sijaisperheeseen niin sen sijoituksen alkuvaiheen työhön, niin mun mielestä siinä kun vois jotenkin olla se koulu, jos se lapsi on kouluikäinen ja voisko jotenkin jouduttaa niistä hänelle tehtäviä tutkimuksia. ettei tarvii huomata puolen vuoden jälkeen ettei se osaa lukea, vaan et se huomattais että hänellä on ihan selvä lukemisen pulmaa, jo siinä vaiheessa kun se on mennyt sinne sijaisperheeseen” H9

Useampi haastateltavista koki tärkeäksi tiedostaa, että vaikka kriisivaiheessa tutkimuksia ei pystytä tekemään, on tärkeää, että niiden tekeminen ei kokonaan jää. Vasta kun lapsen elinolot ovat rauhoittuneet ja tasoittuneet sijoituspaikassa, nähdään lapsen todellinen oppimiskyky ja siihen liittyvät ongelmat. Sosiaalityöntekijöillä oli myös kokemuksia, että kun lapsen tilanne oli rauhoittunut, ei lapsella enää ollutkaan ADHD-diagnoosia.

”ja kuinka paljon on sitä ettei aleta tutkimaan siinä vaiheessa kun tiedetään että se sijoitus on tulossa. jos miettii lastenpsykiatrian puolella niin eivät he lähe tekemään mitään tutkimusjaksoja, kun ne odottaa ensin että pitää olosuhteet tasoittua ja rauhoittua. että kuinka paljon sitten myöskin sitä on että sijoitetuilla lapsilla että kun opettajatkin tietää että on sijoitettu niin tosissaan ei vaadita tai sit ymmärretään liikaa” H2

”hyväksytään monia asioita joita ei normaalisti” H1

” vaikka päivähoidosta, tai jopa vanhemmilta oon kuullut sanottavan että sitten kun lapselle löytyy joku diagnoosi niin tavallaan sitten niinku lasta ymmärretään paremmin. että tavallaan toisaalta siinä tulee just ne niinku sanoit niitä helpotuksia ja pääse vähän vähemmällä ja ei vaadita niin paljon. et onks se sit niinku hyvä” H4

”koska lapset nostaa aina aika ajoin eri yhteyksissä esiin että heiltä ei vaadita samaa sijaisperheessä että ikään kuin koulukaan ei vaadi, että katsotaan että se huono menestys perustellaan sillä että se on siellä sijoitettu. et ikään kuin se on sellainen syy et minkä vuoksi ei tarvii niinku vaatia, ja kuitenkin lapsetkin kokee että omiltakin vaaditaan enempi että kannattaa muistaa se että ei lapset välttämättä halua olla tällaisia alisuoriutujia jos heillä on kyvykkyyttä siihen. mutta se että mikä estää sit sitä. no joka tapauksessa täähän tulee nuorilta iteltä” H1

”jos mieltii kun meille tulee se pyyntä että tälle lapselle pitää hakea sitä sijaishuoltoapaikkaa, niin monta kertaa se näyttäytyy siinä se levottomuus siellä koulussa. että ei vaan pysy paikallaan, aggressiivisuus, ei jaksu keskittyä.. no osallahan on diagnoosit tehty että adhd on se tyyppilinen mikä siellä on, no sitten on aspergeria ja muuta. no sitten on ylipäätään se että tiedetään se on siellä tunne-elämässä vahvasti se pulma, kiintymyssuhteen pulmat” H2

”oppimisen pulmat, ja tarkkaavaisuuden pulmat” H1

Sosiaalityöntekijät eivät itse tee lapsille tutkimuksia, mutta ovat taustalla niitä käynnistämässä ja vaatimassa. Ajateltiin myös, että vaikka lapsella sujuisi tällä hetkellä hyvin koulussa, olisi kattavat tutkimukset silti syytä tehdä. Monissa tapauksissa lapset sinnittelevät ja keplottelevat tiensä koulussa eteenpäin jäämättä opettajan silmätkuiksi. Kuitenkin monella sijoitetulla lapsella ongelmat ilmenevät myöhemmässä vaiheessa. Monilla haastateltavilla oli myös kokemus, että kiltit lapset jäävät usein huomiotta ja häiriköivät lapset saavat enemmän huomiota ja myös enemmän apua ongelmiinsa.

”ja se ei oo aina nämä häiriköt, nehän, niihin puututaan sitten mutta nämä kiltit tytöt ja pojat jotka on siellä arkana, siellä ne menee jotenkin sitten helposti opettajankin, opettajakaan ei huomaa sitten että miten tarviis lisää tukea” H10

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Tutkimustulosten tarkastelua

Validius on tutkimusmenetelmän kyky mitata sitä mitä halutaankin mitata (Hirsjärvi ym. 2013, 231). Kvalitatiivinen tutkimus ja teemahaastattelu osoittautuivat sopiviksi menetelmiksi tässä tutkimuksessa. Tutkimuksen tuloksia tarkastellessa on pohdittava, löytyikö tutkimuskysymyksiin vastauksia. Tämän tutkimuksen tulokset olivat samansuuntaisia kuin mitä aiemmat tutkimukset aiheesta osoittivat; sosiaalityöntekijät kokivat koulunkäynnin tärkeäksi osaksi sijoitettujen lasten elämää myöhempää syrjäytymisriskiä ajatellen. Sosiaalityöntekijöiden mielestä koulunkäyntiin panostaminen varhaisessa vaiheessa olisi tärkeää. Mielestäni tässä tutkimuksessa tutkimuskysymyksiin löytyi vastauksia. Kuitenkin jälkikäteen ajateltuna tutkimuskysymykset olisi voinut asetella ja muotoilla toisin. Näin tutkimustulosten kirjoittaminen ja johtopäätösten tekeminen olisi voinut olla selkeämpää ja johdonmukaisempaa. Reliaabelius eli tutkimuksen tulosten toistettavuuden voitaisiin varmistaa esimerkiksi tutkimalla samaa kohdetta uudestaan saamalla samat tulokset (Hirsjärvi ym. 2013, 231). Mielestäni sellaiselle ei olisi tarvetta, vaan uskon että tässä tutkimuksessa haastatellut sosiaalityöntekijät ja heidän mielipiteensä kuvastavat hyvin myös laajemmassa mittakaavassa sosiaalityöntekijöiden mielipiteitä. Lisäksi laadulliselle tutkimukselle onkin ominaista, että se ei pyri yleistämään vaan selittämään käsiteltävää ilmiötä (Kananen 2015, 353). Tässä tutkimuksessa olikin tarkoitus selvittää sosiaalityöntekijöiden mielipiteitä sijoitettujen lasten koulunkäynnistä ja selittää niiden taustalla vaikuttavaa teoreettista viitekehystä.

6.1.1 Vastauksia ensimmäiseen tutkimuskysymykseen

Tutkimuksen tavoitteena oli **selvittää Sisukas-projektiin osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden kokemuksia projektista ja sen kehittämisestä ja toimintamallista sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemiseksi**. Kaiken kaikkiaan Sisukas-projektin koettiin olevan hyödyllinen ja tarpeellinen. Kaikki haastateltavat kokivat tärkeäksi kiinnittää huomiota sijoitettujen lasten koulunkäyntiin ja Sisukas-projektin toimintamallin koettiin olevan siihen sopiva. Sisukas olikin haastateltavien mielestä onnistunut siinä, että **sosiaalityöntekijät kiinnittivät enemmän huomiota työssään sijoitettujen lasten kouluasioihin**. Epäilyksiä kuitenkin oli, siirtyykö käytännöt sellaisenaan työhön juuri resurssien vähäisyyden vuoksi. Haastateltavat toivat esiin halun olla enemmän aktiivisia sijoitettujen lasten kouluasioissa, mutta työkiireiden takia kokivat, ettei se ole mahdollista. Sisukkaan ajateltiin kuitenkin onnistuneen erittelemään lasten vahvuuksia ja tuen tarpeita. Näin lapsia pystyttiin auttamaan niissä asioissa, missä he tarvitsivat tehostettua tukea, mutta myös huomioimaan positiivisella tavalla ne osa-alueet joissa lapset olivat jo hyviä ja pärjäivät.

Projektin merkitys koettiin tärkeäksi niin siihen osallistuneiden lasten kuin sosiaalityöntekijöidenkin kannalta. Koulunkäynti koettiin erityisen tärkeäksi lasten ja nuorten myöhempää elämää ajatellen. Koulunkäynnin onnistumisen ajateltiin olevan yksi sijoituksen tärkeimmistä tavoitteista. Sisukkaan ajateltiin onnistuneen tukemaan lapsia ja nuoria heidän tavoitellessaan koulumenestystä. Sisukkaan ajateltiin olleen merkittävä myös sosiaalityöntekijöille heidän työnsä tukemisessa. Sosiaalityöntekijät olivat saaneet lisää käytännön tietoa lasten koulunkäynnin tukemiseksi. Sosiaalityöntekijät olivat saaneet lisää tietoisuutta, millaisissa tilanteissa heidän tulee vaatia sijoituksille lapsille tukea ja tutkimuksia.

Moniammatillisen yhteistyön ajateltiin olevan projektin onnistumisen kannalta oleellista. Sosiaalityöntekijöiden kokemuksen mukaan eteenkin sijaisperheet hyötyi-

vät konkreettisista neuvoista, joita projektin erityisopettaja oli antanut. Sosiaalityöntekijät kokivat saaneensa runsaasti lisää tietoa, millaisissa tilanteissa voivat vaatia lapsille tutkimuksia. Sisukas-projektin moniammatillinen tiimi oli onnistunut lisäämään sosiaalityöntekijöiden tietoisuutta lapsille tarkoitetuista tukimuodoista ja näin myös tuomaan varmuutta sosiaalityöntekijöiden työhön. Sosiaalityöntekijät kokivat olonsa ammatillisesti varmemmaksi tilanteissa, joissa joutuivat puolustamaan lasten oikeuksia heidän tarvitsemiinsa palveluihin ja tukimuotoihin.

Heywood (2014, 13) kritisoi, ettei joihinkin sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemiseen tarkoitettuihin interventioihin (kuten Skolfamiin) valittu lapsia, joiden ongelmat koulunkäynnin suhteen olivat liian suuria. Lapsilla, jotka jäivät näiden interventioiden ulkopuolelle, oli isoja käyttäytymisen ongelmia tai liian heikot akateemiset taidot. Heywoodin mukaan valikoidulla joukolla voi olla merkitystä myös interventioiden tuloksiin. Siksi niihin tulisi valita oppilaita sattumanvaraisesti, koska suurella osalla sijoitetuista lapsista kuitenkin on paljon käyttäytymisen ongelmia ja huonoa koulumenestystä.

Sisukas-projektiin valikoitui 20 lasta, jotka olivat sosiaalityöntekijöiden arvioiden mukaan työskentelystä hyötyviä lapsia. Lasten vanhemmilta oli saatu suostumus ja sijaisvanhemmat sitoutuivat työskentelyyn. Kuten Oraluoma ja Välivaarakin (2016, 21, 32) arvioivat, projektiin oli voinut valikoitua lapsia, joille nähtiin tarvetta ylimääräiseen tukeen ja joiden sijaisvanhemmilla oli voimavaroja lähteä työskentelyyn mukaan. Siksi Sisukas-projektin tuloksia ei voidakaan sellaisenaan yleistää isommassa mittakaavassa. Niin Sisukas-mallin kuin Skolfam[®]-mallinkin levittämistä jatketaan parhaillaan Pohjoismaissa, joten interventioiden tuloksia kuullaan varmasti tulevina vuosina.

6.1.2 Vastauksia toiseen tutkimuskysymykseen

Toisena tavoitteena tutkimuksella oli **selvittää projektiin osallistuneiden sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden ja Keski-Suomen Sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijöiden kokemuksia yleisellä tasolla sijoitettujen lasten koulunkäynnistä**. Oman työnsä hektisyydestä ja vähäisistä resursseista johtuen haastateltavat kokivat, etteivät kykene työssään huomioimaan lasten kouluasioita riittävästi. Koulunkäynnin kuitenkin koettiin olevan merkittävän suuri osa lapsen ja nuoren elämää ja päättötodistuksen saamisen peruskoulusta ajateltiin olevan yksi sijoituksen tärkeimmistä tavoitteista.

Kouluasioiden huomioiminen sijoitusprosessissa

Sijoitusprosessin kiireellisyydestä riippui, kuinka paljon sosiaalityöntekijät pystyivät painottamaan lapsen kouluasioita sijoituspaikkaa valittaessa. Aina ei edes ollut saatavilla tarpeeksi tietoa lapsesta, että koulunkäyntiä kyettiin huomioimaan. Yhteistyö sijoitettujen lasten kanssa toimivien eri tahojen kanssa koettiin tärkeäksi ja olennaiseksi, jotta kaikki eri tahot pystyivät toimimaan samoja tavoitteita kohti lasten parhaaksi. Tiedonkulun nähtiin olevan ajoittain ongelmallista, sillä edes toinen sosiaalityöntekijä ei välttämättä ollut antanut kollegalleen tarpeellisia tietoja lapsen elinympäristöstä.

Lastensuojelun sosiaalityössä ja sijaishuoltopaikan valinnassa vaikuttavat niin lapsen ja perheen tarpeet, sosiaalitoimen rakenne ja kulttuuri, yhteiskunnan ohjeistukset sekä sosiaalityöntekijän oma koulutus ja työkokemus. Sijoitusprosessi on usein tilanne, jossa aikaa ja tietoa ei ole riittävästi saatavilla. (Valkonen & Janhunen 2016, 12-13.) Sijoituksen eri vaiheissa painotetaan eri asioita. Sijoitusprosessin alussa voi olla tärkeintä saada lapsi tai nuori fyysisesti turvaan. Koulutuksen tärkeys huomioidaan usein siinä vaiheessa, kun lapsen tai nuoren elinympäristö ja tilanne on rauhoit-

tunut pahimmasta kriisistä ja aletaan suunnittelemaan tulevaa. Lisäksi sosiaalityöntekijän ja sijaisperheen omat arvot vaikuttavat siihen, mikä painoarvo koulutukselle annetaan.

Alkuvaiheen tuki

Sijoituksen alkuvaiheeseen tulisi saada selkeä rutiini ja sapluuna, kuinka tukea lasten ja nuorten koulunkäyntiä. Sijoituksen alkuvaiheeseen panostamalla voitaisiin ennaltaehkäistä monia ongelmia. Lasten ongelmien tutkimiseen tulisi panostaa, muttei yksittäisen sosiaalityöntekijän työmäärää lisäämällä. Haastateltavat pohtivat, voisiko kaikille uusille sijaisperheeseen meneville lapsille järjestää intensiivistä tukea ja oppimisvaikeuksien tutkimista sijoituksen alussa. Kyse olisi niin vähästä määrästä lapsia yhtä sosiaalityöntekijää kohden, että se ei merkittävästi lisäisi heidän työtaakkaansa. Eräs haastateltava jäi pohtimaan, voisivatko he sosiaalityön tiimissä järjestää kehittämisspäivän asian tiimoilta.

Sisukas-projektin alkukartoituksen perusteella todettiin, että jokainen lapsi tarvitsi räätälöityä tukea jollakin tutkitulla alueella. Vahvuuksien ja tuen tarpeiden määrittely olisikin tärkeää jokaisen sijoitetun lapsen kohdalla. (Räty ym. 2014, 52.) Heino ja Oranen (2012, 241-243) toteavat, että monesti sijoituksen myötä lapsen koulunkäynti katkeaa turhaan, kun odotellaan että lapsi ”korjataan” koulukuntoiseksi. Odottelun sijaan lapsen tilanne täytyisi kartoittaa kokonaisvaltaisesti, sekä suunnitella ja toteuttaa tarvittavat tukitoimet. Heino ja Oranen muistuttavat, että lapsen huostaanottoa valmisteltaessa sosiaalityöntekijän tulisi yhteistyössä sijoittavan kunnan koulutoimen kanssa huolehtia siitä, että lapselle voidaan järjestää tarvittavat tukitoimet. Lasta myös tulisi yhteistyössä auttaa tulemaan kouluyhteisön jäseneksi.

Airan ym. (2014, 69-70) mukaan erityistä tukea tarvitsevat lapset saavat entistä paremmin ja nopeammin joustavaa opetusta ja tukea kouluissa. Kuitenkin tässä tutkimuksessa haastateltavien kokemusten perusteella sijoitettujen lasten kohdalla on

käynyt monesti niin, että lapsen pulmat oppimisessa on huomattu vasta myöhemmillä vuosiluokilla. Yleisesti pohdittiinkin, miksi perheiden ongelmiin ei puututa tarpeeksi ajoissa. Kiireellisten sijoitusten määrän kasvun ajateltiin johtuvan osittain siitä, että ongelmat ehtivät kasaantua liian isoiksi.

Heinon (2014, 295) mukaan kiireelliset toimet ovat lisääntyneet eniten, kun katsotaan tilastoja kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista. Kasvu on nyt hidastunut, mutta on viime vuosiin asti kasvanut viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana. Nuorten osuus on suuri, ja 13-15-vuotiaiden nuorten kohdalla tyttöjen osuus on suurempi kuin poikien, toisin kuin muissa ikäryhmissä. Heinon mukaan pienten lasten kiireelliset sijoitukset eivät ole lisääntyneet. Heino arvioikin, että teini-ikäisten lastensuojelun pariin tulevien nuorten perherakenteet ovat muuttuneet, ja nuori on saattanut joutua vaikeiden asioiden eteen uuden perheen myötä. Suhteet perheenjäseniin ja oma paikka perheessä ovat saattaneet vaikuttaa nuoren mieleen. Heino kyseenalaistaa palvelujärjestelmän, joka ei selvästi vastaa tämän päivän ongelmaisten nuorten tarpeisiin.

Jahnukainen, Pösö, Kivirauma & Heinonen (2012, 38) perustavat näkemyksensä siitä, että peruspalvelut ovat heikentyneet ja vähentyneet ja sitä kautta lastensuojelun asiakasmäärä on lisääntynyt, muun muassa Heinon ja Pösön aiempiin näkemyksiin. Perheiden kohtaamat sosiaaliset ongelmat ovat viimeisten vuosikymmenten ajan laajentuneet. Lastensuojelun asiakkaiden kasvava määrä 1990-luvulta lähtien on osaltaan peruja perheiden ongelmien monipuolistumisesta, taloudellisista vaikeuksista ja päihteiden käytön lisääntymisestä.

Tässä tutkimuksessa haastateltavat toivat useampaan kertaan esiin, että sosiaalityöntekijän toimenkuvaan kuuluu olla lapsen etujen puolustaja, ja sosiaalityöntekijän tulee vaatia lapsille tarvittavia toimenpiteitä ja tutkimuksia. Esimerkiksi henkilökohtaisen avustajan saamiseen tai oppimisvaikeuksien tutkimiseen tarvitaan usein painokasta työtä, jotta lapsi saa tarvitsemansa palvelun. Sosiaalityöntekijät kokivat myös,

että heidän tehtävänsä on tukea sijaisperheitä vaatimaan lapsille heidän tarvitsemiin palveluihin. Haastateltavat painottivat, että nimenomaan Sisukkaan myötä heille oli tullut ymmärrys, missä asioissa ja milloin heidän kuuluu vaatia lapsille tarvittavia palveluita ja tukimuotoja.

Haastateltavien mielestä kouluille ja opettajille tulisi lisätä tietoisuutta sijoitetuista lapsista ja heidän erityispiirteistään. Tukemalla koko luokkaa saataisiin sijoitetun lapsen koulunkäynnistä monia esteitä pois. Haastateltavien mielestä myös opettajien koulutukseen tulisi kuulua lastensuojelun opintoja riittävä määrä, jotta ymmärrys sijoitettuja lapsia ja ylipäättänsä lastensuojelua kohtaan lisääntyisi. Myös Bardyn (2009, 40) mielestä lasten parissa työskentelevien olisi hyvä saada jo koulutuksen varhaisessa vaiheessa tietoa lastensuojelun erityispiirteistä.

Vastuu sijoitetun lapsen kouluasioiden hoitamisesta ja yhteistyön tärkeys

Heino ja Oranen (2012, 219-220) kirjoittavat Karvosen tekemästä kyselystä kuntiin koskien sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten perusopetuksen järjestämistä. Puolet kunnista kokivat saavansa liian vähän tietoa sijoitettujen lasten koulunkäynnin järjestämisestä. Puolet kunnista kokivat yhteistyön sujuvan hyvin opetuksen järjestämisen saralla sijaishuolto paikan kanssa. Sijoitettujen lasten määrästä ei ollut joka kunnassa tarkkaa tietoa. Kustannuksista oli myös erilaisia käytäntöjä.

Heino ja Oranen (2012, 240-241) peräänkuuluttavat lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuuta lapsen asioiden kokonaisvaltaisesta hoitamisesta myös kouluasioiden suhteen. Sosiaalityöntekijä ei voi siirtää vastuuta sijaisperheelle tai lastensuojelulaitokselle, vaan sosiaalityöntekijän tulisi itse osallistua koulupalavereihin. Jokaisella lapsen kanssa työskentelevällä on oma roolinsa.

Tässä tutkimuksessa yleinen näkemys haastateltavien keskuudessa oli se, että sijoitetun lapsen ja nuoren käytännön kouluasioista vastaa sijaishuolto paikka, mutta viime

kädessä vastuu koulunkäynnistä ja koulunkäynnin ongelmiin puuttumisesta oli lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä. Koulun ajateltiin olevan kuitenkin vastuussa opetuksen järjestämisestä ja opetuksen muokkaamisesta lapsen tarpeisiin sopivaksi. Myös Heino (2014, 297,300) peräänkuuluttaa kuntien vastuuta järjestää sijoitetuille lapsille heidän tarvitsemiaan erityispalveluita niin kouluissa kuin muualla fyysisten ja psyykkisten terveyspalveluiden parissa. Heino puhuu yksityisten palveluntuottajien noususta lastensuojelun palveluiden parissa, ja muistuttaa, että silti on kunnan vastuulla taata, että lapselle järjestyy tarvittavat tukitoimet, kuten terapia tai henkilökohtainen avustaja.

Heino & Oranen (2012, 219, 242) muistuttavat myös, että kun lapsi siirtyy lastensuojelun asiakkaaksi, kuitenkin kaikki vastuu lapsen hyvinvoinnin (kasvatuksen ja terveydellisen hoidon) tuottamisesta ei ole ainoastaan lastensuojelulla. Kunnilla on edelleen vastuu järjestää tarvittavat palvelut yhteistyössä lapsen ja perheen kanssa. Yhteistyö eri tahojen välillä on kuitenkin erityisen tärkeää, jotta kaikki toimivat saman tavoitteen eteen ja eri tahot tietävät oman roolinsa ja tehtävänsä.

Berg-Toroi (2012, 261-272) kirjoittaa koulun ja sosiaalityön yhteistyön haasteista. Hänen mukaansa koulun ja sosiaalityön yhteistyö on saattanut aiemmin jopa tarkoittaa sitä, että lapsia ja vanhempia on peloteltu sosiaalityöntekijän puhuttelulla, jos asiat eivät lähde sujumaan paremmin. Sosiaalityön on ajateltu olevan yhtä huostaanoton kanssa. Berg-Toroin mukaan yhteistyö näiden kahden tahon välillä on ollut vähäistä ja molemmat toimijat ovat herkästi toimineet vain omalla tontillaan. Koululla on saattanut olla lastensuojelusta käsitys, että sosiaalityöntekijä tulee yhteiseen palaveriin vain aikeenaan huostaanottaa lapsi. Berg-Toroi muistuttaa, että nykyisen lastensuojelulain mukaan lasta ei voi ottaa huostaan vain sillä perusteella, että hänellä on koulunkäynnin kanssa ongelmia tai ei suostu käymään koulua. Berg-Toroin mukaan nykyään koulun ja sosiaalityön yhteistyö onkin sujuvampaa ja koulun kynnys ottaa yhteyttä sosiaalityöhön on madaltunut. Vaitiolovelvollisuus estää sosiaalityöntekijää kertomasta lapsen menneisyydestä, jos vanhemmat eivät niistä halua puhua. Toimi-

vinta yhteistyö on silloin, kun kaikkia osapuolia on kuultu ja tavoite on yhteinen. Yhteistyö on tärkeää, sillä lasten ja nuorten ongelmat voivat liittyä koulunkäynnin vaikeuksien lisäksi esimerkiksi päihteidenkäyttöön tai muuhun ongelmakäyttäytymiseen, mikä näkyy myös kouluissa. Berg-Toroi painottaa, että lastensuojelun prosessien ja työmuotojen tulisi olla koulun toimijoille selkeämpää. Sosiaalityöntekijöiden olisi hyvä käydä kertomassa koulujen henkilökunnille lastensuojelun käytänteistä.

Lastensuojelua voi tehdä yleisellä tasolla esimerkiksi ennalta-ehkäisevissä palveluissa. Erityistä lastensuojelua ovat korjaavat palvelut kuten sijaishuolto. Bardy (2009, 39) pohtii, että liian laaja toimenkuva voi saada sosiaalityöntekijässä aikaan riittämättömyyden tunnetta. Erityistä työtä tekevän olisi hyvä tehdä välillä tavallista työtä saadakseen näkökulmaa työhönsä.

Koulutuksen merkitys sosiaalityöntekijän työssä ja lapsen myöhemmässä elämässä

Tulosten perusteella voidaan todeta, että koulussa pärjääminen ja menestyminen koettiin tärkeäksi ja olennaiseksi myöhempää elämässä pärjäämistä varten. Aiemmat tutkimukset osoittavat vahvasti, että koulutus suojaa syrjäytymiseltä. Kaikki haastateltavat kokivat tärkeäksi tiedostaa, miten sijoitetun lapsen koulu sujuu. Käytännössä kuitenkin ajan puutteen vuoksi sosiaalityöntekijät kokivat tekevänsä liian vähän lasten koulunkäynnin saralla.

Heino ja Oranen (2012, 229) tuovat esille ruotsalaisen Wernerin ja Smithin tutkimuksen vuodelta 2003 sijoitettujen lasten pärjäämisestä sijoituksen jälkeisessä elämässä. 30-vuotiaina jo kaksi kolmesta riskioloissa eläneistä lapsista pärjäsikin hyvin, kun 18-vuotiaina heistä pärjäsikin hyvin vain yksi kolmesta. Tutkimuksessa todettiin, että koulutus ja tutkinto oli tärkein suojaava tekijä syrjäytymisen ehkäisemisessä. Vinnerljung (Heino & Oranen 2012, 234-235) korostaa myös koulumenestyksen roolia suojaavana tekijänä sijoitettujen lasten myöhemmässä elämässä syrjäytymistä vastaan. Vin-

nerljungin mukaan lapsen sijoitetun lapsen kanssa työskentelevillä tahoilla on taipumus aliarvioida lapsen taitoja. Lapsilta ei odoteta paljoa ja siksi he olivatkin usein kognitiivisesti alistimuloituja. Vinnerljung haluaisikin nostaa koulunkäynnin lasten sijoitusten päätavoitteeksi, ja siihen lasten tulisi saada tarvitsemaansa tukea.

Heino ja Oranen (2012, 240) muistuttavat, että sijoitettu lapsi joutuu kokemaan monia muutoksia elämässään sijoituksen myötä. Siksi olisikin erityisen tärkeää, että lapsella olisi koulussa mahdollista rakentaa opettajaan tai muuhun henkilökuntaan jatkuva suhde. Myös tässä tutkimuksessa haastateltavat toivat esiin opettajan merkityksen. Se, kuinka opettaja suhtautuu sijoitettuihin lapsiin ja kuinka hän kohtelee heitä luokassa, on merkittävää lasten hyvinvoinnille myös jatkossa. Opettajan tulee osata sopivassa määrin kannustaa ja vaatia myös sijoitetuilta lapsilta heidän kykynsä mukaisia asioita. Haastatteluista kävi ilmi, että useasti sijoitetuilta lapsilta ei vaadita niin paljoa kuin muilta ja huono koulumenestys perustellaan sijoituksella.

Sisukas-projektissa lasten ja opettajien suhteen kuvattiin olleen pääasiassa myönteinen. Tämän nähtiin olleen ehdottomasti lasten suhteen vahvuus. Rätty ym. (2014, 45.) tuo esiin useita tutkimuksia joiden mukaan kouluun sopeutumisen ja koulussa menestymisen kannalta myönteinen suhde opettajaan olisi tärkeä. Myönteinen suhde opettajaan suojaa myös oppimisen vaikeuksien aiheuttamilta ahdistukselta ja stressiltä.

Heywood (2014, 23-24, 47) tuo myös esiin lapsen ja hänen kanssaan toimivien aikuisten välisten suhteiden tärkeyden. Heywoodin mukaan lasten koulusuoriutumisen voitiin useissa interventioissa ajatella parantuneen myös tällaisten hyvien suhteiden vuoksi. Interventioissa asiaa ei oltu juuri mitattu, mutta Heywoodin käyttämästä materiaalista kävi ilmi, että lapset nauttivat aikuisilta saamastaan jakamattomasta huomiosta ja aikuiset ilahtuivat, kun näkivät kuinka lapset nauttivat oppimisesta. Näin myös koulutulosten ajateltiin parantuneen hyvin vuorovaikutussuhteiden kautta.

Heino ja Oranen (2012, 236) muistuttavat, että jokainen sijoitettu lapsi tulisi kohdata yksilönä, eikä vain ”sijoitettuna lapsena”. Levottomasti käyttäytyvän nuoren ongelmien taustalta voi löytyä jopa niinkin yksinkertainen asia, kuin että hän tarvitsee silmälasit. Taustalta voi löytyä myös huolta vanhempien päihteidenkäytöstä, tai nuorelta itseltään jokin diagnoosi, mikä osaltaan selittää käyttäytymisen häiriöitä.

Heinon ja Orasen (2012, 221, 225-227) mukaan lähes jokaisella huostaan otetulla peruskouluikäisellä lapsella on jokin kouluun ja oppimiseen liittyvä ongelma. Merkittäväällä osalla lapsista koulu lähti sujumaan paremmin huostaanoton jälkeen, mutta neljäsosalla lapsista tilanne oli pysynyt samana tai heikentynyt vielä entuudestaan. Heinon ja Orasen mukaan sijoituksen ajankohta (eli se, minkä ikäisenä sijoitus on tehty ja miten pitkään se on kestänyt) linkittyy siihen, kuinka pitkälle sijoitettu lapsi koulutautuu. Pienten lasten sijoitukset johtuvat usein vanhempien laiminlyönneistä, jolloin lasten terveys ja huolenpito on vaarantunut. Tällöin heillä on riksi saada erilaisia oppimisvaikeuksia. Sekä perheisiin lapsena sijoitetut että teini-ikäisenä laitokseen sijoitetut nuoret opiskelevat muita myöhäisemmässä vaiheessa ammattitutkinnon. Lapsena sijoitetut opiskelivat nuoria todennäköisemmin lukiossa kuin ammattikoulussa. Perhehoitoon sijoitetut lapset kouluttautuivat myöhemmissä opinnoissaan pidemmälle kuin laitokseen sijoitetut, riippumatta sijoituksen kestosta.

6.2 Opinnäytetyön tulosten hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheita

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten koulunkäyntiin liittyy tutkitusti erilaisia vaikeuksia. Heino (2012, 230) tuo esiin Tidemanin huomion vuodelta 2011; vaikka asiaa on tutkittu paljon, sille ei ole juuri yritetty mitään tehdä. Tämän huomion jälkeen ainakin Pohjoismaissa on asian eteen alettu tehdä töitä, joista Skolfam® ja Sisukas näyttää hyvää esimerkkiä muille. Sisukas on saanut jatkoa rahoitukselle, joten Sisukas-mallin valtakunnallinen levittäminen jatkuu. Tämän tutkimuksen yhtenä tarkoi-

tuksena oli tuoda Sisukas-projektille tietoa siitä, mitä projektiin osallistuneet sosiaalityöntekijät ajattelivat projektista ja sen kehittämisestä toimintamallista sijoitettujen lasten tukemiseksi. Sisukas-mallin jatkaessa ja laajentaessa toimintaansa voidaan tutkimuksen tuloksia hyödyntää toimintamallin kehittämisen näkökulmasta.

Tämän tutkimuksen tuloksia voi myös hyödyntää jokainen lastensuojelun sosiaalityöntekijä, joka ehtii pysähtyä pohtimaan omaa työnkuvaansa. Tutkimusten tulosten perusteella sosiaalityöntekijät näkivät koulunkäynnin olevan yksi sijoituksen keskeisimmistä tavoitteista ja ylipäätään todella tärkeä asia lapsen ja nuoren myöhempää elämää ajatellen. Sosiaalityöntekijöiden mukaan Sisukas-projekti oli auttanut heitä monella tavalla, mutta ennen kaikkea projektin vaikutuksesta lasten kouluasiat olivat olleet lähes päivittäin mielessä.

Tutkimuksessa haastateltavat painottivat sijaishuollossa olevan lapsen **oman sosiaalityöntekijän tärkeyttä**. Jokaisen lapsen kanssa toimivan tahon tulisi pitää lapsen oma sosiaalityöntekijä ajan tasalla lapsen asioista, koska todellisuus on, että sosiaalityöntekijöillä ei työssään ole välttämättä aikaa riittävästi lasten kouluasioiden pohtimiseen. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella sosiaalityöntekijät kuitenkin haluaisivat ehtiä pysähtymään jokaisen ”oman” lapsen kohdalle pohtimaan, kuinka hänen koulunkäyntinsä sujuu. Sosiaalityöntekijöiden näkemys **resurssien** riittävydestä oli varsin negatiivinen. Yksittäinen sosiaalityöntekijä ei voi juuri vaikuttaa työnsä resursseihin. Siksi myös asioista päättävien tahojen tulisi lukea tämä työ, jotta heidän ymmärryksensä arjen työstä lisääntyisi. Resurssien ei ajateltu lisääntyvän, joten ratkaisu ongelmaan täytyisi löytyä muualta, kuten erilaisten **työmenetelmien kehittämisestä**. Projektien ja työmenetelmien kehittäminen ei kuitenkaan itsessään riitä, vaan tärkeää olisi huomioida, kuinka ne saadaan siirrettyä ja juurrutettua käytännön työhön.

Myös jokaisen sijoitetun lapsen kanssa toimivan tahon olisi hyvä tietää, mitä sosiaalityöntekijät ajattelevat sijoitettujen lasten koulunkäynnistä, sekä siihen liittyvästä las-

ten kanssa toimivien tahojen välisestä yhteistyöstä. Sijaisperheet ja muut sijaishuoltopaikat sekä erityisesti koulujen henkilökunta hyötyvät sosiaalityöntekijöiden ajatusmaailman avaamisesta. Sisukas-projektiin osallistuneilta lapsista, sijaisperheiltä ja opettajilta on kerätty palautetta projektista ja sen kehittelemästä toimintamallista, mutta myös laajemmassa mittakaavassa heidän ajatustensa ja kokemustensa tutkimuksesta voisi olla hyötyä sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemisen kehittämiseksi. Tämän tutkimuksen haastateltavien mielestä olisi mielenkiintoista kuulla koulun ja päivähoidon henkilökuntaa ja heidän mielipiteitään lastensuojelusta. Koulun ja päivähoidon henkilöstö saavat monesti hyvin vähän tietoja lapsista ja nuorista, joiden parhaaksi kuitenkin kaikkien tulisi työskennellä samoilla tavoitteilla. Olisikin mielenkiintoista tutkia, kuinka **tiedonsaantia ja yhteistyötä** voitaisiin lisätä ja parantaa.

Sosiaalityöntekijät painottivat sijoituksen **alkuvaiheen tuen** tärkeyttä. Sosiaalityöntekijät olivat olleet tyytyväisiä Sisukas-projektin kehittämään työmenetelmään. Voisiko työmenetelmästä ottaa mallia kaikkien sijoitettujen lasten sijoituksen alkuvaiheessa, jolloin lasten tilanteet voitaisiin kartoittaa kattavasti ja näin säästyttäisiin monilta ongelmilta myöhemmässä vaiheessa. Tällaisen tukimuodon kehittämiseksi olisi todellista tarvetta ja se olisi myös hyvä tutkimuskohde jatkossa. Vaikka puhutaankin sijoitetuista lapsista ja korjaavista toimenpiteistä, **ennaltaehkäisevä tuki** koulunkäynnin ongelmissa maksaisi itsensä takaisin monin verroin.

Haastatteluissa nousi esiin muitakin jatkotutkimusaiheita, joita tässä työssä ei niinkään käsitelty, vaan olivat lähinnä haastateltavien mielestä mielenkiintoisia jatkotutkimusaiheita. Haastateltavat pohtivat, miten lasten ja nuorten **kouluvaikeudet määritellään**. Yleensä niiden ajatellaan vain olevan yleinen leima lapsen harteilla. Haastateltavat pohtivat, ovatko ne puhtaasti oppimiseen liittyviä vai otetaanko mukaan psyyke ja traumaattiset kokemukset. Haastateltavan mielestä olisi mielenkiintoista tutkia, miten mitkäkin tahot kouluvaikeuksia määrittelevät.

Yhdennetty työ jakoi haastateltavien kesken mielipiteitä. **Yhdennetyllä ja eriytetyllä** sosiaalityöllä on puolensa. Jos työtaakka ei olisi liian suuri eli resurssit olisivat riittävät, yhdennetyn työn nähtiin olevan paras vaihtoehto. Tällöin välttyttäisiin turhilta välisiltä ja tietokatkoilta. Eriytetyssä työssä tiedonkulku nähtiin paikoin haasteelliseksi, koska muita toimijoita ei välttämättä tunneta. Asiakkaatkin voivat jäädä etäiseksi. Mielenkiintoista olisikin tietää, kumpi työmalli olisi suotuisampi niin työntekijöiden kuin asiakkaiden näkökulmasta. Erosen (2013, 81) tutkimuksessa havaittiin, että reilulla puolella tutkituista lapsista oli ollut yksi tai kaksi sosiaalityöntekijää viisi vuotta huostaanoton jälkeen. Lähes 16 prosentilla lapsista oli kuitenkin ollut yli neljä sosiaalityöntekijää tuossa ajassa. Eronen kyseenalaistaakin, voiko sijoitetulle lapselle ja sosiaalityöntekijälle muodostua luottamuksellinen suhde, jos vaihtuvuus on suurta ja tapaamisia muutenkin vain muutama vuodessa. Sosiaalityön organisoinnilla on tärkeä rooli pysyvyyden takaamiselle lapsen elämässä.

SOTE-uudistuksen myötä myös lasten ja perheiden palveluita uudistetaan. Valinnan vapautta lisäämällä saavutetaan monia etuja, ja hyvässä tilanteessa olevien perheiden kohdalla isoissa kaupungeissa se todella lisää yksilön vapautta valita itselleen sopivia palvelumuotoja. Valinnanvapausmallissa on kuitenkin riskinä lasten ja perheiden palveluiden hajauttaminen ja pirstaloituminen. On perheitä, joiden monenlainen palveluiden tarve voidaan saavuttaa vain monien eri palveluntuottajien avulla. Jos palveluketju hajoaa, ei perheiden kokonaisvaltaista tilannetta välttämättä pystytä huomioimaan. Lapsi tulisi kuitenkin kohdata aina perheen jäsenenä ja tilannetta tarkastella perheen kokonaisvaltaisen tilanteen kannalta. Lastensuojelua tarvitsevilla perheissä voi olla myös mahdollista, ettei perhe kykene itse valitsemaan itselleen sopivaa palveluntuottajaa. Lapsen erityinen suojelu ei onnistu, jos työntekijöiden tai palveluntuottajien tiedonkulku toisilleen ei toimi. Lakiluonnoksessa todetaan, että lastensuojelun sijaishuoltopaikkaa valitessa myös lapsella ja perheellä on vapaus vaikuttaa sijoituspaikan valintaan. Laissa ei kuitenkaan vielä määritellä, miten toimitaan, jos lapsi ja perhe ovat eri mieltä sosiaalityöntekijän kanssa sijoituspaikan valinnasta. Valinnanvapausmallissa onkin vielä paljon kehitettävää lastensuojelun näkökulmasta. (Lastensuojelun keskusliitto 2017, 1-3, 7.)

7 LÄHTEET

Aira, T., Hämylä, R., Kannas, L., Aula, M-K. & Harju-Kivinen, R. Lasten hyvinvoinnin tila kansallisten indikaattoreiden kuvaamana 2014. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisu 2014:4. Julkaistu verkossa 24.4.2014. Viitattu 1.2.2017. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/lasten_hyvinvoinnin_tila.pdf

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. 6.p. (3.uud.p.) Tampere: Vastapaino.

Bardy, M. (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Berg-Toroi, H. 2012. Lastensuojelun ja koulun yhteistyö. Teoksessa Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen. Toim. Strömberg-Jakka, M. & Karttunen, T. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Erkkilä-Wahtera, T. 2015. Koulun ja lastensuojelun työntekijöiden kokemuksia yhteistyöstä. ”Erityisopetuksen ja lastensuojelun pitäisi olla se terävä yhteistyön kärki”. Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden laitos.

Eronen, T. 2013. Viisi vuotta huostaanotosta. Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista. Raportti 4/2013. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Gedoski, A. 2000. Addressing the needs foster children within a school counseling program. Professional School Counseling. ProQuest Central.

Halme, N. & Perälä, M-L. 2014. Lapsiperheiden huolet ja avunsaanti. Teoksessa Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Toim. Lammi-Taskula, J & Karvonen, S. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

Heino, T. 2014. Lastensuojelun pirullinen tehtävä. Teoksessa Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Toim. Lammi-Taskula, J & Karvonen, S. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

Heino, T. & Oranen, M. 2012. Lastensuojelun asiakkaiden koulunkäynti- erityistäkö? Teoksessa Lasten erityishuolto ja – opetus Suomessa. Jahnukainen, M. (toim.) Tampere: Vastapaino.

Heywood, K. 2014. Supporting Children in the Care of the Local Authority: Academic Interventions and In-school Relationship Factors. Doctorate in Applied Educational Psychology. School of Education, Communication and Language Sciences.

Hiitola, J. 2008. Selvitys vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista. Lastensuojelun sijaishuollon kehittäminen Tampereella, Tampereen seutukunnassa ja Etelä-Pirkanmaalla -hanke. Työpapereita 21/2008. Helsinki: Stakes.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. 18. painos. Helsinki: Tammi.

Hämäläinen, I-P. 2014. Luokanopettajien kokemia haasteita huostaan otettujen lasten opettamisessa ja keinoja koulunkäynnin tukemiseen. Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma. Turun yliopisto, Opettajakoulutuslaitos.

Jahnukainen, M., Pösö, T., Kivirauma, J. & Heinonen, H. 2012. Erityisopetuksen ja lastensuojelun kehitys ja nykytila. Teoksessa Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Toim. Jahnukainen, M. Tampere: Vastapaino.

Jyväskylän kaupunki. 2017. Lapsiperheiden ja nuorten sosiaalipalvelut. Viitattu 2.5.2017. <http://www.jyvaskyla.fi/sosiaalipalvelut/lastensuojelu>

Kananen, Jorma. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 202. Makkonen, T. (toim.)

Kestilä, L., Väisänen, A., Paananen, R., Heino, T. & Gissler, M. 2012. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset nuorina aikuisina. Rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. Yhteiskuntapolitiikka 77 (2012):6.

Lastensuojelulaki 417/2007. Viitattu 20.1.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2017a. Työprosessit, sijaishuolto. Viitattu 1.9.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>

Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2017b. Lastensuojelu ja THL, Lastensuojelun tilastoa. Viitattu 24.4.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/ajankohtaista/lastensuojelu-thl/lastensuojelun-tilastoa>

Lastensuojelun keskusliitto. 2017. Lastensuojelun Keskusliiton lausunto. 15.3.2017. Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Viitattu 1.5.2017. <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/LSKLn-lausunto-valinnanvapauslakiluonnoksesta-200314.pdf>

Lämsä, A-L. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Oulun yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta, kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö.

Löhönen, S-T. 2014. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten kouluasuoriutuminen. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus. Tutkimuksia 1/2014. Erityispedagogiikan pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Mallett, C. 2012. The School Success Program: Improving Maltreated Children's Academic and School-related Outcomes. National Association of Social Workers. Children & Schools. Volume 34, number 1.

Oraluoma, E. & Väливаara, C. (toim.) 2016. Sijoitetun lapsen koulunkäynnin tukeminen. SISUKAS-työskentelymallin vaikuttavuuden arviointi. Tutkimuksia 2/2016. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Paananen, R. & Gissler, M. 2014. Hyvinvointi ulottuu yli sukupolvien. Teoksessa Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Toim. Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

Parkkonen-Manninen, E. 2014. Luokassa kodin ulkopuolelle sijoitettu lapsi. Opettajan näkökulma koulun monialaisesta yhteistyöstä. Erityispedagogiikan pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden laitos.

Pesäpuu ry. 2010. Sijoitettu lapsi koulussa. Viitattu 12.8.2016. <http://www.pesapuu.fi/toiminta/sijoitettu-lapsi-koulussa/>

Pesäpuu ry. Toimintakertomus 2014a. Viitattu 18.1.2017. http://pesapuu.fi/media/uploads/dokumentit/hallitus/1_2015/toimintakertomus_2014.pdf

Pesäpuu ry. 2014b. Sijoitettu lapsi koulussa. Sisukas-malli. Viitattu 16.4.2017. <http://sijoitettulapsikoulussa.fi/sisukas-malli/>

Pesäpuu ry. Toimintakertomus 2016.

Räty, L., Väливаara, C., Mäntymaa, S.-M., Saksola, M. & Pirttimaa, R. 2014. Perhehoitoon sijoitettu lapsi koulussa - lasten psykologisten ja pedagogisten alkukartoituksen tulokset. Jyväskylä: Pesäpuu ry. Pesäpuu ry Sisukas-projekti Tutkimuksia 2/2014.

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki – soveltamisopas. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelu 2015. Tilastoraportti. Viitattu 27.2.2017.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131625/Tr20_16.pdf?sequence=4

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Investoi varhain – mitä edistävää työtä on ja miten sitä tehdään? 2014. Viitattu 13.1.2017. <http://www.slideshare.net/THLfi/investoi-varhain-mit-edistv-ty-on-ja-miten-sit-tehdn>

Tideman, E., Vinnerljung, B., Hitnze, K. & Aldenius Isaksson, A. 2011. Improving foster children's school achievement. Promising results from a Swedish intensive study. Adoption & Fostering. Volume 35, Number 1.

Siltanen, S. 2007. Vaikeaa viivytystäistelua vai voittoisaa vastuunjakoa? Tutkielma lastensuojelun ja koulun sosiaalityön yhteistyöstä. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos.

Skolfam. Viitattu 16.4.2017. <http://www.skolfam.se/>

Suomen neljäs määräaikaisraportti YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanosta. 2008. Ulkoasianministeriö, oikeuspalvelu. Viitattu 1.2.2017. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=68142>

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Viitattu 12.2.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

Ylönen, M-L. 2007. Lastensuojelun positio koulun kanssa tehtävässä yhteistyössä. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

Valkonen, L. & Janhunen, T. 2016. Tutkimustietoa perhehoidon kehittämiseksi. Kat-saus kansainvälisiin tutkimuksiin 2010-2016. Työpaperi 45/2016. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

Vigren, H. 2014. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten kouluvaikeudet ja niiden yhteys sijoitukseen. Pro gradu-tutkielma. Turun yliopisto, Opettajankoulutuslaitos.

Zima, B., Bussing, R., Freeman, S., Yang, X., Belin, T. & Forness, S. 2000. Behavior Problems, Academic Skill Delays and School Failure Among School-Aged Children in Foster Care: Their Relationship to Placement Characteristics. *Journal of Child and Family Studies*. Vol 9, No. 1.

LIITTEET

LIITE 1. Haastattelulomake

HAASTATTELU

Taustatietoja:

- Kuinka pitkään olette toimineet sosiaalityöntekijänä? / lastensuojelussa?
- Kertokaa työstänne
- Missä vaiheessa tulette mukaan kuvioihin lastensuojelun asiakkaan elämään?

Kokemuksia sijoitettujen lasten koulunkäynnistä:

- Kuinka usein/ miten paljon työhönne sisältyy lasten kouluasioiden hoitamista, miettimistä?
- Kuinka merkittävässä osuudessa koulunkäynti on sosiaalityöntekijän työssä, kun päätetään sijaishuollossa olevan lapsen asioista?
- Kuinka huostaanotto-prosessin alkuvaiheessa huomioidaan kouluasiat?

Vastuu:

- Kuka kantaa vastuun mistäkin kouluasioista ja millä tavalla? (koulu, sijaishuolto-
paikka, vanhemmat, sosiaalitoimi?)
- Onko koulunkäyntiin liittyvissä asioissa eroja riippuen siitä, onko lapsi sijoitettu si-
jaisperheeseen, perhekotiin vai lastensuojelulaitokseen? Toimivat asiat /ongelma-
kohdat yhteistyössä?

Resurssit:

- Onko teillä mielestänne resursseja paneutua tarpeeksi lapsen kouluasioihin? (esim.
ajankäytöllisesti)

Yhteistyö

- Millaista yhteistyötä tehdään sijaishuollon ja sijaishuoltoyksikön välillä (ja avo-
huolto..)? Kuinka kouluasiat niissä näkyvät?
- Minkälaisia kokemuksia teillä on yhteistyöstä koulun kanssa? Mitä toimivaa, mitä
ongelmakohtia? Jos ongelmia, mitkä asiat mielestänne taustalla vaikuttavat?
- Opettajien (ym henkilökunnan) tuen ja koulutuksen tarve sijoitettujen lasten koulun-
käyntiin liittyen?

Koulunkäynnin merkitys:

-Mitä ajattelette koulunkäynnin merkityksestä suhteessa sijoitettujen lasten elämässä pärjäämiseen tai selviytymiseen tulevaisuudessa?

Sisukas-projekti:

-Kuinka pitkään olette olleet projektissa mukana? / Oletteko olleet projektissa mukana alusta alkaen?

-Projektin merkitys

(sijoitetun lapsen koulunkäynnin tukemiksi, sen vaikutusten näkyminen tulevaisuudessa jne)

-Kuinka **moniammatillinen yhteistyö** on toiminut?

-Onko hanke tuonut jotain uutta toimintaanne suhteessa kouluasioihin?

-Miten soveltuva Sisukas-projektissa kehitetty toimintamalli on mielestänne sijoitetun lapsen koulunkäynnin tukemiseksi?

-Hankkeessa korostetaan lapsen oman sosiaalityöntekijän merkitystä yhteistyön käynnistäjänä ja ylläpitäjänä sijoitetun lapsen kouluasioissa. Mitä ajattelette tästä/onko tämä mielestänne tärkeää? Mitä tämä käytännössä merkitsee omassa työssänne?